

T.C.
KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
İSLAM HUKUKU BİLİM DALI

**SİGARA İLE İLGİLİ YAZILMIŞ
RİSÂLELERİN İSLAM HUKUKU
AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Bilal AYDEMİR

DANIŞMAN

DR. Öğretim Üyesi RECEP ÖZDİREK

KASTAMONU 2018

**T.C.
KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
İSLAM HUKUKU BİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**SİGARA İLE İLGİLİ YAZILMIŞ RİSÂLELERİN İSLAM HUKUKU
AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ**

Bilal AYDEMİR

**Danışman
Jüri Üyesi
Jüri Üyesi**

**Dr. Öğretim Üyesi Recep ÖZDİREK
Dr. Öğretim Üyesi Mustafa KİSBET
Dr. Öğretim Üyesi Ömer Faruk HABERGETİREN**

KASTAMONU 2018

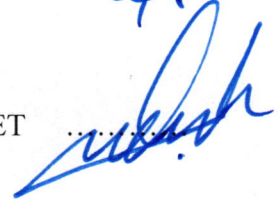
TEZ ONAYI

Bilal AYDEMİR tarafından hazırlanan "Sigara ile İlgili Yazılmış Risâlelerin İslam Hukuku Açısından Değerlendirilmesi " adlı tez çalışması aşağıdaki jüri üyeleri önünde savunulmuş ve oy birliği ile Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü **Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı**'nda **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Danışman

Dr. Öğretim Üyesi Recep ÖZDİREK
Kastamonu Üniversitesi

Jüri Üyesi

Dr. Öğretim Üyesi MUSTAFA KİSBET
Kastamonu Üniversitesi

Jüri Üyesi

Dr. Öğretim Üyesi Ömer Faruk HABERGETİREN
Karabük Üniversitesi

Enstitü Müdürü

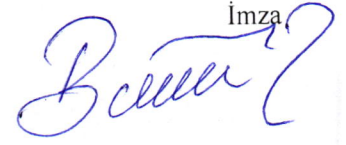
Prof. Dr. Cevdet YAKUPOĞLU.....

10/12/2018

TAAHHÜTNAME

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını bildirir ve taahhüt ederim.

İmza

Bilal AYDEMİR

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

SİGARA İLE İLGİLİ YAZILMIŞ RİSÂLELERİN İSLAM HUKUKU AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Bilal AYDEMİR
Kastamonu Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı
İslam Hukuku Bilim Dalı

Danışman: Dr. Öğretim Üyesi Recep ÖZDİREK

Sigara İle İlgili Yazılmış Risalelerin İslam Hukuku Açısından Değerlendirilmesi konulu çalışmamız üç bölümden oluştu.

İlk bölümde tütün ve ondan üretilen sigara tanıtıldı. Tütün ve sigaranın tarihi serüveni ele alınarak tezimizin amacına uygun bir zemin oluşturulmaya çalışıldı.

İkinci bölümde sigara hakkında İslam âleminde meşhur olan klasik diyebileceğimiz günümüzde de sigara hakkındaki tartışmalarda kendilerine referans olarak atıf yapılan çeşitli dönemlerde kaleme alınmış risâleler ele alındı. Bu risaleleri tanıtarak öncelikle sigaranın dini hükmüne dair müelliflerin görüşlerine yer verildi. Çalışmamızdaki risâleler sigaranın helalliyini savunanlar, haramlığını iddia edenler, tarafsız kalanlar ve farklı yönlerine değinenler olmak üzere dört kısımda değerlendirildi. Bu eserleri yazan müellifler hakkında kısa bilgilere yer verildi.

Üçüncü bölümde risalelerde sigaranın haramlığı hakkında dayanak olarak gösterilen gerekçe ve sebepler ele alındı.

Anahtar kelimeler: Sigara, duhan, tütün, tedhin

2018, 90 sayfa

ABSTRACT

MSc. Thesis

Evaluation Of The Leaflets About Cigarettes in İslamic Lav

MSc. Thesis

Kastamonu University
İnstitute for Social Science
Department of Basic İslamic Sciences

Supervisor: Dr. Recep ÖZDİREK

Our study on the Evaluation of Risals Written About Smoking in terms of Islamic Law was formed in three parts.

In the first part introduced tobacco and cigarettes produced from it. The historical adventure of tobacco and cigarettes was discussed and a ground was created for the purpose of our thesis.

In the second chapter, we talked about cigarettes in various periods during which we are referring to them in the discussions about smoking.

By introducing these treaties, firstly, the opinions of the authors about the religious provision of cigarettes were included.

In our study, the treaties were evaluated in four parts: those who advocated the helix of smoking, those who claimed their haram, those who remained neutral and those who spoke different aspects. Short information about the authors of these works were included.

In the third chapter, the reasons and reasons given as the basis for the haram of cigarette smoking were discussed.

Key words: Cigarette, the sura of Duhan, tobacco, tedhin.

2018, 90 (ninety) pages.

ÖNSÖZ

Hukuk sosyal hayatta bulunan bir takım problemlere çözümler arayan bilimlerden birisidir. Toplumunu etkileyen problemler ne kadar yaygın ise onu çözmeye yönelik yapılacak çalışmalar da o oranda değer taşımaktadır. Günümüzde bir sosyal yara olmuş olan erkeğiyle kadınıyla, genciyle yaşlısıyla pekçok kimsenin müptela olduğu sigara bağımlılığı bu yönüyle dikkatimizi çekti. Toplumda ortaya çıkışından itibaren üzerinde genelde menfi nadiren de müspet kanaatler bildirilen bu problem üzerine pekçok ilmi çalışma yapılmıştır. Bu çalışmaları tanıtma ve onların bakış açılarını fikhî açıdan değerlendirmek maksadıyla “**Sigara ile İlgili Yazılmış Risâlelerin İslam Hukuku Açısından Değerlendirilmesi**” başlığıyla bir yüksek lisans çalışması yapmaya karar verdik. Çalışmamız bir giriş ve üç bölümden oluşmuştur.

Birinci bölümde tütün bitkisi ve ondan elde edilen sigara tanıtılmış, tütün ve sigaranın tarihi serüveni ele alınmış ve tezimize zemin oluşturulmaya çalışılmıştır.

İkinci bölümde geçmiş dönemlerde sigaranın hükmüne dair lehte ve aleyhde; mübahlık, kerâhet ve haramlığı hakkında yazılan eserlere, içeriklerine ve müelliflerine yer verilmiştir. Bu müellifler ve eserleri tanıtılmış, görüşlerinin dayanakları ele alınmıştır. Müelliflerin hüküm belirtirken dayandıkları gerekçeler maddeleştirilmiş ve buradan hareketle benzer gerekçe ileri sürenler gruplandırılmaya çalışılmıştır.

Üçüncü bölümünde sigaranın haramlığı konusunda görüş bildiren fıkıhçıların dayanağı olan gerekçeler tespit edilmeye çalışılmıştır.

Bu çalışmamızın, bu seviyeye gelmesinde büyük emeği ve gayreti olan danışmanım Dr. Recep ÖZDİREK’e, değerli vakitlerini ayırıp desteğini esirgemeyen Mustafa KÖSEOĞLU ve Dr. Ahmet Hamdi YILDIRIM hocalarıma ve maddi manevi desteklerini esirgemeyen ilk öğretmenim babam Muharrem AYDEMİR’e, kardeşlerime ve ailemin diğer fertlerine en kalbi duygularıyla şükranlarımı sunarım. Lisans ve yüksek lisans eğitimim esnasında bana olan desteğini hiçbir zaman eksik bırakmayan eşime de teşekkür ederim.

Azim, gayret ve çalışma bizden, tevfik Yüce Rabbimizdendir.

Bilal AYDEMİR
2018 / İstanbul

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAYI	II
TAAHHÜTNAME.....	iii
ÖZET	IV
ABSTRACT.....	V
ÖNSÖZ	VI
İÇİNDEKİLER	VII
KISALTMALAR	XI
GİRİŞ	1
1.1. Konunun Takdimi ve Sınırlarının Tespiti	2
1.2. Konunun Hukuk Sistematiği İçindeki Yeri.....	2
1.3. Kaynakların Tanıtımı ve Değerlendirilmesi	2
1.3.1. Konu İle İlgili Yapılan Akademik Çalışmalar.....	3
1.3.2. Eser (risâle) ve Tabakat (müelliflerin hayatı) İle İlgili Eserler	4

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜTÜN VE SİGARA HAKKINDA GENEL BİLGİLER

1. TÜTÜN	6
1.1. Tütün Bitkisi Hakkında Botanik Malumat	6
1.2. Tütünün Kullanım Alanları ile Yararları ve Zararları	7
1.3. Tütünün Ticarî Yönü	8
1.2. TÜTÜNÜN TARİHİ.....	9
1.2.1. Tütünün Amerika ve Avrupa'daki Tarihi Seyri	9
1.2.2. Tütünün İslam Ülkelerinde ve Osmanlı'daki Tarihi Seyri	11
1.3. SİGARA.....	13
1.3.1. Tanımı	13
1.3.2. Sigaranın Yayılması	13
1.3.3. Sigara İçilmesi Hususunda Getirilen Sınırlamalar	13

İKİNCİ BÖLÜM

SİGARA HAKKINDA YAZILAN ESERLER VE DEĞERLENDİRİLMESİ

1. SİGARA LEHİNDE YAZILMIŞ ESERLER	16
1.1. Gayetü'l-Beyan.....	16
1.1.1. Eserin Kısaca Tanıtılması	17
1.1.2. Eserin Değerlendirilmesi	19
1.1.3. Müellif: Abdurahman el-Üchûri	20
1.1.3.1. Doğumu.....	20
1.1.3.2. Yetiştirilmesi ve hocaları	20
1.1.3.3. Vefatı.....	20
1.2. es-Sulh Beyne'l-İhvân fi Hükmi İbâhati'd-Duhân	21
1.2.1. Eserin Kısaca Tanıtılması	21

1.2.2. Eserin Değerlendirilmesi	22
1.2.3. Müellif: Abdulğani en-Nablusi	22
1.2.3.1. Doğumu	22
1.2.3.2. Ailesi ve yetişmesi	22
1.2.3.3. Vefatı	23
1.2.3.4. Eserleri	23
2. SİGARA ALEYHİNE YAZILAN ESERLER	23
2.1. Risaletani Ala Hazeriyyeti'd-Duhan	23
2.1.1. Eserin Kısaca Tanıtılması	24
2.1.2. Müellif: Muhammed Said Hadimi	26
2.1.2.1. Doğumu	26
2.1.2.2. Hayatı	26
2.1.2.3. Vefatı	27
2.1.2.4. Eserleri	27
2.2. Mükeyyifat ve Müskirattan Tütün	28
2.2.1. Eserin Kısaca Tanıtılması	28
2.2.2. Eserin Değerlendirilmesi	30
2.2.3. Müellif: Dr. Yüzbaşı Besim Ömer Paşa	31
2.2.3.1. Doğumu, Ailesi ve Hayatı	31
2.2.3.2. Vefatı	32
2.3. Mürşidü'l-İhvan	33
2.3.1. Eserin Kısaca Tanıtılması	33
2.3.2. Eserin Değerlendirilmesi	35
2.3.3. Müellif: el-Hac Mehmed Emin b. Hasan el Ofi	35
2.3.3.1. Doğumu ve yetişmesi	35
2.4. Miftahu'l-Arifin	36
2.4.1. Eserin Kısaca Tanıtılması	36
2.4.2. Eserin Değerlendirilmesi	38
2.4.3. Müellif: Hasan Hilmi Efendi	39
2.4.3.1. Doğumu ve tahsili	39
2.4.3.2. Vefatı	40
2.5. el-Burhan fi Tahrimi Şurbi'd-Duhan	41
2.5.1. Eserin Kısaca Tanıtılması	41
2.5.2. Eserin Değerlendirilmesi	42

2.5.3. Müellif: Süleyman b. Abdurrahman el-Ömerî.....	42
2.5.2.1. Doğumu ve yetişmesi.....	42
2.5.2.2. Vefatı.....	43
2.5.2.3. Eserleri.....	43
2.6. Nasihatü'l-İhvân bi ictinâbi Şürbi'd-Duhân.....	43
2.6.1. Eserin Kısaca Tanıtılması.....	43
2.6.2. Eserin Değerlendirilmesi.....	45
2.6.3. Müellif: İbrahim Lekanî.....	45
2.6.3.1. Doğumu.....	45
2.6.3.2. Ailesi ve yetişmesi.....	46
2.6.3.3. Vefatı.....	46
2.6.3.4. Eserleri.....	46
2.7. er-Risaleti'd-Duhaniyye.....	46
2.7.1. Eserin Kısaca Tanıtılması.....	47
2.7.2. Eserin Değerlendirilmesi.....	48
2.7.3. Müellif: Akhisarlı Şeyh Ahmed er-Rûmî.....	49
2.7.3.1. Hayatı.....	49
2.7.3.2. Eserleri.....	49
2.7.3.3. Vefatı.....	49
3. SİGARA HAKKINDA TARAFSIZ OLARAK YAZILAN ESERLER.....	50
3.1. Mîzânü'l- hak fi ihtiyari'l-ehak (Duhan Risalesi).....	50
3.1.1. Eserin Kısaca Tanıtılması.....	50
3.1.2. Eserin Değerlendirilmesi.....	54
3.1.3. Müellif: Katip Çelebi.....	55
3.1.3.1. Doğumu.....	55
3.1.3.2. Eğitimi.....	55
3.1.3.3. Vefatı.....	56
4.1. Risaletün fi'ş-Şây ve'l-Kahve ve'd-Duhân.....	56
4.1.1. Eserin Kısaca Tanıtılması.....	56
4.1.2. Eserin Değerlendirilmesi.....	57
4.1.3. Müellif: Cemaleddin el-Kasimî.....	58
4.1.3.1. Hayatı.....	58
4.1.3.2. Vefatı.....	59
4.2. Tütünü Terk Etmenin Çaresi.....	59

4.2.1. Eserin Kısaca Tanıtılması	60
4.2.2. Eserin Değerlendirilmesi	60
4.2.3. Müellif: (Yozgatlı) Zeynizâde Dr. Mehmet Hazık	61
4.2.3.1. Hayatı	61
4.2.3.2. Eserleri	61

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SİGARANIN HARAMLIĞI HAKKINDA DAYANAK OLARAK GÖSTERİLEN GEREKÇELER

1. Zarar Vermek ve Zarara Katlanmanın Yasak Olması Gerekçesi	64
2. Temiz ve Güzel Şeyler Helâl, Pis ve Kötü Şeylerin Haram Olması Gerekçesi.....	66
3. İsrafın Haram Olması Gerekçesi	67
4. Bid'atlerden Uzak Durmanın Lüzûmu Gerekçesi	68
5. Sağlığa Zararlı Şeylerin Haram Olması Gerekçesi	69
6. Sarhoşluk Veren Şeylerin Haram Olması Gerekçesi.....	70
7. Şüphelilerden Uzak Durmanın Lüzûmu Gerekçesi.....	71
8. Ulu'î Emre (Sultan) İtaat Gerekçesi	72
9. Allah'ın Zikrinden Alıkoyan Şeylerin Batıl Olması Gerekçesi	73
10. Müslümanın Gayr-i Müslimlere Benzemesinin Yasak Olması Gerekçesi.....	74
11. Ateş Yemenin, Duman Çekmenin Haram Olması Gerekçesi	75
12. Boş İşlerle Meşgul Olmanın Yasak Olması Gerekçesi	76
SONUÇ	78
KAYNAKLAR	81
EKLER.....	84
EK.1. IV. Murad'ın Tütün Yasağı Fermanı	84
EK.2. Hasan Hilmi Efendi'den Sigara ve Kahve Hakkında Şiirler.....	86
EK.3. TABLO	89
ÖZGEÇMİŞ	91

KISALTMALAR

s.	sayfa
sy.	sayı
nr.	numara
ktb.	kütüphanesi
vs.	vesaire
vd.	ve diğlerleri
vr.	varak
ö.	ölüm
v.	vefaat
m.	milad
h.	hicri
a.g.e..	adı geçen eser
c.	cilt
bkz.	Bakınız
trc.	Tercüme
haz.	Hazırlayan

GİRİŞ

İslam dini temiz ve faydalı olan şeyleri istifa edilmesi için helal kılmış, pis ve zararlı şeylerden uzak durulmasını da emretmiştir. Bunun yanın da şüphelilerden de mutlaka uzak durulması gerektiğini tavsiye etmiştir.

Nitekim Peygamber Efendimiz –sallahu aleyhi ve sellem- hadis-i şeriflerinde; kazancında ve gıdasında helal-haram ölçütlerine dikkat etmeyen müslümanların, düzenli ibadetlerinde çok dikkatli olsa da, Allah’ın dini uğrunda büyük fedakârlıklara katlansa da, dualarının kabul olunmayacağını ifade buyurmuşlardır.¹ Bu yüzden biz Müslümanlar olarak helal haram çizgisine çok dikkat etmekteyiz.

Günümüz Müslümanlarının müptela oldukları sigara bağımlılığı helal haram çerçevesinde ele alınması gerekmektedir.

Tütün 1600’lü yıllarda ortaya çıkmış olup, çok kısa zamanda islam dünyasına girerek insanlar tarafından yaygın olarak kullanılmaya başlamıştır. Keyif vermesi yanında sebep olduğu hastalık ve zararlar sebebiyle islam hukuku âlimlerinin dikkatini çekerek gündemine girmiştir. Sigaranın hükmü ile ilgili bir takım eserler kaleme alınmış, bu konuda toplum içinde bir kanaat oluşturulmaya çalışılmıştır.

Sigaranın insan vücuduna olan zararları sadece günümüzde bilinen bir şey değildir. Ortaya çıktığı ilk dönemlerden itibaren bu zararlar bilinmektedir. Bu yüzden de âlimlerin büyük çoğunluğu bu zararları gerekçe göstererek yasaklanması konusunda hüküm ve kanaatlerini belirtmişlerdir.

Bu çalışmamızda sigara hakkında kaleme alınan eserler ve müellifleri tanıtılacak, müelliflerin sigara hakkındaki ortak fikirleri dayanaklarıyla ortaya konulmaya çalışılacaktır.

¹ Müslim, “Birr”, 59; “Zekât”,19

1.1. Konunun Takdimi ve Sınırlarının Tespiti

Sigara ile ilgili pekçok risale yazıldığı tespit edilmiştir. Bütün bunların tanıtılması ve içeriklerinin değerlendirilmesi yüksek lisans tezi sınırlarını aşacağından dolayı, bunlardan müellifleri meşhur olan ve hemen hemen hepsi basılmış olan oniki eser ile tezimiz sınırlandırılmıştır.

Bu bağlamda bu risaleler ve müellifleri tanıtılmıştır. Her risalenin ayrı ayrı değerlendirilmesi yapılmıştır. Sigaranın hükmü ile ilgili ortaya konulan gerekçeler tesbit edilmeye çalışılıp tasnif edilmiştir.

1.2. Konunun Hukuk Sistematiği İçindeki Yeri

Sigara klasik fıkıhın oluşum döneminde mevcut olmadığı için ilk dönem eserlerde yer almamaktadır. Son dönemde ise ya fetvâ kitaplarında ya da mufassal eserlerde kısaca değinilmektedir. Sigara genel olarak bir çok yönü ile müstakil risalelerde ele alınmaktadır. Bu risâlelerde ele alınış şekli ise sigara kullanmanın hükmü ve ondan istifade etmenin caiz olup olmayacağı yönündedir.

Hukuk sistematiğinde sigara konusunun ele alınması muhtemel bölümler şunlardır:

1. Mufassal İslam hukuk kitaplarında yeme-içme şeklinde kendisinden istifade edilecek şeyler “*kitabü’l-et’ime ve’l-eşribe*” başlığı altında ele alınmaktadır. Sigara da bu başlığın altına girmektedir.
2. Sigara satım akdine konu olup olmaması bakımından “*kitabu’l-bey’*” altında “*mahallü’l-akd*” başlığında ele alınabilir
3. Fıkıh kitaplarında genel sistematik içinde belli bir yere yerleştirilmeyen ama günlük hayatta sıkça karşılaştığımız konular, fıkıh eserlerinde “*el-hazr ve’l-ibâha*”² başlığı altında ele alınmaktadır. Sigara konusu bu başlık altında da ele alınabilir.

1.3. Kaynakların Tanıtımı ve Değerlendirilmesi

Tezin yazımında kendisinden istifade edilen akademik çalışmalar ve klasik eserler olmak üzere iki başlık altında toplamamız mümkündür.

² El-hazr ve’l-ibâha bkz. Nahlavî, Halil b. Abdulkadir eş-Şeybanî, *ed-Dürer’ül-Mübaha Fi’l-Hazri ve’l-İbâha, el-Matbaatu’l-İlmiyye*, Dımeşk m.1987 / h.1407, s. 32-33

1.3.1. Konu İle İlgili Yapılan Akademik Çalışmalar

Sigara konusunda hazırlanmış akademik yüksek lisans ve doktora tezleri ile makaleler ve ansiklopedi maddeleri bulunmaktadır. Bunlardan bir kısmı sigaranın dini hükmü ile ilgili iken bir kısmı da sigaranın botanik yönü, sağlık yönü, ekonomik yönü gibi farklı yönleriyle alakalıdır.

İki yüksek lisans tezi sigaranın islam hukuku açısından değerlendirmesiyle ilgili iken 7 tanesi sağlık yönüyle, 5 tanesi tarım ve ziraat yönüyle, 4 tanesi ekonomik yönüyle ilgilidir. Biz burada sadece islam hukuku ile ilgili olanları tanıtacağız.

1. Nuretin Muhtar ACAR, “*Sigara Hakkında İki Yazma Risale; Abdu’l-melik el-İsâmi’nin -Risale Celile fi şurbi’d-duhan- ve Mustafa b. Ali el-Âmâsi’nin – Risale fi Tahrimi’d-duhan- Adlı Risaleleri*” Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 2010.

Tezin isminde adı geçen 2 risale ele alınmış ve eserler tahkik edilmiştir. Eser ve müellif hakkında bilgi verilmiş, içerik kısaca tanıtılmış fakat fikhî olarak değerlendirilmesi yapılmamıştır. Bu yönüyle bize fikhî olarak bir katkı sunmamıştır.

2. Nail Erhan v.d., **Sigara ve insan sağlığı**, İslami ilimler Araştırma Vakfı, İstanbul 1993.

1993 yılında İSAV tarafından düzenlenen sempozyum tebliğlerinin basılmış halidir. Sigara ile alakalı tıbbî, sosyal, ekonomik bilgilerin yanında hükmü açısından da paylaşılan bilgiler mevcuttur. Bu çalışma sigara hakkında önümüze ışık tutan değerli bir çalışma olmuştur.

Sigaranın farklı yönlerini ele alan bu çalışmadan özellikle sigaranın insan sağlığına verdiği zararlar (kalp ve damar hastalıkları), solunum sistemine verdiği tahribat, sindirim sistemi üzerindeki etkileri, cinsel hayata verdiği zararları, ruh sağlığına

etkisi ve sigara alışkanlığının tedavisi, sosyo-ekonomik zararları, islam fihri açısından değerlendirilmesi isimli tebliğlerden istifade edilmiştir.

3. Fehmi Yılmaz, “*Tütün*”, DİA, Cilt: XLII, s:1-4, 2012.

4. Sükrü Özen, “*Tütün*”, DIA, Cilt: XLII, s:5-9, 2012.

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisinde bulunan bu iki maddede sigaranın tarihi ve fikhî yönü hakkında bilgi verilmiştir.

1.3.2. Eser (risâle) ve Tabakat (müelliflerin hayatı) İle İlgili Eserler

Tez konumuzda ismi geçen müellifler ve onların eserleri hakkında bilgi veren çalışmalar mevcuttur.

1- İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara 1986-2013, I-XLIV.

Risâlelerin müelliflerinin hayatlarıyla ilgili olarak öncelikle ansiklopedinin ilgili maddelerinden istifade edilmiştir. Burada verilen kaynakça da gözden geçirilmiş ve daha farklı kaynaklara ulaşılmıştır.

2- İslam Alimleri Ansiklopedisi. / yay. haz. İlhan Apak, İstanbul , 1985: Türkiye Gazetesi, [t.y.], I-XI.

Türkiye Gazetesi tarafından yayınlanan *İslam Âlimleri Ansiklopedisi*'nin ilgili maddelerinden temel bilgiler alınmış daha sonra kaynak zenginleştirilmesine gidilmiştir.

3-Ömer Rızâ Kehhâle, **Mu’cemü’l-müellifin** : Teracimu Musannifi’l-Kütübi’l-Arabiyye. Müessesetü’r-Risâle, Beyrut 1905-1987: 1993/1414.

4- Bursalı Mehmet Tahir, **Osmanlı Müellifleri**. *Matbaa-i Âmire, İstanbul, 1925.*

Osmanlı müellifleriyle ilgili hazırlanmış en güzel çalışmalardan birisidir. Eserin latinize şekli de bulunmaktadır. Müelliflerin hayatı ile ilgili temel bilgiler ihtiva etmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM
TÜTÜN VE SİGARA HAKKINDA
GENEL BİLGİLER

Bu bölümde Tütün, Tütünün Tarihi ve Sigara olmak üzere üç başlıkta genel malumat verilecektir. Tütün başlığı altında tütün bitkisinin tanıtımı, ticari yönü, kullanım alanları ile yarar ve zararları ele alınacaktır. Tütün Tarihi başlığı altında, tütün bitkisinin keşfi, dünyaya yayılması ve üretilmesi konularına değinilecektir. Son olarak da Sigara başlığı altında tanımı, yayılması ve kullanılmasına getirilen kısıtlamalar ele alınacaktır.

1. TÜTÜN

Tezimize bir zemin oluşturması yönüyle sigaranın ham maddesi olan tütün ile ilgili genel bir takım bilgi verilmesi faydalı olacağı düşünülmektedir. Tütünün tanımından, ticarî yönünden, kullanım alanlarından, bitkisinin kullanım alanlarından ve bunun yanında yarar ve zararlarından bahsedilecektir. Bu kısım İslam Hukukuyla direkt bağlantılı olmadığı için detaylı bir araştırmaya gidilmemiş olup, konuyla ilgili uzmanları tarafından yazılan eserlerden derleme yoluyla oluşturulacaktır.

1.1. Tütün Bitkisi Hakkında Botanik Malumat³

Tütün bitkisi; patlıcangiller ailesinden nicotiana cinsinden, yaprakları sigara üretiminde kullanılan bir yıllık otsu bitki türlerine verilen addır.

Haziran-Ağustos ayları arasında pembemsi renkleri olan çiçekler açan, 0,75-1,5 m uzunluğunda, bir yıllık kültür bitkisidir. Gövdeleri silindir şeklinde, dik, tüylü ve yapışkanlıdır. Yapraklar büyük, oval, tüylü ve yapışkan, sapsız veya kısa saplı, özel kokulu ve acı lezzetlidir.

³ Bkz;<http://www.halksagligi.hacettepe.edu.tr/diger/toplumayonelik/tutun.pdf>. Erişim Tarihi: 17.01.2018

Tüp şeklinde, pembemsi-kırmızı renkleri olan, tüylü ve beş sivri dişli çiçeklere sahiptir. Çiçekleri tepede salkım durumunda bulunurlar. Meyveleri uzunca ve oval şekilli küçük tohumludur.

Tütün bitkisinde muhtelif maddeler bulunur. Bunlar arasında miktarı en çok nikotin alkaloid bulunur ki sigaranın kötü kokusunun kaynağı budur. Ayrıca sülfat tuzları da bulunur ki tarım alanında zararlı hayvanlarla mücadelede etmek için tarım ilacı olarak kullanılmaktadır.⁴

1.2. Tütünün Kullanım Alanları ile Yararları ve Zararları⁵

Tütün özellikle dört alanda kullanılmaktadır. Bunlar;

1-Keyif verici içecekler olarak sigara, puro, pipo, nargile vs. yapımında kullanılmaktadır.

2-Sanayide kolonya yapımında kullanılmaktadır.

3-Tıp alanında nikotin maddesi temini için kullanılmaktadır.

4- Nikotinde bulunan sülfat tuzları ile tarım alanında zararlı hayvanlarla mücadelede tarım ilacı olarak kullanılmaktadır.

Bunları ifade ettikten sonra diyebiliriz ki tütün sanayi, tıp ve tarım alanlarında diğer keyif verici içeceklerin yapımına oranla çok az kullanılmaktadır.

Tütün en yaygın olarak sigara ve diğer keyif verici içeceklerin üretiminde kullanılmaktadır. Dolayısıyla bu alana nazaran diğer alanlar yok denecek kadar azdır.

Tütün keyif verici maddelerde yoğun bir şekilde kullanıldığından dolayı, bu yönüyle sanayi ürünü haline gelmiştir. Üretimi için on binlerce hektar alan tahsis edilmiş ve buralardan elde edilen mahsul büyük fabrikalar kurularak işlenmektedir.

Görüldüğü gibi tütünün çoğunlukla kullanım alanı sigara ve türevleri olup bununda insan sağlığına büyük oranda zararları bulunmaktadır.

⁴ Bkz;<http://www.halksagligi.hacettepe.edu.tr/diger/toplumayonelik/tutun.pdf>. Erişim Tarihi:17.01.2018

⁵ Bkz;<http://www.halksagligi.hacettepe.edu.tr/diger/toplumayonelik/tutun.pdf>. Erişim Tarihi:17.01.2018

ABD’de her yıl üçyüz elli bin kişi sigara ve türevlerinin sebep olduğu hastalıklardan dolayı hayatını kaybetmektedir. Bu hastalıklarla mücadele için harcanan miktar yirmi iki milyar doları geçmektedir. Bu da kırküç milyar dolarlık çalışan gücü kaybına sebep olmaktadır. Sigaradan ölenler AIDS, kokain, eroin, alkol, yangın, trafik kazası, cinayet ve intihar gibi nedenlerden ölenlerin toplamından fazladır: Türkiye’de ölen kişilerin beşde biri tütünün sebep olduğu hastalıklardan dolayı ölüyor.⁶

WHO (dünya sağlık örgütü) her yıl altı yüzbin kişinin sigara içmediği halde sigaralı ortamda bulunduğu için zarar görüp öldüğünü bildirmektedir.⁷

Dünyanın çoğu ülkesinde olduğu gibi Türkiye’de de erkeklerin tütün tüketimi kadınlardan daha fazladır.

TÜİK’in 2016 verilerine göre Türkiye’de 15 yaş üzeri nüfusun yüzde 26,5’i her gün tütün ürünü kullanmaktadır. Bu oran 2014’te 27,3, 2010’da 25,4’tür.

1.3. Tütünün Ticarî Yönü⁸

Tütün bitkisi ekonomik hayatta bazı ülkeler için çok büyük önem arz etmektedir. Bir keyif bitkisi olan tütünün, dış ülkelere sattığımız ürünlerin arasında önemli bir yeri vardır. Ayrıca tütün üretiminde ABD, Brezilya, Çin ve Hindistan’dan sonra Türkiye 5. sırada gelmektedir. Ülkemizdeki tütün endüstrisi oldukça ilerlemiş olup, tekelin eli altında ticareti yapılmaktadır. Tütün en çok sigara ve puro halinde kullanılmaktadır.

Tütün bir sanayi ürünü olup, memleketimizde Samsun, Tokat, Bitlis ve İstanbul’da sigara fabrikaları kurulmuş ve halen üretimi yapılmaktadır.

Dünya genelinde oriental tütün üretiminin %30’u Türkiye’de yapılmaktadır. Türkiye 2017 yılında, 42 farklı ülkeye yaprak tütün ihracatı gerçekleştirmiştir. % 60’ı Ege

⁶ Bkz; <http://www.halksagligi.hacettepe.edu.tr/diger/toplumayonelik/tutun.pdf>. Erişim Tarihi: 17.01.2018

⁷ Bkz; <http://www.halksagligi.hacettepe.edu.tr/diger/toplumayonelik/tutun.pdf>. Erişim Tarihi: 17.01.2018

⁸ Bkz; <http://www.halksagligi.hacettepe.edu.tr/diger/toplumayonelik/tutun.pdf>. Erişim Tarihi: 17.01.2018

Bölgesinde yer almakla birlikte, yaklaşık 70 bin tütün çiftçisi, tütün üretimi yapmaktadır. Tütün ile geçimini sağlayan hane halkı 350 bin kişi civarındadır⁹

Yurt içi ve yurt dışında geniş bir ticari yelpazeye sahiptir. 2018 yılında yurtdışına yapılan tütün ihracatından 1 milyar doların üzerinde gelir elde edilmiştir.¹⁰

Türkiye'de 17. y.y.'dan beri yaklaşık 400 yıldır tütün ekilmektedir. Türkiye ekonomisi ve devletin gelir kalemleri arasında, tütün ve sigara ticaretinden kaynaklanan vergiler önemli bir yere sahiptir. Türkiye'de tütün ürünleri 19. y.y.'dan beri vergilendirilmektedir.¹¹

1.2. TÜTÜNÜN TARİHİ

Tütünün tarihi yönünü iki başlıkta ele alacağız. İlk başlık altında tarihi sıralama içerisinde “Tütünün Amerika ve Avrupa’daki Tarihi Seyri” ile ilgili bilgi verdikten sonra, ikinci başlığımızın altında “Tütünün İslam Ülkelerinde ve Osmanlı’daki Tarihi Seyri” ile alakalı bilgilere yer verilecektir.

1.2.1. Tütünün Amerika ve Avrupa’daki Tarihi Seyri¹²

Amerika'ya Kristof Kolomb 1492 yılında ulaştı. Kristof Kolomb’un keşfettiği tütün bitkisi, bu keşiften 26 sene sonra yani 1518’de Avrupa'ya getirildi ve ekilmeye başlandı.

İspanyalılar Amerika'ya gidip geldiklerinden dolayı tütün ilk önce İspanya'da yayıldı. O zamanlar Avrupa genel olarak İspanya'nın idaresi altında olduğu için bütün Avrupa'ya da yayılmış oldu. Avrupa'dan sonra İngiltere'ye, Asya'ya, Çin ve Japonya'ya kadar tütün yaygın hale geldi.¹³

⁹ <https://www.ihracat.co/2018/08/yaprak-tutun-turkiye-ve-dunya-pazari.html>. Erişim Tarihi: 01.02.2018

¹⁰ <https://www.aksam.com.tr/ekonomi/tutunde-ihracat-doguya-kayiyor/haber-696374>. Erişim Tarihi: 01.12.2018

¹¹ <https://www.ihracat.co/2018/08/yaprak-tutun-turkiye-ve-dunya-pazari.html>. Erişim Tarihi: 01.12.2018

¹² Besim Ömer Akalin, **Müskirattan ve Mukeyyifattan Tütün**, s: 11-23, Dr. Mehmet Hazık Zeynizade, **Tütünü Terk Etmenin Çaresi**, s. 23-24

¹³ Zeynizade Mehmet Hazık, a.g.e., s,13

1518'de İspanyalılar Amerika'dan tütün tohumlarını almalarına karşılık Fransız şarabı ile değişmişlerdir. Kurulan bu takas sebebiyle Avrupa'ya tütünün yayılması için bir zemim hazırlanmıştır. Dolayısıyla tütün ve rakı karşılıklı değiştirilmiştir.¹⁴

1558'de Portekiz'de Fransız elçi Niko toz haline getirilmiş olan tütünü hafif baş ağrısına müptela olan Fransa Kraliçesi "Catherine de' Medici"¹⁵ 'ye sundu. Kraliçe tütünü içince baş ağrısı geçti ve tütün bu hastalığın ilacı olduğu her tarafa yayıldı. Catherine enfiye çekmeye artık ihtiyacı kalmadığı halde tütünü kullanmaya devam etti ve bu alışkanlığı bağımlılık kazandı. Bütün saray erkani ile devletin ileri gelenleri Kraliçeyi taklit ettiği için onlar arasında ve daha sonra bütün ülkeye yayıldı. Amerikalılar tütünün yalnızca dumanı ile zevk ve safa ettikleri halde Avrupalılar daha ileri giderek burunlarına çekmeye, dişleri arasında çiğnemeye başlamışlardır.¹⁶

1580 yılında İngiltere Kraliçesi Elizabeth olmak üzere birçok hükümdar tütünü toplattı. Tütün toplanınca köylüler cevizden lüle yaparak samandan sigara içtiler. Vuna rağmen zenginler tütünü el altından temin edip gümüşten pipo ile kullandılar. Tütün de gümüş değerinde kıymetli hale gelmiştir.¹⁷

1600 yılında Papa VIII. Urbanus enfiye çekenleri ve kilisede tütün içenleri aforoz etmiştir. Halk arasında itibar edilen altın ve gümüş kutularında tutulan tütünün toplanmasına müsaade etmiştir.

Bütün Avrupa'ya yayılmasından bir müddet sonra 1601 tarihinde batılılar tarafından ticaret malları yüklü gemilerle İstanbul'a getirilmiştir.¹⁸

1617'de tütün Brezilya'dan Hindistan'a oradan da Taylan'da, Çin'e ve diğer doğu ülkelerine yayılmıştır.

1625 tarihinde İngiltere krallarından I. Jag tütün içmeyi şeytan işlerinden saymıştır.

1631 tarihinde Sultan IV. Murat tütün içenleri ve enfiye çekenleri şiddetli cezalara çarptırmış ve sigarayı yasaklamıştır.¹⁹

¹⁴ Besim Ömer Akalin, a.g.e., s. 11-23, Dr. Mehmet Hazık Zeynizade, a.g.e., s. 23-24

¹⁵ 1519-1589 seneleri arasında yaşamış ve 1547'den 1559'a kadar Fransa kraliçesi olmuştur.

¹⁶ Besim Ömer Akalin, a.g.e., s. 11-23, Dr. Mehmet Hazık Zeynizade, a.g.e., s. 23-24

¹⁷ Besim Ömer Akalin, a.g.e., s. 11-23, Dr. Mehmet Hazık Zeynizade, a.g.e., s. 23-24

¹⁸ Zeynizade Mehmet Hazık, a.g.e., s.13

¹⁹ Besim Ömer Akalin, a.g.e., s.11-23, Dr. Mehmet Hazık Zeynizade, a.g.e., s. 23-24

1635 tarihinde Fransa Krallarından XIII. Luis (d.1601-ö.1643) zamanında tütünü satmak için sadece eczacılara müsaade edilmiştir. Bu kanuna aykırı hareket edenler şiddetli cezalara çarptırılmıştır.

1638 tarihinde Kardinal Richelieu (d.1585-ö.1642) sigara içenlere verilen faydasız ve etkisiz kırbaç cezaları yerine, faydalı vergi almak daha iyidir demiştir.

1638 tarihinde Acem Şahlarından Şah Sofi (d.1611-ö.1642) tütün içenleri ağır cezalara çaptırmıştır. Hatta tütün içenlerin üst dudaklarını ve enfiye çekenlerin başlarını kestirdiği de rivayet edilmiştir.

XVII. asır başlarında Rusya İmparatoru Michel Frederick (ö.1786) tütünü şiddetle yasakladı ve tiryakileri çok ağır cezalara çaptırmıştır.²⁰ Büyük Petro tahta oturduktan sonra cezalar hafiflemiş dolayısıyla da tütün Rusya'da yayılmıştır.

1874 senesinde tutulan bir istatistiğe göre Fransa'da 1742 Frank milyon sigara ve 468 milyon âdi sigara içilmiştir. Böylece tiryakilik gitikçe yaygınlık kazanmış ve kullanımı artmıştır.²¹

1.2.2. Tütünün İslam Ülkelerinde ve Osmanlı'daki Tarihi Seyri²²

Hicrî 1030 (m.1621) senesinde Sultan Genç Osman döneminde tütün kullanımı ilk defa şiddetle yasaklanmıştır. Sonra bu yasak kendiliğinden kalkmıştır.

Hicrî 1040 (m.1631) tarihinde Sultan IV. Murat saltanatının son zamanlarında kahvehaneleri kapattırılmış ve bazen yangına sebebiyet verdiği için dolayı tütünü yasaklamıştır. Bu yasaklara uymayanları şiddetli cezalara çaptırmıştır.

Sultan IV. Murad'ın vefatından sonra tütün bazen yasaklanmış bazen de bu yasaklar kısmen kaldırılarak iş sürüncemede bırakılmıştır. Nihayet Şeyhu'l İslam Bahâi

²⁰ Moskova adaleti, boğazı delip içerisinden bir çubuk geçirerek sokaklarda vs. yerlerde insanlara teşhir etmektir. Bkz; Besim Ömer Akalin, s.23

²¹ Besim Ömer Akalin, a.g.e., s. 11-23, Dr.Mehmet Hazık Zeynizade, s. 23-24

²² Besim Ömer Akalin, a.g.e., s. 11-23, Dr.Mehmet Hazık Zeynizade, s. 23-24

Mehmet Efendi (ö. h.1064/m.1654) tütünün helal olduğuna fetva verdiğiinden dolayı tütün Osmanlı'da yayılmaya başlamıştır.²³

H. 1241 (m.1826) senesinde Sultan II. Mahmud zamanında tütünün kullanılmasına kesin olarak müsaade edilmiştir.²⁴

²³ Mehmet İpşirli, Mustafa Uzun, "Bahâî Mehmed Efendi", **DİA**, C. IV, s. 464

²⁴ Besim Ömer Akalin, a.g.e. s. 11-23, Dr.Mehmet Hazık Zeynizade, s. 23-24

1.3. SİGARA

Bu bölümde sigaranın tanımı ile ilgili bilgi verildikten sonra, nasıl yayıldığı ve görülen zararları, tarihsel çerçevede ülkemiz ve farklı ülkelerde kullanım hususunda getirilen sınırlamaları ele alacağız.

1.3.1. Tanımı²⁵

Sigara, tütün bitkisinden elde edilen keyif verme ve sakinleştirme özelliği bulunan bir içecek olarak kabul edilir. Kullanıma başlandığı zamanlarda tütün yaprağına sarılarak kullanılırken daha sonra özel üretilmiş ince kağıda sarılarak içilmesi tercih edilmiştir.

1.3.2. Sigaranın Yayılması²⁶

Fransa'da ilk sigara fabrikası Fransız devlet tekeli şirketi tarafından 1845'de kurulmuştur.

İngilizler sigarayla ilk defa Kırım Savaşı'nda (1853 - 1856) Osmanlı askerlerinde görerek tanışmıştır. Osmanlı Devleti, devlet gelirlerini artırmak için sigarayı devlet tekeline alınca, sigara üretimiyle uğraşan Rum tüccarlar, o zamanlar İngiliz himayesinde olan Mısır'a göç etmiş ve Mısır'da 1880-1915 yılları arasında dev bir sigara endüstrisi oluşmuştur.

Avrupa ve Amerika'da I. ve II. Dünya Savaşı yıllarında sigara askerlere genel ihtiyaç olarak dağıtılmış, 1965 yılına kadar sigara tüketimi yükseliş eğilimi göstermiş ama zararları hakkında bilinçlenme yayıldıkça tüketim azalmıştır. Gelişmekte olan ülkelerde ise halen sigara tüketimi yükseliş eğilindedir.

1.3.3. Sigara İçilmesi Hususunda Getirilen Sınırlamalar²⁷

²⁵ Besim Ömer Akalin, a.g.e., s.11-23

²⁶ Besim Ömer Akalin, a.g.e., s.11-23, Dr.Mehmet Hazık Zeynizade, a.g.e., s. 23-24

XX. yüzyılın sonu ile XXI. asrın başında dünyanın pekçok ülkesinde sigara içilmesine kısıtlama şeklinde düzenlemeler yapılmıştır.

1993 yılında ABD'de başlayan kapalı alanda sigara içiminin yasaklanması daha sonra Avrupa'nın pekçok ülkesinde de uygulanmıştır.

Sigara'nın neden olduğu hastalık ve ölümler hızla artmış olup ülkemizdeki ölümlerin % 42'sinin sigaradan kaynaklandığı tespit edilmiştir.²⁸

Türkiye'de sigara kullanımına dayalı ilk yasal kısıtlama, 26 Kasım 1996 tarih ve 22829 sayılı Resmî Gazetede yayımlanan 4207 sayılı Tütün Mamullerinin Zararlarının Önlenmesine Dair Kanun ile öngörülmüştür. Bu Kanunla birlikte tütün ürünlerinin zararları konusunda insanların bilgilendirilmesi ve kullanımının önlenmesine ilişkin tanıtım vb. çalışmalar hayatın içerisinde yer almaya başlamıştır.

4207 sayılı Kanunda 19 Ocak 2008 tarih ve 26761 sayılı Resmî Gazetede yayımlanan 5727 sayılı Kanun'la esaslı değişikliklere gidilmiş, tütün ürünlerinin, evler hariç, her türlü kapalı ortamda kullanımı yasaklanmıştır. 5727 sayılı Kanun'un bu hükümleri, anılan kanunun yayımından 1,5 yıl sonra tam olarak yürürlüğe girmiştir. Dolayısıyla Türkiye'de 19 Temmuz 2009 tarihi ile birlikte evler hariç her türlü kapalı olan yerlerde sigara kullanımı yasaktır. Bununla birlikte 2013 yılında çıkarılan bir kanunla toplu taşıma araçları içinde de sigara yasağı başlamıştır. Velhasıl, sigara tüketimi ile en sert mücadele eden ülkeler arasında Türkiye'nin olduğu şüphesizdir.²⁹

²⁷ Dünya Sağlık Örgütü, Birleşmiş Milletler'e bağlı olan ve toplum sağlığıyla ilgili uluslararası çalışmalar yapan örgüt

²⁸ Dünya Sağlık Örgütü, Birleşmiş Milletler'e bağlı olan ve toplum sağlığıyla ilgili uluslararası çalışmalar yapan örgüt

²⁹ Türkiye'deki Çalışmaların sonucu olarak ortaya çıkan Dumansız Hava Sahası bütün ülkelere "Resmen" örnek olmuştur, www.sggm.saglik.gov.tr Erişim Tarihi:17.01.2018

İKİNCİ BÖLÜM
SİGARA HAKKINDA YAZILAN ESERLER
VE DEĞERLENDİRİLMESİ

Sigara hakkında muhtelif kitaplar ve risaleler kaleme alınmıştır. Kütüphane kayıtlarında birçok esere rastlanmış olmasına rağmen bizim sigara ile ilgili değerlendirdiğimiz eser sayısı 12 adettir. Bunlardan 11 tanesi matbu, 1 tanesi mahtuta (el yazması) şeklindedir. Bunlardan 2 tanesi sigara lehine, 7 tanesi aleyhine, 1 tanesi tarafsız kalmış, 2 tanesi ise sigaranın farklı yönlerini ele almıştır.

Çalışmamıza konu olan bu risaleler islam aleminde en tanınmış, referans olmuş, kendi zamanında ve sonraki dönemlere etki etmiş risalelerdir. Bu risalelerin içerdiği bilgilerin geçerlilikleri, günümüzde halen devam etmektedir. Yine bu risalelerin çoğu telif edildikleri zamanın meşhur alimlerin kaleme alınmıştır. Aynı zamanda müellifler karşılıklı leh ve aleyhte bir çok tartışmayı gündeme getirmişlerdir.

Bu risalelerin bir kısmı reddiye, bir kısmı ise leh ve aleyhteki delilleri değerlendirme olarak kaleme alınmışlardır.

Eserleri değerlendirirken basım tarihine göre sıralama takip edilmiştir.

Eserler müelliflerin takip ettiği konu başlıkları altında incelenmiştir.

1. SİGARA LEHİNDE YAZILMIŞ ESERLER

1.1. Gayetü'l-Beyan

Gâyetü'l-Beyân li-hilli şürbi mâ lâ yüğayyibü'l-akle mine'd-duhân, Ebü'l- İrşâd Nûreddin Ali b. Muhammed Zeyn b. Abdurahman el-Üchûri, 11 varak, Mahtuta, 14 Ramazan 1025 / 25 Eylül 1616, Mısır, Millet Ktb, Feyzullah Efendi, nr 2154, Beyazıt Devlet ktb, Beyazıt nr 1974. Arapçadır.

1.1.1. Eserin Kısaca Tanıtılması

Üchûri, eserin yazılma gerekçesi olarak, bazı talebelerinin yakın zamanda ortaya çıkan tütün kullanımı hakkında sık sık soru sorduklarını, kendisinin de bunlara sözlü cevaplar verdiğini, bu cevapların yazılı hale getirilmesinin uygun olduğunu düşünerek bu risaleyi telif ettiğini bildirmektedir.

Risalede temel olarak insanın aklını gidermeyen (sarhoş etmeyen) içeceklerin mübah olduğunu söylemiştir.

Haramlığın ise bazı sebeplerden dolayı arizî olduğunu belirtir.

Malikilerin, Hanefîlerin, Şafiîlerin ve Hanbelîlerin sigara içmenin helallğine dair birçok fetvaları bulunduğunu zikreder. (s.1)

Mukaddimede müskir, müfsit ve murgit olmak üzere üç kavram tanıtılmıştır.

Müskir (sarhoşluk veren şey), akli giderip hisleri ve insanın canlılığını gidermeyen şeyler olduğunu söyler. Sarhoşluğun üç hükmü vardır. 1. Had (ceza) 2. Necaseti (pis olması) 3. Haramlığı (az olsun çok olsun).

Müfsit (zehirli madde) ise akli giderip hisleri gidermeyen ancak insanın canlılığını ve dinçliğini kaybettiren şeylerdir. Müfsidatın da üç hükmü vardır. 1. Had (ceza) 2. Necaseti (pis olması) 3. Haramlığı (az olsun çok olsun).

Murgid (uyuşturucu), sarhoşluk gibi akli ve hisleri gideren şeydir. Murgidatın da üç hükmü vardır. 1. Had (ceza) 2. Necaseti (pis olması) 3. Haramlığı (az olsun çok olsun). (s.2)

Üchûri sigaranın caiz olmadığını söyleyenlerin gerekçesi olan israf konusuna katılmaz. Sigaranın israf olmadığı düşüncesini benimser. Sigara içilmesinin israf olmadığı ile alaklı da şunları söyler.

Şayet sigarayı kullanmak israftır, israf da haramdır denilirse ben de derim ki; malı mübah olan şeylere sarf etmek israf değildir.

Üchûri, kendisinin ve ailesinin ihtiyaçlarını karşılamadan bütün malını hayır hasenata dahi harcamanın israf olduğunu söyler. Çünkü bu haddi aşmaktır der. Çünkü bu öncelikle sorumlu olduğu yere değil sorumlu olmadığı yere verdiğiinden dolayı israftır. Ancak bir kimsenin kendi ihtiyacını ve ailesinin ihtiyaçlarını karşılayacak malı ayırdıktan sonra, hayır hasenat yolarına harcanacak malın İSE israf olmadığını savunur.

Dolayısıyla Üchûri'nin bu ifadelerinden şöyle bir sonuç anlaşılmaktadır. Nafaka sorumluluğunu üstlendiği kişilerin ihtiyaçlarını giderdikten sonra, sigaraya harcanan mal mübah bir şeye harcanmıştır. Bu yüzden israf sayılmayacağı için haram da denemez.

Üchûri; Allame Muhammed en-Nahrir el-Hanefi'nin şöyle fetva verdiğini nakleder: Sigara, müslüman, hâzik (uzman), kendisine güvenilen bir doktorun, bir kimseye sigaranın zararını haber vermesiyle veya zarar verdiğini tecrübe etmesiyle haram olur, yoksa helaldir. Bu kişi başka bir fetvasında ise sigara içme ancak bir kişiyi sarhoş etmesi ve sağlığına zarar verdiği takdirde haram olur der. (s.8)

Dolayısıyla Üchûri'nin bu ifadelerinden şu sonuca ulaşılmaktadır. Sigaranın haram olması için sağlığa zarar vermesi gerekir. Bu da uzman bir doktorun bildirmesiyle veya kullanan kişinin kendi tecrübesiyle anlaşılır. Kullandığı takdirde sarhoşluk vermiyorsa ve zararı dokunmuyorsa helaldir.

Üchûrî, Sultan'ın yasaklamasıyla sigara kullanmanın haram olup olmadığını tartışır. Daha sonra bu konuda âlimlerin görüşlerini zikreder. Anlaşılmaktadır ki Sultanın yasaklamalarına uymanın gerekli olduğunu söyler, ama bu yasaklamanın sigarayı haram kılıp kılmayacağını söylemez.

Bazı âlimlerin sigaranın bizatihi haram olmadığını ancak yanan ateş hükmünde olduğunu ve şeriatın kaidelerine göre sigara içmeye haram denilemeyeceğini belirtir.

Sigaranın bid'at olduğunda şüphe yoktur der. Sonradan çıkan bid'atler şeriatın kaidelerine arz edilir. Eğer bir şeyin mübahlığında şüphe varsa mübahdır. Haramlığında şüphe varsa haramdır der. Bu sigara da bid'at olan mübahlar

zümresindedir. Dolayısıyla sigaraya mefsedet terettüb etmez (bir zararı yoktur) der .(s.9)

Dolayısıyla sigara bid'at olması yani sonradan ortaya çıkması gerekçesiyle yasaklanamaz. Ayrıca zarar vermesi gerekmektedir.

Üchûri son olarak sigaranın akli giderme (sarhoş etmesi) özelliğinin olmadığını dolayısıyla da akli gidermeyen sigaranın hükmünün dört mezhebin ittifakıyla açık bir şekilde bizatihi haram olmadığı sonucuna ulaşır. (s.10-11)

1.1.2. Eserin Değerlendirilmesi

Üchûri sigaranın hükmüyle ilgili bir sonuca ulaşmak için şu beş hususa değinmektedir. İsraf olup olmadığı, zarar verip vermediği, sultanın (kamu gücünün) yasaklaması ile haram olup olmadığı, bid'at olup olmadığı ve sarhoşluk verip vermediği.

İsraf sebebiyle yasaklamanın şartlı olduğunu söylemiştir. Buna göre bir kimsenin ailesinin nafakasından kesip sigaraya para yatırması durumunda sigara içmenin haram olacağını, bunun dışında sigaraya harcanan paranın mübah bir şeye para harcamak gibi olduğunu, dolayısıyla da bu durumdaki kişiler için caiz olduğunu söylemektedir. Nitekim günümüzde sigaranın israf olması sebebiyle haram olduğunu söyleyenler “nafaka yükümlülüğünü aksatacak şekilde sigaraya para vermesi”³⁰ gerekçesini ileri sürmektedirler. Üchûri'nin bu gerekçesini aynen savunmaktadırlar.

Sultanın yasaklaması sebebiyle sigaranın haram olup olmayacağı ile ilgili net bir görüş beyan etmemektedir. Sadece bu konu ile ilgili mezheplerin yaklaşımlarını ifade etmektedir.

Sigaranın sarhoşluk verme sebebiyle yasaklanamayacağını söylüyor ki, gerçektende bu gerekçesinde haklıdır.

Sigaranın zarar vermesi sebebiyle haram olmasının şartlı olduğunu bildirmektedir. Yani ehil mü'min doktorun sigarayı kullanan kişiye zarar vereceğini söylemesiyle haram olabileceğini bunun dışında helal olduğunu söylüyor.

³⁰ Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, **İlmihal, II. Cilt, İslam Ve Toplum**, s. 67-69

Artık günümüzde sigaranın zararları farklı bir açıklamaya gerek kalmayacak şekilde ortaya çıkmıştır. Tıp alanında sigaranın zararını kabul etmeyen hiç bir kimse kalmamıştır.

Bid'at olduğuna gelince ise bunu kabul ediyor. Ancak her bid'atin yasak olmadığını dolayısıyla buna dayanarak yasaklanamayacağını söylüyor.

1.1.3. Müellif: Abdurahman el-Üchûri

1.1.3.1. Doğumu

1560 yılında Mısır'ın Kalyûbiye eyâletine bağlı Üchûrülverd köyünde doğmuştur. Dönemin önde gelen Maliki âlimlerinden olan dedesi Abdurrahman Efendi verdiği Muhtasarı Halîl dersleriyle büyük bir şöhret kazanmıştır.³¹

1.1.3.2. Yetiştirilmesi ve hocaları

Osmanlı zamanında Kahire'de büyüyen Üchûrî, Şemseddin er- Remlî, İbn Kasım el-Abbâdî, Nûreddin Ali b. Ebû Bekir el-Karâfî, Bedreddin el-Karâfî, Sâlih b. Ahmed el-Bulkînî, Osman b. Ali b. Muhammed el-Gazzî, Sâlim b. Abdullah es-Senhûrî ve Muhammed Abdürraûf el-Münâvî gibi bir çoğu Câmîu'l-Ezher'de ders veren otuz yakın hocadan Arap dili, fıkıh, usûl-i fıkıh, hadis, tefsir, belâgat, mantık ve tasavvuf dersleri aldı. Bu alanlarda yetişti ve zamanının önde gelen âlimlerinden oldu. Mısırlılar başta olmak üzere Kahire'ye ilim öğrenmeye gelen talebeler Üchûrî'nin tasavvuf, hadis ve fıkıh başta olmak üzere yaptığı bütün derslerine büyük önem verdiler. Yüz yıl gibi uzun bir ömrü olduğundan dolayı büyük alimlere yetişme ve kendilerinden dersler okuma imkanına sahip olmuştur. Bu öğrendiklerini kendi zamanındakilere aktarması kendisine olan bu teveccühün daha da artmasına sebep olmuştur.³²

1.1.3.3. Vefatı

Üchûrî 27 Şubat 1656 tarihinde Kahire'de vefat etti. "İhvetü Seyyidinâ Yûsuf" diye meşhur meşhed yakınlarında bulunan aile kabristana defnedildi.³³

³¹ Ali Hakan Çavuşoğlu, "Üchuri", **DİA**, 2012, c. 42 s. 274-276

³² Ali Hakan Çavuşoğlu, "Üchuri", c.42 s. 274-276

³³ Ali Hakan Çavuşoğlu, "Üchuri", c.42 s. 274-276

1.2. es-Sulh Beyne'l-İhvân fi Hükmi İbâhati'd-Duhân

es-Sulh Beyne'l- İhvân fi Hukmi İbâhati'd- Duhân, Abdulğani en-Nablusi, 250 sayfa, Matbu, Daru Neynevi li'd-dirâsâti ve'n-neşri ve't-tevzîi, Dımeşk ; (Yazma): Manisa İl Halk Kütüphanesi Arşiv No: 45Ak Ze 5727/8. Arapçadır.

1.2.1. Eserin Kısaca Tanıtılması

Müellif eserinin ilk bölümünde, insanların bazı mübah olan şeylerde ihtilaf etmesinin sebeplerini beyan eder. Âlimlerin sigara içmek ve onun haramlığı hakkında verdiği fetvaların ihtilafı olmasının sebebini açıklar. (s.1-16)

İkinci bölümde sigarayı kullanmanın ortaya çıkışı, tarihi ve kullanma şekilleri üzerinde durur. Ve Şam ülkesinde ortaya çıkışından ve sigaranın kullanıldığı aletlerin isimlerinden bahseder. (s.17-21)

Üçüncü bölümde sigara hakkında genel olarak bitkisel özelliklerinden, yarar ve zararlarından ve yetiştirilmesinden bahseder. (s.21-27)

Dördüncü fasılda özel bir bitki olan tütünün dumanından ve faydalarından bahseder. (s.27-35)

Beşinci fasılda sigaranın haram olduğuna delil getirilen fasid delilleri beyan eder. (s.35-86)

Altıncı fasılda sigaranın açıkça mübah olduğunu belirtmiştir. Haram ve tahrimen mekruhluğunun olmadığı üzerinde durmuştur. Tenzihen mekruh ve hilafı evla³⁴ olarak kabul edilmesi gerektiğini savunmuştur. (s.86-100)

Yedinci fasılda sigarayla ilgili kültürel ve folklorik öğelerden bahsetmiştir. Bu bağlamda müteahhirin (son dönem) şiirlerden, edebi gazellerden ve onunla getirilen misallerden ve makalelerden yazarak eseri tamamlamıştır. 2015 senesinde Muhammed Edib el-Cadır tahkikiyle basılmıştır. (s.100-106)

³⁴ Hilâf-ı Evlâ: Daha iyisini yapacakken normalini yapması, yapılması sevap ve yapmamakla da günaha girmeyen hareket, müstehabın terkedilmemesi.

1.2.2. Eserin Değerlendirilmesi

Nablusi, sigaranın mübah olduğu üzerinde durmaktadır. Haram ve tahrimen mekruh olmadığını savunmaktadır. Ancak haram kabul edenlerin delillerine ikna edici cevaplar verememiştir. Kanaatimizce bu görüşünde isabetli değildir.

1.2.3. Müellif: Abdulğani en-Nablusi

1.2.3.1. Doğumu

10 Zilhicce 1017 (17 Mart 1609)³⁵ ‘de Dimeşk’te dünyaya geldi.

1.2.3.2. Ailesi ve yetişmesi

İlimle meşgul olan bir ailenin içerisinde gelmiş, zamanının büyük âlimlerinden dersler okumuş, Muhyiddin İbnu’l-Arabi, İbn Seb’in ve Afidüddin et-Tilimsani gibi önemli kişilerin eserlerinden istifade etmiştir.

Daha yirmi yaşında iken Emeviye Camii’nde talebe yetiştirmeye başlamıştır.³⁶

Babası, daha küçük yaşlarda iken ona Kur’ân-ı Kerim’i okutup öğretti. Hicrî 1062 (m. 1652) yılında babası vefât etmesine rağmen, kendisi ilim ile meşgul olmayı bırakmadı.

Fıkıh ve usûl-i fıkıh ilimlerini; Hanefî âlimi Şeyh Ahmed-i Ka’î’den, nahiv, me’ânî, beyân ve sarf ilimlerini; Şam’da ikamet eden Şeyh Mahmûd-i Kürdî’den, hadîs ve ona âit kaideleri, Hanbelî mezhebi âlimlerinden Abdülbâkî’den, tesfsîr ve nahvi; Şeyh Mahmûd-ı Mehâsinî’den okudu. Bütün bu hoca efendiler kendisine, icâzet (diploma) verdiler.

Necmüddîn-i Gazzî’nin dersine de devam edip, ondan da icâzet aldı.

Bu hocaların yanında; Şeyh Muhammed bin Ahmed el-Üstüvânî, Şeyh İbrâhim bin Mensûr el-Fettâl, Şeyh Abdülkâdir bin Mustafa es-Safûrî, Şam’da Nakib-ül-eşrâf

³⁵ Ahmet Özel, “Nablusî, Abdülğani”, **DİA.**, İstanbul 2006, XXXII, s. 268. Ayrıca bkz. Bekrî Alâaddin, Abdulganî en-Nablusî, II, 74; a.mlf., **Bir Çağın Öncüsü Abdülğani Nablusî: Hayatı ve Fikirleri** (Trc.Veysel Uysal), İnsan Yayınları, İstanbul 1995.

³⁶ Ahmet Özel, “Nablusî, Abdülğani”, **DİA.**, İstanbul, 2006, c. XXXII, s. 268

Seyyid Muhammed bin Kemâleddîn el-Hüseynî el-Hasenî bin Hamza, Şeyh Muhammed el-Aysâvi, Hüseyin bin İskender er-Rûmî, “Şerh-ut-Tenvîr” kitabının müellifi Şeyh Kemâleddîn-i Aradî ve Muhammed bin Berekât el-Kevâfî gibi pek çok âlimden ilim tahsil etti. Mısır’da, Şeyh Ali Şebrâmelisî de ona icâzet vermiştir.

Tasavvufta, Kâdiriyye yolunu Seyyid Abdürrezzâk el-Hamevî el-Geylânî’den, Nakşibendiyye yolunu da, Şeyh Saîd el-Belhî’den ta’lîm eyledi. Bu iki yolun feyz ve ma’rifetlerine kavuştu. Evliyâlıkta yüksek derecelere erişti.³⁷

1.2.3.3. Vefatı

29 Ekim 1652’de Şam’da vefat etti³⁸ Kabri Bâbüssağır mezarlığında bulunan Cerrah Camii civarındaki aile mezarlığındadır. Vefatı çok büyük üzüntüye sebep olmuş olup birçok kimse onu kaybetmenin hüznüyle ilgili mersiyeler yazmıştır.³⁹

1.2.3.4. Eserleri⁴⁰

İslâm âleminde velûd olarak isimlendirilen çok kitap yazan alimlerdenidir. Yüz seksenden fazla kitabının olduğu rivayet edilmektedir.⁴¹

2. SİGARA ALEYHİNE YAZILAN ESERLER

2.1. Risaletani Ala Hazeriyyeti’d-Duhan

Risaletani Ala Hazeriyyeti’d-Duhan (Mecmüatü’r-Resâil li Ebi Said el-Hadimi içerisinde), Muhammed Said Hadimi, Matbu, h.1302, İstanbul - Matbaa-ı Âmira, 2 sayfadır. Risale No: 21-22, 233-235. Sayfalardır. Arapçadır.

³⁷ **İslam Alimleri Ansiklopedisi**, Türkiye Gazetesi Yayınları , İstanbul, 1985, c.17 s.146-149

³⁸ Ahmet Özel, “*Nablusî, Abdülğani*”, **DİA.**, İstanbul, 2006, c. XXXII, s. 268

³⁹ Muhibbi, I, 410; Abdülğani b. İsmâil en-Nablusi, **el-Hakikatu ve'l-mecâz**, s. 10-11

⁴⁰ **İslam Alimleri Ansiklopedisi**, Türkiye Gazetesi Yayınları, İstanbul, 1985, c.17 s.146-149

⁴¹ Zirikli, Kâmûsü'l-a'lâm, c. IV s. 3081-3083

2.1.1. Eserin Kısaca Tanıtılması

Hadimi'nin Mecmüatü'r-Resâil'i içerisinde 21 ve 22 numaralı risaleleri sigara ile ilgilidir. İki sayfadır.

Bu risaleler h.1156 tarihinde Muhammed Hadimi'nin Şam'da sigaranın mübahlığını savunan bir grup âlimle⁴² yaptığı tartışmada kullandığı delillerin özetle başlıklar halinde yazılı hale gelmiş şeklidir. Her ikisinde yaklaşık aynı şeylerden bahseder. 21. Risale bir sayfa, 22. Risale ise bir buçuk sayfadır. Tartışmanın özeti olduğu için sadece gerekçelere birer cümle ile değinilmiştir. Esas içerik ve tartışma nakledilmemiştir. Bu tartışma neticesinde İmam Muhammed Hadimi onları bu risalelerinde beyan etmiş olduğu delillerle ilzam etmiş ve bu âlimler görüşlerinden rücu' etmişlerdir. (s. 234) Sigaranın haramlığına ve mübahlığına dair delilleri konu etmiş ve haram olduğuna dair delillerin daha kuvvetli olduğunu usulü fıkha göre kısaca ifade etmiştir.

21 ve 22. risalede Muhammed Hadimi sigara ile ilgili şunlardan bahsetmektedir.

Hadimi sigaraya hem haram diyenlerin olduğunu hemde helal diyenlerin olduğunu söylüyor. Kendisi haram olduğunu tercih ediyor. Haramlığı ile ilgili şu gerekçeleri zikrediyor.

Muhalipler sigaranın mübah olduğunu söylüyorlar. Fakat Hadimi sigaranın; israf olması, bid'at olması, eziyet olması, pis olması gibi özellikleri sebebiyle mübah kabul edilemeyeceğini söyler. Bu yüzden şüpheli olduğunu, şüpheli şeylerden de sakınmanın gerektiğini ifade eder. Hanefilerin muteber kitapları olan Telvih'de⁴³ ve Minah'da⁴⁴ şüphe gerekçesiyle bir şeyin yasak olabileceğini naklediyor. Bu konuyla ilgili Hz. Peygamber'in (sallahu aleyhi ve sellem) bir hadis-i şerifini nakleder. "Şüpheye düşen harama düşer."⁴⁵ Bir konuda helallik haramlık şüphesi bulunursa, haram olduğu tercih edilir. Takva bunu gerektirir.

⁴² Bu alimlerden birisi meşhur muhaddis Şeyh İsmail el-Ucdvani'dir. Bu zatın bir çok tasnifleri ve buhari şerhinin bulunduğu bu risalenin altında dipnotta yazılmıştır. Bir diğeri alim de Ahmed Metîni'dir.

⁴³ et-Telviḥ ilâ keşfi ḥakaikı't-tenkih: Teftazani'nin usulü fıkha dair ḥaşiyesidir.

⁴⁴ Minahu'l Ğaffar: Hatip Timurtaş'ın furu kitabıdır. Tenviru'l Ebsar üzerine yazılmış şerh kitabıdır.

⁴⁵ Buharî, İman 39, Büyü 2; Müslim, Müsakat 107. Bu ibare meşhur "Helal bellidir haram bellidir. Bu ikisi arasında şüpheli şeyler vardır...." hadisinin bir bölümüdür.

Tütünün israf, bid'at, eza ve pislik (necis) kategorisindeki ayet ve hadislerin kapsamında olduğunu, tütünün haramlığının tartışılması bunda bir şüphenin varlığını ortaya koymaktadır. Şüpheli olduğunu inkâr safsatadan başka birley değildir der. Bazı ayetlere ve “eşyada asıl olan mübahlıktır” kaidesini ileri sürerek mübah olduğunu iddia edenlere de şöyle der: “Tütünün haramlığı hakkındaki deliller mübahlığına ait olanlardan çok baskındır. Usule göre bu konuda haramlığı mübahlığa tercih etmek gerekir.”

İçmeye devam edenlerin de büyük çoğunluğunun en azından sakıncalı olduğunu kabul ettiklerini ifade eder. Ayrıca (tartışmalı) bir mübahata ısrar etmenin küçük günah olduğunu, küçük günaha devamın ise o günahı büyüttüğünü ve harama dönüştürdüğünü ifade eder. Bütün (tartışmalı) mübahlardan da hesaba çekileceğimizi belirtir.

Tütün kullanmanın fasıklar arasında çok yaygın olduğunu, diğer insanların sigara içmesinin onlara benzemek olacağını belirtir. Hadimi fasıklara benzeyen, fasık olduğunu söylemektedir. Biz buradan “Kim bir kavme benzemeye çalışırsa, o da onlardandır”⁴⁶ hadis-i şerifi gereğince, sigara içmenin fasıklara benzemek olduğunu, bu gerekçeden dolayı da sigaraya haram dediğini anlamaktayız. (s. 234)

Tütünün Sultan tarafından yasaklamasının maslahata dayalı olduğunu ve buna da kesin itaatin gerekliliği konusunda alimlerin ittifak etiklerini belirtir. Sultanın ölmesiyle de verdiği hükmün ortadan kalkmayacağını söyler. (Sultan 4. Murad'ın tütünün yasaklanmasına dair emridir)⁴⁷

Tütüne haram diyen âlimlerin kimisi insan mizacına ters pis kokusunu (habis), kimisi israf ve boşa mal kaybı olmasını, kimisi misvak emrine ters düşmesini, kimisi ağız kokusuyla alakalı hadislerle ilişkisini, kimisi de bid'at oluşunu öne sürerek haram dediklerini ve kendisinin şahsen görüşünün bu guruptakilerle aynı olduğunu ifade eder.

Sigaranın haram mı yoksa mübah mı tartışması bile bir şüpheyi ortaya koyduğunu, bir Müslümanın da sakıncalı, tartışmalı ve şüpheli olandan helal olana kaçması gerektiğini söyler. Ayrıca müslümanların iki görüşten birisini tercih etmeleri

⁴⁶ Ebû Dâvûd, Libâs, 4/4031

⁴⁷ Trabzon Şeriyeye Sicilleri, img 2544, yıl:1633

gerektiğinde takva âlimlerin çoğunlukta olduğu tarafı seçmesinin gerekliliğinden bahseder. Tarikat-i Muhammediye' de⁴⁸ takva bir âlimin sözünün tercihi gerekir der.⁴⁹

Eserin Değerlendirilmesi

Hadimi, sigara hakkındaki lehte ve aleyhte delillere sadece işaret etmekle yetinmiş tafsilata girmemiştir. Hadimi'nin sigara ile ilgili risalelerinin arka planı bizim için özel bir önem taşımaktadır. Çünkü Şam'da sigaranın helalliğini savunan alimler ile tartışmış ve onları ikna etmiştir. Tartışmada kullandığı delillerin sadece başlıkları elimizdedir. Tartışmanın detayları buraya alınmamıştır

Hadimi sigaranın haramlığı ile ilgili ağırlıklı olarak mantıki gerekçeler ve usulü fıkıh kaidelerini kullanarak bir sonuca varmayı tercih etmiştir.

Hadimi, sigara ile alakalı şu gerekçeleri ortaya koymuştur. Şüpheden ve bid'atten kaçınmanın gerekliliği, zarar verdiği, israf olduğu, necis olduğu, sultanın yasaklarına uyulması gerektiği, küçük günaha ısrarın büyük günaha götürdüğü ve fasıklara benzemenin yasak olduğu. Kensisinin ileri sürdüğü bu deliller, günümüzde de haram olduğu hükmünü verenlerce savunulmaktadır.

2.1.2. Müellif: Muhammed Said Hadimi

2.1.2.1. Doğumu

1113 (1701) senesinde Konya'nın Hâdim kasabasında dünyaya gözlerini açtı. Asıl adı Mehmed olup babası müderris Fahrürürüm Mustafa Efendi'dir.

2.1.2.2. Hayatı

Buhara'dan hicret ederek Anadolu'ya yerleşen ailesinin soyu Hz. Peygamber'e (sallahu aleyhi ve selem) ulaşmaktadır. Hâdimî nisbesi yanında Hüseyinî, Nakşibendî, Konevî nisbeleriyle de anılmaktadır. İlk öğrenimini babasından aldı ve on yaşında iken hâfızlığını ikmal etti. Babasından Kütüb-i Sitte ile diğer bazı hadis kitaplarını senedleriyle birlikte okuduktan sonra 1720 senesinde Konya'daki Karatay

⁴⁸ Tarikat-i Muhammediye: İmam Birgivi'nin meşhur eseri olup Hadimi'nin bunun üzerine Berika isimli eseri vardır

⁴⁹ Muhammed Said Hadimi, h. 1302, İstanbul - Matbaa-ı Âmira

Medresesi'nde eğitimini sürdürdü. 1725'te hocası İbrâhim Efendi'nin tavsiyesi üzerine İstanbul'a giderek Kazovalı (Kazâbâdî) Ahmed Efendi'nin medresesinde eğitimine devam etti. Sekiz yıl eğitim gördükten sonra Hâdim'e döndü ve babasından boşalan Hâdim Medresesi'nde ders vermeye başladı. Bu sırada Hâdimî için babasının medresesi yerine yeni bir medrese inşa edildi.⁵⁰

Hâdimî medrese kültüründe yetişen seçkin âlimlerdendir. Ömrünü eser telif edip talebe yetiştirmeye vakfetmiştir. Bu yüzden saray tarafından teklif edilen makamların yerine Hâdim'de ders vermeyi tercih etmiştir. İslâmî hakikatlere bağlı bir şahsiyet olan Hâdimî'ye göre tarikatlar ancak şeriatın temel ilkeleri ve sırât-ı müstakîm dairesine uyduğu müddetçe kabul edilirdi. Bununla birlikte Hâdimî bazı âlimlerin aksine, Muhyiddin İbnü'l-Arabî gibi mutasavvıfların zâhirî anlamda küfrü gerektiren sözlerinin ihtiyatla karşılanıp küfürlerine dair fetva verilmemesinin daha tutarlı olacağını söylerdi.⁵¹

İlmî kişiliğinin yanı sıra sanata da meyilli olan Hâdimî'nin bir divan oluşturacak kadar şiir ve ilâhî yazdığı bildirilmektedir. Lakin bu şiirlerden sadece birkaçı günümüze ulaşmıştır.⁵²

2.1.2.3. Vefatı

1176/1762'de Hâdim'de vefat eden Ebû Saîd kasabanın batısındaki Hâdim Mezarlığı'nda defnedildi. Mezarının civarında babası, annesi, çocukları ve kardeşlerinin kabirleri yer almaktadır.⁵³

2.1.2.4. Eserleri

Osmanlı medrese usulü ile yetişmiş muteber âlimlerden biri olan Hâdimî'ye, tefsir, hadis, fıkıh, akaid, kelâm, tasavvuf, mantık vb. birçok alanda eser atfedilmıştır.⁵⁴ Bunların bir kısmı, bizzat talebeleri tarafından dizinin dibinde yazılmış ders takrirleridir. Eserlerinin çoğuna yakınıni Arapça olarak yazıya dökmüştür. Eserleri muhteva açısından günümüzde bile canlılığını koruyan güncel meseleler üzerinde

⁵⁰ Mustafa YAYLA , *HADİMİ, Ebu Said, DİA*, 1997, c. 15 s. 24-26

⁵¹ Mustafa YAYLA , a.g.e., c.15 s. 24-26

⁵² Mustafa YAYLA , a.g.e.. c.15 s. 24-26

⁵³ Mustafa YAYLA , a.g.e.. c.15 s. 24-26

⁵⁴ Eserlerin listesi için bakınız: *Risâletü Ba'zî'l-Evsafî'l-Hâmîde*, vr: 119 vd. 131-132.

yoğunlaşmaktadır. Bir kısım Risâleleri 1302/1886 yılında, Konya Vakî Medresesi müderrislerinden Abdülbasir Efendi tarafından İstanbul'da "Mecmuatür-Resâil" ismiyle bir mecmua içerisinde toplanmış, bir kısım eserleri de ayrı olarak farklı dönemlerde basılmıştır.

2.2. Mükeyyifat ve Müskirattan Tütün

Mükeyyifat ve Müskirattan Tütün, Dr. Yüzbaşı Besim Ömer Paşa, 64 Sayfa, Matbu, h. 1304 / 1886, İstanbul, (A. Mavyan) Şirketi Mürettibiyye Matbaası. Osmanlıcadır.

2.2.1. Eserin Kısaca Tanıtılması

Besim Ömer Bey bu eserine “Tedavi Sebeplerdedir ” tıp kaidesini esas alarak sigara ve keyif verici maddelerin sağlık açısından zararlarını anlatmıştır. (s.4).

Esere mükeyyifat ana başlığı altında tütünle başlamıştır.(s.5) Tütünün tarihi hakkında bilgi vermiştir. 1390-1885 tarihleri arasında tütünün tarihçesi hakkında bilgi vermiştir.

Tütünün sebep olduğu hastalıklardan özellikle de (seratanı lisan) dil kanserine temas etmiştir. Daha sonra da sağlığa zararlarından bahsetmiştir.

Tütün devletçe bir menba-ı varidat mıdır ? (Tütün devletin bir gelir kaynağı mıdır ?) Bu konuyu işlemiştir. Binlerce dönüm verimli tarım arazilerinin böyle zararlı bitkilerin ekilip işgal edileceğine, daha faydalı bitkiler ekilmesi üzerinde durmuştur. (s. 5-32)

İnsanları en ziyade ihlak (öldüren) ve ifna (yok eden) zehir başlığı altında, zehir ve çeşitleri üzerinde durmuş, tütününde bu gruptan olduğunu bildirerek tütünün zararlarından bahsetmiştir. (s.32-33)

Avrupa’da ilk defa tütün kullanmaya başlayan Portekiz, İspanya ve Filemenklerin tütün kullanmaları sebebiyle uyumuş ve uyuşmuş milletler olduğunu beyan ederek sigaranın kendielrini ilerlemeden geri bıraktığını söylemiştir.⁵⁵ (s.34)

Tütün nasıl kullanılır başlığı altında nargile, enfiye vb. hakkında bilgi vermiştir.

Tütün içildiğinde ne olur başlığı altında; bir tortu meydana geldiğini, bu tortunun içinde nikotin yağı bulunduğunu beyan eder. Tütünün yanmasıyla nikotin, karbon ve amonyak ortaya çıkar. Dolayısıyla tütün içenler bu maddelerin etkisi altındadırlar der. Bunları bir çok bilim adamlarının raporlarına dayandırır. (s.35-37)

Tütünün zararları hakkındaki başlığında tütünün haramlığı ve zararları ile ilgili bir çok âlim ve ilim ehlinin görüşlerini nakletmiştir. Bu âlimlerden Kâtib Çelebi’nin *Mizânü’l-Hak fî İhtiyari’l-ehak* isimli eserinden nakillerde bulunmuştur. Es’ad bin Sadeddin, İbrahim Lekani, Musluhuddin, Şeyh Muhammed er-Rafii el-Hüseyni, Mustafa bin Muhammed, Konya Müftisi Said Mustafa, Maliki alimi Ali el-Üchuri, Dr. Boerhave, Fagon (14. İngiltere Kralı Lui’nin Hekim Başkanı), Dr. Sir Benjamin, Dr. Bouchardart, Montesquieu gibileridir. (s.38)

Enfiye başlığı altında enfiye hakkında bilgi vermiş ve zararlarını anlatmıştır. Kullanımından bahsetmiştir. (s.47)

Bir enfiye tiryakisi ne kadar zaman harcıyor başlığında her saatte 6 kez kullandığını söylemiştir. Ve enfiyenin baş dönmesi, sağırlık, felç ve kanser gibi hastalıklar meydana getirdiğini anlatmıştır. (s.51-53)

Tütün çekinmek (içmek) başlığı altında, tütünün en kötü kullanımının ağızdan çekmek olduğunu çeşitli ilim ve bilim adamlarının görüşleriyle beyan etmiştir. (s.54-57)

Tütün dumanı başlığı altında tütünün iman ehline eziyet verdiği ve eziyetin haram olduğunu söyleyerek çeşitli nakillerde bulunur. (s.58-59)

⁵⁵ Mükeyyifat ve Müskirattan Tütün, Dr. Yüzbaşı Besim Ömer Paşa, h. 1304 /1886, İstanbul, (A. Mavyan) Şirketi Mürettibiyye Matbaası

Nikotin başlığı altında, nikotinin öldürücü bir zehir olduğunu “Lugatı Tıp” ve bazı bilim adamlarından nakillerde bulunur. (s.59) Tütünün çok kullanılmasının duyu organlarına zararlarının olduğunu ve içmeyenlere de zararlarının dokunduğunu belirtir.⁵⁶

Tütün insanı öldürebilir mi başlığı altında, bir anda on yedi on sekiz pipo içenin sekteye uğrayarak felç geçirdiğini, diğer bir kimsenin ise üç saat sonra öldüğünü yazmaktadır.⁵⁷

En son “Tütün beslemez” başlığı altında sigaranın gıda yönününün olmadığını, vücuda bir faydasının bulunmadığını söyleyerek eserini tamamlamıştır. (s.63-64)

2.2.2.Eserin Değerlendirilmesi

Besim Ömer tabib olması yönüyle, eserinde ağırlıklı olarak sigaranın sağlığa olan tehdidinden ve tarihi gelişiminden bahsetmektedir.

Kendisi fıkıh alanında uzman olmamakla birlikte, bir çok fakih gibi kendisi de sigaranın aleyhine fikirler ortaya koymuştur.

Sağlığa zararlı olan her şeyin Allah Teâla tarafından yasaklandığı gerek Kur’an-ı Kerim’de ve gerekse hadis-i şeriflerde özellikle belirtilmiştir.

Günümüzde de sigaranın haramlığı ile ilgili görüş beyan edenler ağırlıklı olarak sağlığa verdiği zarar yönünü öne sürmektedirler. Bizde eserin bu yönünü haramlığına dair en güçlü delil olarak isabetli buluyoruz.

⁵⁶ Mükeyyifat ve Müskirattan Tütün, h. 1304 /1886, İstanbul

⁵⁷ Mükeyyifat ve Müskirattan Tütün, h. 1304 /1886, İstanbul

2.2.3. Müellif: Dr. Yüzbaşı Besim Ömer Paşa

2.2.3.1. Doğumu, Ailesi ve Hayatı⁵⁸

Besim Ömer Paşa 01.07.1862 tarihinde⁵⁹ İstanbul'da⁶⁰ dünyaya gelmiştir. Annesi, Yaşar Paşa'nın kızı⁶¹ Afife Hanım, babası ise Ömer Şevki Paşa'dır.⁶² Annesi Afife Hanım, Priştineli Yaşar Paşa'nın kızı ve Abdurrahman Paşa'nın kız kardeşi idi.

Besim Ömer Paşa İstanbul'daki modern okullar da yetişmiştir. Besim Ömer Paşa'nın hayatının hiçbir devresinde evlenmemiş ve çocuk sahibi olmamış olmasına rağmen nüfus kayıtlarında kız kardeşi ile evlenmiş gibi gösterilmiş, kız kardeşinin çocuklarının da babası olarak sehven kaydedilmiştir.⁶³ Hâlbuki kız kardeşi Macide Hanım⁶⁴, Ömer Besim Bey adlı başka bir kişi ile evlenmiş, ancak isim benzerliklerinin kayıtlarda karışıklığa neden olmuştur⁶⁵.

Babası Nardalı Ömer Şevki Paşa, ilk Osmanlı Meclis-i Mebusan'ında Sinop milletvekiliydi; annesi Afife Hanım ise Yaşar Paşa'nın kızıydı.

İlköğrenimini Priştine'de yaptı. Ortaöğrenimine Kosova Mülkî Rüştîyesinde başladı, Kuleli Askerî Tıbbiye İdâdisi'nde tamamladı. Yüksek öğrenimini Mekteb-i Tıbbiye-i Şâhâne'de askerî öğrenci olarak ve her sınıfta birinci olarak 1885'te bitirdi.

Bir süre askeri hekim olarak Yunanistan sınırında görev yaptı. Daha sonra İstanbulda Tıp Okulu'nda doğum kliniğinde Mehmet Vahit Bey'in yanında öğretmen yardımcısı olarak çalıştı.

Uzmanlık eğitimi için gönderildiği Pariste eğitimini 1891 yılında tamamladı.

Türkiye'de doğumla ilgili ilk eser olan "*Doğum Tarihi*" ni yazdı.

⁵⁸ "TBMM Albümü". tbmm.gov.tr. Erişim tarihi: 18 Kasım 2018

⁵⁹ Ahmed İhsan, 1312 Senesine Mahsus Nevsal-i Serveti Fünun, Kostantiniyye, t.y., s. 55

⁶⁰ Ahmed İhsan, s. 55

⁶¹ Yahya Kemal, **Çocukluğum, Gençliğim, Siyasi ve Edebi Hatıralarım**, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul, 6. Baskı, 2012 s. 68; TBMM Arşivi, Besim Ömer Akalın Dosyası (BÖAD.), Tercüme-i Hal Evrakı (THE), 22/02/1935, s.1

⁶² TBMM Arşivi, BÖAD., THE, s.1

⁶³ Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) Albümü 1920-2010, Cilt I 1920-1950, , TBMM Basın ve Halka İlişkiler Müdürlüğü Yayınları, Ankara 2010, s. 295.

⁶⁴ *Cumhuriyet*, Sayı: 5694, 20 Kanun-ı Sani 1940, s.6

⁶⁵ Besim Ömer, *Hanımefendilere Hilal-i Ahmer'e Dair Konferans*, Haz:İsmail Hacıfettahoğlu, s.16,

Ülkeye döndüğünde generallik rütbesi aldı. 1892'de Mekteb-i Tıbbiye yakınında 17 yıl hizmet vereceği ilk doğum kliniğini açtı.

1895 yılında Ebe Okulu'nda öğretmen oldu ve çağdaş ebeliğin ülkedeki ilk kurucusu oldu..

1913-1914 yıllarında halktan kadınlara hastabakıcılık kursları açtı. Bu kurslarda 300 kadar hasta bakıcı yetişti. Çoğu I. Dünya Savaşı'nda Çanakkale cephesi ve diğer cephelerde yaralanan askerlere baktılar. Besim Ömer Paşa, Çanakkale Savaşı sırasında Kızılay Genel Müdürlüğü yaptı.

1919 yılında Darülfünun'a "Emîn" (rektör) seçildi. 1922 yılında Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane'ye bir grup kız öğrenciyi kayıt ettirerek Türkiye'nin ilk kadın doktorlarının yetişmesine önayak oldu.

1933'teki üniversite reformu sırasında üniversite kadrosunun dışında kaldı.

V. ve VI. Dönem Bilecik Milletvekilliği yapmıştır.

2.2.3.2. *Vefatı*

Besim Ömer Paşa, her günkü gibi 19 Mart sabahı da Büyük Millet Meclisi'ne gelmiş ve kütüphanede öğleye kadar mütalaada bulunduktan sonra öğle yemeği için Karpiç⁶⁶ Lokantası'na gitmiştir. Antalya Milletvekili Numan Aksoy⁶⁷ ile birlikte yemek yiyecekleri esnada Besim Ömer Paşa fenalaşarak Karpiç⁶⁸ lokantasında kalp krizi geçirmiş⁶⁹, etraftaki doktor ve milletvekilleri müdahale etmişlerse de Paşa kurtarılamayarak 19 Mart 1940 tarihinde ve 78 yaşında hayata gözlerini yummuş, kendisinden iki ay önce vefat eden ağabeyi Mustafa Azmi Akalin'in yanına defnedilmiştir.

⁶⁶ Ulus, 20 Mart 1940, s.1

⁶⁷ Cumhuriyet, Sayı: 5694, 20 Mart 1940, s. 6.

⁶⁸ Akşam, Sayı: 7690, 20 Mart 1940, s. 10.

⁶⁹ Hikmet Feridun Es, "Sarayı Doğurtan Bekar Doktor Besim Ömer Paşa", Yıllar Boyu Tarih Dergisi, Sayı: 9, s. 35.

2.3. Mürşidü'l-İhvan

Mürşidü'l-İhvan (Duhan hakkında risalesidir) , el-Hac Mehmed Emin b. Hasan el Ofi, 24 Sayfa, Matbu, 1309/1892, İstanbul. Osmanlıcadır.

Ayrıca Türkçesi; (Necâtü'l-Mü'minîn) Mü'minlerin Kurtuluşu , Sadeleştiren: M. Rahmi, Akpınar Yayınevi, İstanbul, Çağaloğlu, 1975, Çilehane İlmi Araştırmalar Derneği Kütüphanesi, Demirbaş No:7330, İsam Kütüphanesi, 179105 GNL. / 297.541 MEH. İsam Kütüphanesi, GNL 14802 MEH.N 297.541

2.3.1. Eserin Kısaca Tanıtılması

Müellif sigara hakkındaki bu risalesini üç bölüme ayırmıştır. Bu bölümlerde bilgileri maddeler halinde vermiş fakat kaynak belirtmemiştir. Biz fikir olması bakımından her bölümden birkaç madde vereceğiz.

Müellif ilk bölümde güvenilir kitaplardan âlimlerin tütünün haramlığı hakkında söylediği yirmi sözden ve tütünün çeşitli durumlarından ve hükmünden bahsetmiştir. Bu sözlerden bir kaç şunlardır. (s.4-11),

- a. Tütün habistir. Her habis haram olduğu için tütünde haramdır.
- b. Sigara kullanmak israfa sebep olduğu için haramdır. Zira parayı faydasız yerde harcayarak yok etmektir.
- c. Tütünü kullanmakta eza bulunduğu için haramdır.⁷⁰

İkinci bölümde tütünün tütünün afet, zarar ve belalarından kırk üç tanesinden bahsederek sırayla bunları beyan etmiştir. Bu afetlerden bir kaç şunlardır. (s.11-18)

- a. Tütün içen, Peygamber Efendimiz'e (Sallahu aleyhi ve sellem), babasına ve anasına eza etmiş olur. Zira Pazartesi ve Perşembe günleri, kişinin amelleri Allah'a, o kimsenin babasına ve anasına arz olunur. Eğer yaptığı iş hayırlı bir iş ise babası ve anası bundan sevinir. Fakat şer ise bundan eza duyarlar. (Bu konu müslüman çocukları hakkındaki İmam Birgivi'nin risalesinde hadis-i şerifte bildirilmiştir.)
- b. Faydasız bir şey için mal ve parasını telef etmektedir. Bu da ahmaklık ve sefihliktir.
- c. Kafirlere ve ahmak sefihlere benzemektir. Bu da caiz değildir.

⁷⁰ el-Hac Mehmed Emin b. Hasan el Ofi, Mürşidü'l İhvan, 1309/1892, İstanbul, s: 24

- d. Meleklerle ve sigara içmeyenlere eza etmektir.
- e. Sigarayı kullanan kimseye Allah, Rasulü ve salih kimseler buğz edip sevmezler. Çünkü sigara içenler masiyette devam ve ısrar üzere bulunmaktadır.⁷¹

Üçüncü bölümde ise tütün içmekten tevbe edip onu terk etmenin yirmi kadar faydasından bahseder. Bu faydalardan bir kısmı şunlardır. (s.18-21)

- a. Tütünü terk edip tevbe eden kimse, tütün kullanımının günahlarından af edilip o günahların azabından kurtulur.
- b. Allah ve Rasulü o kimseden razı olur.
- c. Zengin olmaya sebep olur. Zira tütünü terk etmekle malını kurtarır şükrünü bilmesiyle malı çok olur ve kanaat üzere bulunur.
- d. Ağzını, sakalını, bıyığını, elbisesini ve bütün bedenini, tütünün pis ve kötü kokusundan temizlemiş olur.
- e. Cemaate ve camiye vaktinde yetişmesine sebep olur.
- f. İbadetlerin lezzetini bulmaya sebep olur. (s.11-18)⁷²

Yine bu bölümün devamında nargileninde aynı tütün gibi olduğunu fakat ilave üç zararında olduğunu belirtir. (s.20-22)

- a. Harcadığı paralar ile kızılbaşları zengin edip bunlara benzemektir.
- b. Allah'ın bize kendi fazlından ikram ettiği temiz suyu necis edip faydasız yerde kullanarak israf ederek yok etmektir. Bu da küfran-ı nimet olup yeryüzünde yağmurların az olmasına, bereketin azalıp bütün mahlukatın sıkıntı çekmesine sebep olur. Bu ise bütün mahlukata ihanettir. Allah saklasın. Nargileyi terk ve tevbe eyle ! Çünkü bu büyük bir beladır.
- c. İnsan nargile içerken domuz sesine benzer bir ses çıkar. İnsanda bir gurur ve kibir hasıl olur. Böylece çok fazla oyun oynamaya ve kalbin ölmesine sebep olur. Mü'min bir kimseye layık ve yakışır şeyler değildir.⁷³

Daha sonra enfiyeden ve zararlarından bahsetmektedir. (s.21)

Müellif risalesinin son kısmında tütünü helal kabul edenlerin gündemde olan farazi beş alt sorusunu cevaplayarak tamamlamıştır. (s.21-24)

⁷¹ el-Hac Mehmed Emin b. Hasan el Ofi, a.g.e.,s. 24

⁷² el-Hac Mehmed Emin b. Hasan el Ofi, a.g.e.,s. 24

⁷³ el-Hac Mehmed Emin b. Hasan el Ofi, a.g.e.,s. 24

2.3.2.Eserin Değerlendirilmesi

Mehmet Emin Ofi'nin yazmış olduğu bu eser hukuki anlamda zayıf olup, vaaz ve nasihat yönü ön plana çıkmaktadır.

Sigara, nargile gibi keyif verici maddeler konusunda yazdığı bu risalede sigara içmenin haram olduğuna hükmettiğinden, iki yıl sürgün cezasına çaptırılmış ve bu eseri yasaklanmıştır.⁷⁴

Sigaranın haramlığı ile ilgili çok çeşitli gerekçeler ortaya koymuştur. Bu gerekçelerin bir kısmı makul iken bir kısmı ise zayıf ve zorlama gerekçelerdir. Mesela sigara içmenin ateş yemek olduğu gerekçesi oldukça zorlama bir gerekçe olduğu düşüncesindeyiz.

Bu gerekçeleri ortaya koyarken güçlü âlimlerden aldığını ifade etmektedir ancak bu güçlü alimlerin ismini zikretmemiştir. Dolayısıyla kaynak verme konusunda titiz davranmamıştır.

Genel itibari ile bakıldığı zaman fikirlerinde haklılık payının olduğu ve sigaranın çok büyük bir afet olduğu yargısına ulaşılmaktadır. Kitabında öncelikli hedefi insanları sigaradan vb. şeylerden sakındırmak ve müptela olanları kurtarmaktır.

Yaşadığı dönemde insanları etkilemiş bu yüzden sigara içenlerce sigara içilmiş ve bu yolda bir takım sıkıntılara katlanmıştır.

2.3.3. Müellif: el-Hac Mehmed Emin b. Hasan el Ofi

2.3.3.1. Doğumu ve yetişmesi⁷⁵

“1815 yılında Of'ta doğdu. 1838 yılında İstanbul'a geldi. Kendi ifadesine göre kırkların yedincisi Saçlı el- Hacı Mehmet Efendi'den ders aldı (1854). Vefâtına kadar İstanbul Fatih Camiinde vaiz ve hoca olarak görev yaptı. Celalli bir kimseydi. Mehmet Emin Efendi, Nakşibendiliğin İstanbul'da çok hususi bir tezahürü olan ve

⁷⁴ Hüseyin ELMALI, “*Mehmet Emin Efendi Oflu*” **DİA**, 2016, ek-2, s.221

⁷⁵ Hüseyin Vassaf, *Sefine-i Evliya*, c. V, s. 285-287, İstanbul, 2006; Hüseyin ELMALI, a.g.e. ek-2, s.221

Fatih Sofuları adı verilen cemaatin müessisi idi. Kendi cemaatleri haricinde kız almazlar, devlet hizmetine girmezlerdi.

İmam-ı Rabbani'ye bağlıydılar. İmam-ı Birgivi'nin Tarikat-ı Muhammediye'si onların önderiydi. Karşı oldukları şeylerin en başında gelenlerinden biri de tütün (duhan) içmekti. Tiryakilerin bu cemaatte yeri olmazdı. Bundan dolayı bu asırda tütüne karşı yazılmış en önemli ve olaylı reddiye, bu cemaatin kurucusunun kaleminden çıkmıştı.

Mehmed Emin Efendi'nin Necatül Mü'minin adlı kitabının birçok tercümesi vardır. Bunların içinde en güzel ve kullanışlı tercüme Ömer Dönmez tarafından Müminlerin Kurtuluşu (Necatü'l-Mü'minin) şeklinde yapılmıştır.

Müellifin "Ahiret Hediyesi" adlı risalesinin son sayfasında bu eserin bitirilme yeri olarak "Fatih Tabhane medresesinde Hacı Emin Efendi'nin odası" şeklindeki kayıt bulunmaktadır. Buradan hareketle onun bu medresede görev yaptığı anlaşılmaktadır.

1901 senesinde vefat eden Oflu Mehmed Emin Efendi, İstanbul Fatih Camii'nin bahçesindeki Fatih Sultan Mehmet Han'ın türbesinin karşısına defnedildi.

2.4. Miftahu'l-Arifin

Miftahu'l-Arifin (Sigara Risalesi) eş-Şeyh Hasan Hilmi Efendi, 259-284. sayfalar arasındadır. Matbu, 1328/1910, Raif Efendi Matbaası, İsam Kütüphanesi (Osmanlıca)"158800 NUH.297.7 HAS.M" .

Ayrıca Miftahu'l-Arifin "Tarikat Ehlinin El Kitabı" (Türkçe) olarak basılmıştır. Neşredenler Osman Salih Dalcı, Hasan Ege ve İrfan Gündüz. Şelale Yayınevi, 1981, İsam Kütüphanesi, Tarikat Ehlinin El Kitabı (Türkçe) "103285 YA/297.7 HAS.M numaralarıyla kayıtlıdır.

2.4.1. Eserin Kısaca Tanıtılması

Hasan Hilmi Efendi'nin, Miftahu'l-Arifin eserindeki sigara risalesinin ismi; "*Faslün fi zamaninâ meşhurun el merğubu fi şurbi'd-duhani ale'l-umum ve'l-havasi*" şeklindedir.

Zamanımızda sigara içmenin büyük bir musibet olduğunu, kıyametin alametlerinden olduğunu ve mübah olma düşüncesiyle âlimler arasında helal olup olmadığı konusunda birçok ihtilaf bulunduğunu, bazılarının mübah bazılarının mekruh bazılarının da haram dediğini ve dolayısıyla da sigaranın şüpheli olduğunu, sahih hadis⁷⁶ gereğince şüpheye düşenin de harama düştüğünü ile belirtilmiştir.

Eserde edebi bir üslup gözetilmiş ve birçok şiirler irad edilmiştir.

“Mü’minlerin güzel gördüğü Allah katında da güzeldir. Sigaranın da içilmesi mübah olması lazım gelmez mi ?” sualine şöyle cevap verir. Müminlerde sigara içenler ve içmeyenlerin hepsi sigaranın kötü olduğunu bilirler ve mekruh diyerek reddederler. Gürer-i Dürer⁷⁷ isimli kitapta mübah olan şey başkasına zarar ve eziyet vermediği zaman kullanması caiz olur der. Kesinlikle bilinir ki meleklerle ve insanlara zarar veren şeyler muzırdır (zararlıdır.) (s.260)

Peygamberimiz (sallahu aleyhi ve sellem) ‘in Hz. Muaz (r. anh.)’ı Yemene vali olarak gönderirken neyle hükmedeceksin hadisini⁷⁸ zikreder ve icma ile kıyasın sabit olduğuna göre şöyle bir kıyasta bulunur.

Sigaranın israf olduğunu, israfın da haram olduğunu söyler. Haramın da pislik olduğunu zikreder. Sigaranın haramlığını kıyasla sabit olduğunu söyler.

Araf Suresi 31. ve 157. âyetlerinde ve Rasul-i Ekrem (sallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz’in “Sizin dininiz dinarınızdır, bütün çalışmalarınız uçkurunuzadır, kıbleniz kadınlarıdır”⁷⁹ hadisi şerifinde olduğu gibi işte bu zamanımızda hepsi ayıplanmasa da çünkü sebze ve meyveler canlılara rızık için yaratılmıştır. Rızık Allah’tandır. Bu herkes tarafından bilinir. Kim Allah Tealaya tevekkül ederse Allah ona kafidir. İşte bu sigara büyük bir musibettir. Alimler ve cahiller tevbe etmeksizin doğuyu batıyı kaplayan sigaranın fitnesine tutularak ölüyorlar der. (s.261-262)

⁷⁶ Buhârî, Buyû, 2

⁷⁷ Fıkıh ilmine dâir olan ve sık sık müracaat edilen bu en önemli eser, asırlardır Osmanlı medreselerinde şerhleri ile beraber ders kitabı olarak tâkib edilmiştir. Molla Hüsrev’in 1477 yılında Fâtih Sultan Mehmed Han’a takdim etmiş olduğu eserdir.

⁷⁸ Ahmet b. Hanbel, Müsned, 5:230

⁷⁹ Kenzu’l Ummal 31186, Deylemî, Müsned 8688, Suyuti, Cemu’l-Cevami, 25684

Bundan sonraki bölümünde “küçük günahlara ısrar etmek de büyük günahlardandır”⁸⁰ hadis-i şerfini zikrederek, sigaranın büyük bir bela olduğunu ve nargilenin daha kötü olduğunu, Firavun’un icadı olduğunu ve nargilenin sesini domuz sesine benzediğini söylemektedir. Şu örneği vererek sigara içmenin ne büyük zararlara soktuğuna dikkat çekmek ister. Seksen sene sigara içen ve yılda yüz kuruşluk sigara parası verse seksen yılda seksen tövbe etmesi gerektiğini, şimdi bu adamın seksen yaşında ve aklı başında ve mangal ateşinde seksen tonluk malını göz göre göre ateşte yakmasının israf değil midir yoksa mübah mıdır. Diye sorarak İsrafdır. İsraf ise haramdır. Helalin hesabı, haramın azabı vardır der.

Sonra Tarikatı Muhammediyyeden bir kıssa nakleder.

Sigaranın haram olma illetlerinden 27 tanesini zikreder. Birinci illet sigara israf olmakla haramdır. Yirmi yedinci illet ise sigaranın kerahat-i tahrime olmakla haramdır demektedir. (s.270-271)

“Şüpheye düşen harama düşer”⁸¹ hadis-i şerifiyle sigaranın haram olduğunu açıklamaktadır. (s.274-276)

Sultanın sigarayı yasaklaması sebebiyle sigaranın kullanımının caiz olmadığını belirtmektedir. (s.276)

Enfiyeden bahsetmektedir. (s.279)

Kahvenin mübah olduğunu sigaranın habis olduğunu söyler. Kahvenin üzerinde durup sigarayla kahvenin farkını, buğdayla kahvenin benzerliklerini ve farklılıklarını anlatmaktadır. (s.280-281)

Müellifimiz son olarak önceki sayfalarda olduğu gibi sigara hakkında şiirler yazarak eserini tamamlamıştır.

2.4.2. Eserin Değerlendirilmesi

Hasan Hilmi Efendi’nin ileri sürdüğü gerekçeler vaaz ve nasihat üslûbu izlemekle birlikte hukuki yönüde güçlüdür. Ayrıca yazmış olduğu eserinde şiir ve nesir kullanarak edebî bir yol takip etmiştir.

⁸⁰ Beyhâki, Şuabu’l-İmân, Hadis No: 72/68; Taberi Tefsir, 5/41, Munavî, Kunuzu’l-Hakaik, 93/76

⁸¹ Buhârî, Buyû, 2

Âyet ve hadisler ışığında ve diğer kaynaklardan faydalanarak sigaranın haram olduğunu savunmuştur.

Sigaranın haramlığını; bir musibet olması, kıyamet alameti olması, şüpheli olması, zararlı olması, israf olması ve necis olması gibi gerekçelere dayandırmaktadır.

2.4.3. Müellif: Hasan Hilmi Efendi

2.4.3.1. Doğumu ve tahsili

1240/1824 tarihinde Kastamonu İli'nin Azdavay Kazası'nda dünyaya geldi. Babası Abdullah adında ümmî fakat velî bir zat idi.⁸²

İlk tahsiline memleketinde başlayan Kastamonî'nin, kıraat, sarf ve nahiv ilimlerini burada öğrendiği daha sonra da babası tarafından "Sinn-i temyîz"e erişince, tahsilini tamamlamak için İstanbul'a gönderildiği bildirilmiştir. İlk önce Mahmud Paşa Medresesi'ne yerleşmiş Ahmed Ziyâeddin Gümüşhânevî ile burada tanışmıştır. Nevşehirli Büyük Hâzım Efendi⁸³, nin (ö.1281/1864) derslerine devamla tefsir, hadis, fıkıh, hikmet gibi ulûm-ı 'âliye ve âliyeden ikmâl-i nüsah ederek icâzet aldığı ifâde edilmektedir.

Gümüşhânevî ile elli yılı aşan beraberliklerinin bu hengâmede başladığı anlaşılan Kastamonî'nin bilâhere metrûk, ıssız, bu yüzden ibâdet yapılmayan Fatma Sultan Camii müezzinliğine görevlendirilmesini istemiştir. Bu harap haldeki camiyi çok kısa bir zaman içinde tamir ve ihyâ ettirmiştir. Bu başarılı hizmeti ve gayreti neticesinde camiyi tekrar ihya ettiği için caminin baş müezzinliğine tayin edilmiştir.⁸⁴

Yakın dostu Gümüşhânevî'nin yol göstermesiyle Abdulfettah el-Akrî'ye, Şeyh Abdulfettah Efendi'nin vefatından sonra, Gümüşhânevî'ye intisap etmiş, önce ilmî

⁸² Bir Cuma günü ansızın hastalanan babası çocuklarına: "Beni çabuk, hemen gusledin. Rabbime icâbet edeceğim bugün, o'nun huzuruna tertemiz çıkmak istiyorum" şeklinde vasiyet etmiş, tavsiyeleri yerine getirilmiş, Cuma namazının edâsına müteakip dostlarını eve davet etmiş, helalleşip vedalaşmış sonrada rûhunu teslim etmiştir. M. Fevzî, s.6; Vassâf, II, 189; İ. Gündüz, **Gümüşhânevî Ahmed Ziyâeddin ve Hâlidîyye Tarîkatı**, İstanbul, 1984, s.141-144.

⁸³ Albayrak, "*Büyük Hâzım Efendi*", **Son Devir Osmanlı Ulemâsı**, II, s. 281.

⁸⁴ M. Fevzî, s.7.

icâzet bilâhere de seyr-i sülûkünü tamamlayarak tarîkat hilâfeti almıştır. Şeyhi hayatta iken kâim-i makâmı ve serhalîfesi olmuştur.⁸⁵

Gümüşhânevî'nin ikinci Hac dönüşü Mısır ve Tanta'da üç seneyi aşkın bir süre ikâmet etmesi esnasında şeyhinin makâmına vekâlet etmiştir. Hasan Hilmi Efendi, Şeyhi'nin Mısır'dan dönüşünü müteakiben Geyve'ye vazifeli olarak gitmiş, burada inşa ettirdiği medrese ve dergahta bir taraftan hadis okutmuş diğer taraftan da manevî hizmetleri yürütmüştür.

Gümüşhânevî'nin 1311/1893 senesinde vuku bulan vefatından sonra fiilen on sekiz yıl Gümüşhânevî Tekkesi postnişînlîği yapmıştır. Şeyhi'nin yolundan giderek dergâhta hadis okutma geleneğini devam ettirmiştir. Râmûz el-Ehâdis adlı Şeyh'inin telif ettiği eseri senede iki defa hatmetmiştir. Hadis'ten başta Zâhid el-Kevserî⁸⁶ olmak üzere Ezineli Mehmed Hulûsî gibi yüzlerce kişiye icâzet vermiştir.⁸⁷

Kastamonulu Hasan Hilmi Efendi postnişînlîği döneminde elli altı halîfe yetiştirmiştir. Son zamanlarına doğru irşâd vazifesini yerine getiremeyecek derecede rahatsızlanınca yerine Safranbolulu İsmail Necati Efendi'yi vekil bırakmıştır.

2.4.3.2. Vefatı

Hiçbir şey yiyip içmeden hasta yatağında yattığı bir gün müridlerine, İsmail Necâtî Efendi'ye ittiba etmelerini isteyen vasiyetnâmesini verdikten sonra “Artık dua etmeyi kesmelerini, Rabbine kavuşma vaktinin geldiğini, dua ettikçe rahatsız olduğunu, ruhunun rabbini istediğini” söylemiş ve derinden “Allah” diyerek vefat etmiştir.⁸⁸ Halîfelerinden kâtip Mustafa Fevzi Efendi tarafından vefatı üzerine şu beyit tarih olarak düşürülmüştür.

“Ah Cenâb-ı Hilmi-i kutb-i zamân,
Oldu bugün mûcib-i davet-i rahmân”

⁸⁵ M. Fevzî, s.7; Kevserî, İrgâmü'l-merîd, 101; Vassâf, II, 189-190; Gündüz, Ahmed Ziyâeddin, 142-144.

⁸⁶ Zâhid el-Kevserî için bkz. Muhammed Zahid el-Kevseri :**Hayatı-Eserleri-Tesirleri**, İstanbul : Seha Neşriyat, 1996; Ahmed Hayri, el-İmam el-Kevseri /. [y.y.] : el-Mektebetü'l-Ezheriyye, 1999/1420.

⁸⁷ Albayrak, “Büyük Hâzım Efendi”, **Son Devir Osmanlı Uleması**, II, s. 281.

⁸⁸ 24 Safer 1329/1911, Perşembe/ 10 Şubat 1326 R. Saat: 07.15. M. Fevzi, a.g.e, s.21.

2.5. el-Burhan fi Tahrimi Şurbi'd-Duhan

el-Burhan fi Tahrimi Şurbi'd-Duhan, Süleyman b. Abdurrahman el-Ömerî, 23 Sayfa, Yazma, Câmiatü'l Melik Suûd (Suud Kütüphanesi). Arapçadır.

2.5.1. Eserin Kısaca Tanıtılması

Müellif, sigarayı haram kabul etmekte ve bununla ilgili birtakım gerekçeler ileri sürmektedir.

Sigaranın müskir yani sarhoş edici olduğunu söylemekte, bundan sonra nasıl sarhoş ettiğini söylemeden müskiratın yasaklığıyla ilgili ayet ve hadisleri sıralamaktadır.

Müskirat (sahoşluk veren şeyler) içenlerin fasık sayıldığı için imametin sahih olmayacağı, şahitliğinin kabul edilmeyeceği gibi hükümlerin aynen sigara içen kimse hakkında da geçerli olacağını ifade eder.

Sigaranın pis (hubs)) olduğunu Peygamber Efendimiz'in (sallahu aleyhi ve sellem) hadis-i şeriflerinde habisi yasakladığını dolayısıyla sigaranında bu kapsama girdiğini söylemektedir.

Müellif, sigara içmenin bid'at olduğunu, bid'atinde haram olduğunu, Müslümanların da bid'at olan şeylerden uzak durması gerektiğini söylemektedir.

Sigaranın insan bedenine ve bütün organlara zarar verdiğinden, dinine verdiği zararlarından, israf olduğundan bahsederek bunlarla alaklı bazı açıklamalarda bulunur.

Sigaranın haramlığı hakkında âlimlerin görüşlerini nakleder ve sonunda kendi görüşünün haram olduğunu belirtir.

Eskiden günümüze sigaranın haramlığı konusunda bir kaç âlimin eserler ve risaleler yazdıklarını belirtir ve onlardan örnekler verir.

Soru ve cevap şeklinde bir fasıl açıp sigaranın haramlığıyla alakalı bir takım sorular sorup bunlara ikna edici cevaplar vermemektedir.

Müellif son olarak Tenbihat (uyarılar) başlığı altında, sigaranın terki hususunda bazı ikaz ve uyarılarda bulunur. Tütünün alım satımının da caiz olmadığını söyler.

2.5.2. Eserin Değerlendirilmesi

Ömerî'nin yazmış olduğu bu eserinin ilmî yönü olduğu gibi eğitim ve ahlak yönü de dikkat çekmektedir. Diğer müelliflerden farklı olarak eserinde soru-cevap, korkutarak sakındırma ve vaaz-nasihât yöntemini kullanmıştır.

Müellifin, sigara ticaretinin haram olduğuna dair vurgu yapmasında dikkat çekicidir.

Ömerî sigaranın haramlığı hakkında ileri sürmüş olduğu gerekçeleri ikna edici bir delile dayandıramamaktadır. Mesela sarhoş edicilik özelliği ısrarla vurgulanmış fakat sigaranın nasıl sarhoş ettiği izah edilmemiştir. Bunun yanında diğer eserler sadece sigaranın haram olduğuna dair gerekçeler sunarken, Ömerî ileri sürdüğü gerekçelerin ne gibi hukuki sonuçlar doğurduğuna da ortaya koymuştur.

Ömerî sigaranın haramlığı ile ilgili habis olması, sarhoşluk vermesi, bid'at olması, kafirlerin kullandığı bir şey olup onların kötü niyetle içimize sokması, israf ve sağlığa zararları olması gibi gerekçeler ileri sürmüştür. Bu yüzden hukuki sonuçlar olarak sigara içen kimseye had cezası veilebileceğini, şahitliğinin kabul edilmeyeceğini ve imametinin caiz olmayacağını ifade etmektedir. Ayrıca sigara içenlerin dini ve manevi olarakta zarar göreceğini dolayısıyla da ırzına, malına ve ibadetlerine gevşeklik göstereceğine, gaflete sebep olacağına, Allah'ı zikirden alıkoyacağına, ölümü unutmasına, kıyametin hallerinden gafil kalmasına, (kötü kokusu sebebiyle) Cuma namazına ve cemaate engel olacağına vurgu yapmaktadır.

2.5.3. Müellif: Süleyman b. Abdurrahman el-Ömerî

2.5.2.1. Doğumu ve yetişmesi

H.1298 senesinde Suudi Arabistan'nın el-kasım bölgesinde bulunan, başkent Riyad'ın kuzeyinde yer alan Uneyze şehrinde dünyaya gelmiştir. Bu şehirde Şeyh Salih el-Kadı, Abdullah Mani' isimli hocalardan çocukluk yıllarında ders okudu. Gençlik yıllarında Bureyde şehrine gitti. Asıl hocası olan on seneden daha fazla ders okuduğu Muhammed İbn Abdillâh Âl Selim'in derslerine devam etti. Hocasının

vefatı üzerine onun iki oğlundan Abdullah ve Ömer'den dersler okudu. Son olarak Riyad'a gitti. Riyad'da meşhur alim Eş-Şeyh Abdullah ibn Abdullatif Âl eş-Şeyh'in derslerine devam etti. Sonra Uneyze'ye döndü.⁸⁹

2.5.2.2. *Vefatı*

H.1360 yılından h.1373 yılına kadar Arabistan'ın doğusunda bulunan el-Ahsa şehrinde mahkeme reisliği görevi yapmış aynı yıl emekli olup h.1375 de vefat etmiştir.⁹⁰

2.5.2.3. *Eserleri*

- el-Burhan Fi Tahrimi Şurbi'd-Duhan
- Risaletün fi't-tevessül (Tevessülün reddi hakkındadır)
- Risaletün Fi'n Nehyi Ani't-Teferruk
- Risaletün fi Fadli'l-İctimai Li-salati't-Teravihi
- Mecalisü Şehri Ramazan
- Haşiyetü'n Ala Kitabu't-Tevhid

2.6. *Nasîhatü'l-İhvân bi ictinâbi Şürbi'd-Duhân*

Nasîhatü'l-İhvân bi ictinâbi Şürbi'd- Duhân, İbrahim Lekanî, 127 Sayfa, Matbu, 1419/1998, Daru's Şuruk el-İslâmî, Cidde, (Tahkik: Dr. Mahmud El-Hac Kasım). Arapçadır.

2.6.1. *Eserin Kısaca Tanıtılması*

Müellif, bu risalesinde sadece sigaradan bahsetmemekte uyuşturucu, sarhoş edici, bağımlılık yapıcı dipper maddelerle birlikte genel bir çerçeve çizerek sigaraya birkaç bölüm ayırmaktadır.

Müellif, sigaranın bid'at ve münker (kötü) olduğunu ve dünyanın dört bir yanına yayıldığını söyler. (s.41-42)

⁸⁹ Muhammed Ziyad İbn Ömer et-Tekle, **Fethu'l Celil Fi Tercemeti ve Sebti Şeyhu'l Hanabile Abdillah İbn Abdilaziz**, s. 383

⁹⁰ Abdurrahman ibni Abdullatif, **Meşahiru Ulemai Necid Ve Ğayrihim**, Daru'l-Yemame, 1394, s. 391

Sigaranın yasaklanma gerekçelerinden birisinin akli giderme olduğunu belirtir. Bu konuyada Umdetü'l-Mürîd⁹¹ isimli eserinin akli koruma bahsinde değindiğini bildirir.

Sigara çok yaygın olduğu için hükmü hakkında bir çok kimselerin ve öğrencilerinin çok soru sorduğunu, bazı dostlarını kendi şerhindeki sigaranın hükmüne yönlendirdiğini ve onlara sigarayı terk etme hususunda nasihatlerde bulunduğunu ve sigarada hiçbir hayrın ve ecrin bulunmadığını beyan eder. (s.42)

Sigaranın hukuki olarak müskir (sarhoş edici), müfsit (zararlı), murgid (uyuşturucu) veya muhaddirin (uyuşturucu) katagorisinde değerlendirip değerlendirilemeyeceğini anlamak için aralarındaki farkları ortaya çıkararak bu kavramları izaha gitmiştir.

Müskirin içki gibi hisleri gidermeksizin akli giderdiğini, müfsidin hisleri gidermeksizin akli giderdiğini ama canlılığı devam ettirdiğini, murgitin de afyon gibi akli ve hissi giderdiğini anlatır. Sarhoşluğun üç hükmü olduğunu bunlarında Had cezasını gerektirmesi, necaset olması ve az olsun çok olsun kullanmanın tahrim (haramlık) hükmü olduğunu söyler.

Müellif eserinin ilk bölümünde afyon, ban otu vb. uyuşturucu maddelerinden sakınılması gerektiğini vurgular.(s.43) İkinci bölümde haşhaş, safran vb. bitkiler hakkında bilgi verir. Bunların kullanılma hükümlerini belirtir. (s.50) Üçüncü bölümde akli örten, sarhoşluk veren, ekşimiş süt (kefir) vb. sarhoşluk veren maddelerin az olsun çok olsun akli gidermeye sebep olduğundan dolayı haram olduğunu beyan eder. (51) Dördüncü bölümde ihtiyaç anında (tedavi amacıyla) el kesilmesi vb. durumlarda uyuşturucu maddelerinin kullanılma hükmünü ele alır. Ancak tıp alanında olduğu gibi zaruri ihtiyaçlar halinde sınırlı olarak doktor kontrolünde kullanılmasının caiz olduğunu belirtir. (s.52)

Beşinci fasılda uyuşturucu ticaretinin hükümlerini açıklar. İbn Rüşd'den uyuşturucu maddelerini kullanmanın haram olduğunu ama satmanın başkaları için menfaati varsa (kullanılmaması şartıyla) helaldir der. Sattığı kişininde kullanmaması hususunda kendisinin emin olması gerektiğini söyler. (s.53)

⁹¹ Müellifin **Cevheretü't Tevhid** üzerine yazdığı en geniş ve en önemli şerhidir. Cevheretü't Tevhid isimli eserde müellifin en meşhur eseridir.

Altıncı bölüm kahve içmenin hükmü hakkındadır. İnsanların kahve içmek hakkında ihtilaf ettiğini belirtir. (s.54-55)

Yedinci bölüm sigara hakkındadır. Burda sigaranın tarihi seyri hakkında bilgi vererek tüm dünyaya ve islam alemine nasıl yayıldığını anlatır. Sigaranın haramlığı ile ilgili genel olarak mezheplerin sigaranın haramlığını kabul ettiklerini belirtir. (s.56-70)

Sekizinci bölüm haram olan nebatat (bitkiler) hakkındadır. Akli giderip gidermeme açısından bitkileri ele alır. (s.71) Dokuzuncu bölüm kadının şişmanlığı hakkındadır. (s.72) Onuncu bölümde insanların sigara hakkındaki görüşlerini içerir. (s.73) Onbirinci bölüm sigaranın haram kılınmasını gerektiren yönleri hakkındadır. (s.75-78)

Eserinin son kısmında ise din kardeşlerine ağırlıklı sigara hakkında nasihat ederek uzak durmaları konusunda uyarı yaparak eserini tamamlar. (s.79-100)

2.6.2. Eserin Değerlendirilmesi

İbrahim Lekanî, Nasihatü'l-İhvan ismi verdiği eserinde sigaranın zararlarıyla ilgili fikhî yönden ziyade nasihat yönünü öne çıkarmıştır.

Lekani, sigarayı haramlığı kesin olan sarhoşluk verici ve uyuşturucu kapsamına dahil etmektedir. Onların yasak olma gerekçelerinin sigara içinde aynen geçerli olduğunu belirtmektedir. Sağlığa zararlı olma yönlerinin aynı şekilde sigarada da bulunduğunu uzmanlardan nakille dile getirmektedir.

Sigarayı öncelikle uyuşturucu ve sarhoş edici şeylere direk olarak benzetmesi makul olmamakla birlikte, sağlığa verdiği zarar sebebiyle haram kabul etmesi isabetli görülmektedir.

2.6.3. Müellif: İbrahim Lekani⁹²

2.6.3.1. Doğumu

Mısır'da Demenhûr şehrine yakın Lekane diye bilinen yerleşim yerinde dünyaya geldi. Kaynaklarda doğum yılı ile ilgili herhangi bir bilgi bulunamamıştır. Oğlu

⁹² Metin Yurdagür, "İbrahim Lekani", *DİA*, yıl:2003 c. 27 s. 130-131

Abdüsselâm'ın h. 971 (1563) senesinde dünyaya geldiğine göre gençlik zamanı yıllarına ait bir tahminde bulunulabilir.

2.6.3.2. Ailesi ve yetişmesi

Tasavvuf ve medrese yoluyla kendilerini yetiştiren sufi alimlerin bulunduğu bir aileye mensup olduğu görülen İbrâhim el-Lekânî'nin eğitim hayatıyla alakalı çok fazla bilgi yoksa da onun Mısır'daki Mâlikî mezhebine mensup alimler içerisinde seçkin bir yer kazandığı, Mısır'da ki Ezher'de müderrislik yaptığı, yazmış olduğu eserlere bakılarak iyi bir öğrenim gördüğü söylenebilir.

2.6.3.3. Vefatı

1041/1631 yılında hac görevini ifa ettikten sonra dönüş için yola koyulan Lekânî akabe bölgesine yakın bir yerde ruhunu teslim etmiş ve vefât ettiği yere defnedilmiştir.⁹³

2.6.3.4. Eserleri

Sûfîliğe meyili ile bilinen Lekânî'nin 144 beyitten oluşan Cevheretü't-Tevhîd isimli risâlesi meşhurdur. Şeyhi Ebü'l-Abbas Şehâbeddin Ahmed b. Osman eş-Şernûbî'nin işaretiyle bir gecede kaleme aldığı günümüze ulaşan bilgiler arasındadır.

2.7. er-Risaleti'd-Duhaniyye

er-Risaleti'd-Duhaniyye, (Tütün İçmek Haram mıdır?) Akhisarlı Şeyh Ahmed er-Rûmî, 97 sayfa, Arapça ve Türkçe birlikte basılmıştır. Kitap Yayınevi, 2015, İstanbul, Yayınlayan: Giriş ve Notlar: Yahya MİCHOT, Sunuş: Muhammed Akram Nadwi. Arapçadır.

⁹³ Muhibbî, I, 9

2.7.1. Eserin Kısaca Tanıtılması

Risalenin aslı Arapçadır. Kitap Yayınevi baskısında bu risale 86-96. sayfalar arasında yer alan küçük bir risaledir.

Bu eserde hem soru sorar hemde sorduğu sorunun cevabını verir. Tütün içmek helal midir yoksa haram mıdır ? Böylelikle isticvap (soru-cevap) usulüyle eserini yazmıştır.

Müellif, sigara içmenin yaygınlaştığını ve gündem oluşturduğunu ve bu konuda sigaranın dini hükmünü belirtmenin gerekli olduğunu, bu yüzden bu eseri ele aldığını söylemektedir.(s.86)

Sigaranın dini hükmü onun laib, lehv ve abes katagorilerinde hangisine girdiğini belirlemekle mümkündür. (s.87)

İçinde zevk ve fayda olmayan her iş abes, içinde faydası olmayıp zevk olan her iş lehv, laibde içinde faydası olmayıp nefsin daha fazla zevk aldığı şeylerdir. İnsanı yapması gereken önemli işlerinden alıkoyar. Bunların hepsi haramdır. Kur'an'da bunlar kötölemek için kullanılmıştır. Bundan dolayıda tütün içmek bu üçünden birine ya laib, ya lehv ya da abes eylemine girer. Bilakis içinde lezzet ve yarar bulunmaması sebebiyle tütünün abes eylem türüne girmesi daha uygundur.(s.88)

Bununla beraber tütün kullanan bazı kimseler şeytanın aldatmasıyla bundan zevk aldığını iddia ederlerse bu takdirde sigara içmek laib ve lehv kısmına girer.

Sonuç olarak hangisinden olursa olsun bunlarda (laib, lehv ve abes) dini açıdan bir yarar olmadığı gibi, dünyevi bir faydasıda söz konusu değildir.

Müellif, sigaraya haram demenin ikinci gerekçesinin sağlığa verdiği zarar olduğunu, bunun sebebinin de insan vücudundaki rutubeti alan sigaranın dumanına bağlamaktadır.

İnsanın görevinin kendini zararlı şeylerden korumak olduğunu, bundan dolayı da sigarayı asla kullanmaması gerektiğini söylemektedir.(s.88)

Müellif, sigaranın tedavi yöntemi olduğu iddiasının kesinlikle doğru olmadığını söyler.(s.90)

Müellif sigaranın israf olduğu için haram olduğunu söylemiştir.(s.93)

Yine müellif sigaranın ateşten olduğunu ateşin de azap etme aleti olduğunu ve bundan dolayı da haram olduğunu söylemiştir. (s.94)

Müellif sigara içenlerin ağız ve burundan duman çıkmasından hareketle azap gören kafirlere benzemek olduğu için haram olduğunu söylemektedir. (s.96)

Ve şöyle söyler, mü'mine gereken bu azap edici şeyleri kullanmamak ve bunlara benzememektir.

Müellif risalesinde sigaranın afyon, haşhaş vb. şeyleri kullanmaktan daha kötü ve zararlı olduğunu söyler. Bunların kullanımıyla ilgili haram olduğuna dair fetva kitaplarından nakillerde bulunur.⁹⁴(s.97)

2.7.2. Eserin Değerlendirilmesi

Şeyh Ahmed er-Rûmî, tamamen soru-cevap şeklindeki yöntem ile sigara konusuna açıklık getirmeye çalışmıştır.

Sigaranın abes, laib ve lehv (oyun-eğlence) olması gerekçesiyle haram olduğunu diğer eserlerden farklı olarak çok genişçe ele almıştır.

Diğer müellifler gibi israf olduğundan, sağlığa zararlarından, sarhoşluk verdiğinden, kafirlere benzemekten ve azap edici dumanı içerdiğinden dolayı da haram olduğunu ifade etmektedir.

Müellifin döneminde sigara ve nargile içilen çok sayıda kahvehanelerin bulunması O'nun sigaranın bu yönünü ön plana çıkarmasında etkili olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim IV. Murad'ında sigarayı yasaklama gerekçelerinden birisi budur.

⁹⁴ “Afyon,haşhaş ve benç kullanan bir imamın imamlık yapması ve şahitlik yapması kabul olunur mu ? el-cevap: İmam görevden alınır. Şahitlikleri reddedilir.” (Ebu Suud Efendi)

2.7.3. Müellif: Akhisarlı Şeyh Ahmed er-Rûmî

2.7.3.1. *Hayatı*⁹⁵

Kıbrıs'ta Hristiyan bir aileden dünyaya geldi. Osmanlılar'ın Kıbrıs'ı fethinden sonra iman ile şereflendi.⁹⁶ İsmi Ahmed b. Muhammed olup Akhisarlıdır. Hanefi mezhebine mensuptur. “er-Rumi” diye tanınır. Osmanlı dönemindeki ilim erbabı alimler sınıfındandır. Zühd yoluna girerek zahid birisi olarak tanınmıştır.

Belli başlı eserler kaleme almış, islami ilimleri okutmuş, ders ve fetvalar vermiştir.

2.7.3.2. *Eserleri*

- 1- Ebu's-Suud Tefsiri'ne haşiye
- 2- Dekaiku'l-Hakaik
- 3- Şerhu'd-Dürri'l-Yetim (Tecvid)
- 4- Mecalisu'l-Ebrar ve Mesâliku'l-Ahyar fi Şerhi Mieti Hadisin mine'l-Mesâbîh
- 5- Risaletu't-Taklid
- 6- Risale fi zikri'l-lisani ve'l-kalb

2.7.3.3. *Vefatı*

H. 1041/ m.1632 senesinde hakka yürüyen Akhisarlı Şeyh Ahmed er-Rûmî Manisa-Akhisar'da Uzuntaş olarak bilinen mezarlığa defnedilmiştir.

⁹⁵ *Hediyetü'l-Ârifin*, I,157; *Kehhale, Mûcemu'l-Müellifin*, II, 83. *Osmanlı Müellifleri I*, 26.

⁹⁶ Yahya MICHOT, “*AKHİSAR, Ahmed-i Rumî*”, *DİA*, 2016, c.ek-1, s. 60-62

3. SİĞARA HAKKINDA TARAFSIZ OLARAK YAZILAN ESERLER

İncelediğimiz eserlerden yalnız bir tanesi sigara hakkında kesin bir kanaat belirtmemiş konuyla ilgili görüşleri toplamıştır. Bir ilimler tarihçisi olan Kâtip Çelebi sistematik konusundaki maharetini sigara ile ilgili olarak da göstermiştir.

3.1. Mîzânü'l- hak fi ihtiyari'l-ehak (Duhan Risalesi)

Mizanü'l-hak fi ihtiyari'l-Ehak (Duhan Risalesi), Katip Çelebi, Matbu, 33-45 Sayfaları arası, 1280, Tasviri Efkar Gazatehanesi, (Yazma) TBMM Kütüphanesi, Açık Erişim Koleksiyonu (No: 1486), Osmanlıcadır.

Eser üzerine latinize-sadeleştirme şeklinde 3 farklı çalışma yapılmıştır. En Doğruyu Seçmek İçin Hak Terazisi, Orhan Şahik Gökyay; En Doğru Olanı Tercih Konusunda Hak Ölçü, Süleyman Uludağ, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2007; İslam'da Tenkit ve Tartışma Usulü, Süleyman Uludağ - Mustafa Kara, Marifet Yayınları, İstanbul, Çağaloğlu, 1990

3.1.1. Eserin Kısaca Tanıtılması

Müellif eserin beşinci bahsinde tütünü ele almış, daha önceden sigaraya dair bir eser yazdığını fakat bu risaleyi temize çekemediğini beyan eder. İşte bu risalesinde önceden yazdığı ve temize çekemediği tütünle alakalı bilgileri ele almıştır.

Sonra “Talim” başlığı altında sigaranın tarihine dair bilgiler verir. Sigarayı islam devleti başkanı IV. Murad'ın yasakladığını, sonra Osmanlı Şeyhu'l-İslamı Bahai Efendi'nin sigaraya helal fetvasını vermesiyle halk içerisinde revaç bulduğunu kaydeder. Tütünün halleri ve niteliklerine dair ihtimaller üzerinde durur.

1. İhtimal, tütünün yasaklanmasının gerekli olup olmadığı

Halk yasaklara riâyet ederek bu işten vazgeçer. Bu bir ihtimaldir. Lâkin bu ihtimali bir yana atmak gerekir. Zira âdet (ve alışkanlık) ikinci bir tabiat hükmündedir. Onun için tiryakiler hiçbir şekilde içmekten vazgeçmezler. Onlara bunu teklif de etmemek gerekir diyerek bu ihtimali açıklar. (s.66-67)

2. ihtimal, tütünün aklen iyi veya kötü olup olmadığı

Tiryakilerin bunu iyi bulmaları bir yana bırakılacak olursa, kendi tabiatıyla başbaşa kalan akl-ı selim, bunun kötü bir şey olduğuna hükmeder. Bir şeyin iyi veya kötü (hasen veya kabih) olduğu ya akılla veya şeriatla tayin edilir. Her iki mezhebe ve duruma göre hüküm aynıdır. Çünkü onu aklen iyi bulmak için gerekli şartlar yoktur, çirkin görmek için gerekli şartlar ise vardır diyerek bu ihtimal hakkında bilgi verir. (s.67)

3. İhtimal, tütünün faydalı mı zararlı mı olduğu

Mâlî yönden zararlı olduğunda şüphe yoktur. Fakat kullanıla kullanıla tiryakî için havâic-i asliye (temel ihtiyaçlar) hükmüne girdiğinden o bunun mâlî zararına bakmaz.

Beden yönünden de zararlı bir şey olduğu sabittir. Zira herkesin soluduğu havayı kirletme ve dumanlı hava sahası oluşturduğu için gelip geçenlere tıbben de tespit edilen zararı vardır. Fakat zamanla tütün kullanma işini alışkanlık haline getirenler için tütün içmek ikinci tabiat (karakter) hâline gelir. Bu yönüyle onun zararı farkedilmez hale gelir. Tiryakiliğin verdiği şevkle tabiatın tütünü kullanmaya yönelmesi, fena durumdaki keyfiyetiyle bulaşık olan havanın teneffüs edilmesi vaktinde ciğerlere (ve kalbe) tesir etmesine mani olur. Bundan dolayıdır ki, bazı hastalar arzu ettikleri zararlı gıdayı yeseler, (iştah ve istekle yedikleri için) o kadar çok zararı dokunmaz. Hatta bazıları için deva yerine bile geçer. Zira tabiata, şevk ve arzu sayesinde bir kuvvet gelir, (morali güçlenir) ve bu durumda hastalığı defeder. Bu çeşitten olan hususlarda görülen tesir ve teessür (etkileme-etkilenme) tabiatın onu kabul veya reddetmesine bağlıdır. Ama bir kimse tütün kullanmamaktan başka onun zararlı olduğuna kesinkes itikad etse, ayrıca tabîi olarak ondan bir de nefret etse, (sigara dumanı ile kirlenen havayı) teneffüs etmek ona fazla zarar verir, (çok fena) tesir eder der.(s.67-68)

4. ihtimal, tütünün bidat olup olmadığı

Tütünün şer'an bid'at olduğu su götürmez. Zira yakın zamanda ortaya çıkmıştır. Bid'at-ı haseneden kılmaya da imkân yoktur. Aklen bid'at olduğu dahî sübût bulmuş bir şeydir. Zira Adem (a.s.) zamanından beri akıllı olanlardan işitilmiş ve görülmüş

değildir. Hz. Ömer (r.a.) zamanında zuhur etmiş olup, o yüzden şu kadar bin adam katlolunmuştur, şeklinde söylenen lâf, taassub ehlinin aslı olmayan sözüdür diyerek bu ihtimali tamamlar. (s.69)

5. ihtimal, tütünün mekruh olup olmadığı

Tütün, aklen ve şer'an mekruh ve nâhoş bir şey olduğuna söz yok. Cumhuriyet tarafından bu davâ teslim ve kabul edilmiştir. Yalnız mekruh olma derecesine varması için çok kullanılması şarttır, (meselâ boza içmek, sarhoşluk derecesine varmadıkça, haram olmadığı gibi) zira tütünün kendi râihası ve yaprağının kokusu haddizâtında nâhoş değildir. Belki tütün, güzelce yakıldıkta sonra râihası koklanır. Ama fazlaca kullananın ağzında bir pis koku peyda olur ki, içmeyen bir kimse onun nefesini koklasa, onun yanında kendi ağız kokusu misk ve anber gibi kalır. (Lüle çubuğu içinden çıkan zifir râihası dahi kötüdür. Bir yere isâbet eylese, uzun müddet bâki kalır)⁹⁷

Kısaca ağızda fena bir kokudan iz bırakmayı icab eden çiğ soğan, sarımsak ve pırasanın yenmesinde kerâhet olduğu gibi tütünün fazla kullanılması da ağızda, vücutta ve elbisede fena bir kokunun peyda olmasını icabettirdiği cihetten mekruh olur. Her ikisinde de müslümana ezâ etmek, kerâhetin illetidir. Hayz halindeki kadınla cinsi münâsebette bulunmanın haram oluşunun illeti kirlenme ve eza verme olup, oğlancılığın haram oluşu dahi ona kıyas edilerek ortaya konulmuş bir hüküm olduğu gibi, kerih ve nâhoş kokuya sahip olma da ikisini bir hükümde toplayan ortak bir vasıftır der.⁹⁸

Tütünün olsa olsa tenzîhen mekruh olması lâzım gelir. Tiryakilerin bu kokunun kerih ve nâhoş olduğunu kabul etmemeleri gerçek dışı bir husustur, onun için de nazar-ı itibara alınmaz. Zira onların birbirinin ağız kokularından tiksindemeleri mümkündür. Bütün bu söylenenlerden maksat işin hakikatını beyan etmektir. Yoksa tütüne mübtelâ olanlara sataşmak ve karışmak düşünülmeyip, onları tütünden nefret

⁹⁷ İslam'da Tenkit ve Tartışma Usulü, Süleyman Uludağ - Mustafa Kara, Marifet Yayınları, İstanbul, Çağaloğlu, 1990

⁹⁸ İslam'da Tenkit ve Tartışma Usulü, İstanbul, Çağaloğlu, 1990

ettirme iddiası, lâzım olmayan bir şeyi iltizam etme kabilinden mânâsız bir şey olacağı (bizce de) kabul edilen bir husustur diyerek bu ihtimali tamamlar.(s.69)

6. İhtimal, tütünün haramlığı

“İçtihad konusu olan özel bir hükümde, içtihad yapmanın câiz olduğu hususu usûl-i fıkıh kitaplarında yazılıdır. (Tütünde, haram kılıcı) şartların toplanmış olmasına bakarak, bir bakıma delillerden haram olduğu hükmünü çıkarmak mümkünse de, evlâ olan odur ki, haramdır diye fetva verilmeyip şer’î esaslardan birine bağlayarak “insanları sürekli günah işleyen ve haramı işlemekte ısrar eden kişi konumuna düşürmemek için mübah olması ciheti tercih olunmalıdır” diyerek bu ihtimal hakkında bu şekilde fikir beyan eder.(s.70)

7. İhtimal, tütününü mübahlığı

Tütünün ortaya çıkması yakın zamana rasladığından, fıkıh kitaplarında açıkça zikir ve rivâyet edilmiş değildir. Bununla birlikte: «Eşyada asıl olan ibâhadır» genel kuralına göre mübah ve helaldir demektedirler. Eskiden Şeyhü’l-İslamlar maslahat icabı, mekruhtur diye, bazı taşra müftüleri dahi haramdır diye fetva vermişlerdi. Sonra merhum Bahaî Efendi, - Kendisinin de bunun mübtelâsı olması bir yana - halkın haline en muvafık olan şeyin ne olduğuna baktı ve «Eşyada asıl olan ibâhadır» esasına sarılarak helâldir diye fetva verdi. Çünkü fetva âdâbı, mutlak müçtehidten hüküm rivayet ederek ona göre fetva vermektir.(s.70)

Rivayet bulunmayınca, mes'eleyi şer’î bir esasa rabt etmek îcab eder. Çok kullanılması sebebiyle tütüne arız olan sakıncalı haller, onu mübah mevkiine komazsa da – Zira çok mübah vardır ki asgarî bir arıza ile kerahet ve hürmet mertebesini bulur - «haramdır» veya «mekruhtur» diye fetva vermekte de mahzur görülür. Onun için çok kullanmaktan ileri gelen arızî (ve zararlı) hallere itibar olunmamak (ve kesreti istimali ibâheye mânî bir hal saymamak) lâzım gelir. Haramdır veya mekruhtur, diye fetva vermedi ki söz konusu mahzur nedir, denirse, denilirki: Halkın, haram veya mekruh olanı kullanmada ısrar etmelerinden doğan vebâl ve mahzurudur. İmdi helâldir, diye verilen fetvada, ibtilâ ehline şefkat ve halk çoğunluğunu vebaldan koruma maslahatı vardır. Bu yüzden de mübah oluşu tercih

olundu. Zira müslümanların çoğu buna mübtelâ olmuşlardır, herhâlükârda içmeyi iltizam etmişlerdir. Hiç bir veçhiyle men ve terk kabil olmayıp bütün dünyaya yerleşmiştir. Bu çeşit işlerde şer’î cevaz ne ise, hâkim ve müftînin ona bakarak hüküm ve fetva vermesi gerekir. Ta ki halkı dalâlete nisbet etmek lâzım gelmesin. Zira «haram veya mekruhtur» diye hüküm edilen bir işte ısrar etmek «mübahtır» diye fetvâ verilerek (cevazına) hüküm lâhik olan bir işte ısrar etmek gibi değildir. İlki halis muhlis vebaldır, ikincisinde ise vebal yoktur. Hâkim dahi bu meseleyi «iki şerden ehven olanını tercih etme» gibi şer’î bir esasa ircâ ederek hüküm verince, günaha girmiş olmaz, belki bir mü’mini vebalden kurtardığı için ecir ve sevap almış olur diyerek tam yedi ihtimali tamamlar ve tenbih bölümüne geçer. (s.70-71)

“Tenbih” başlığı altında bir şey hem mübah, hem mekruh hemde haram olur mu ? Olursa tenakuze düşmüş olunmaz mı سوالini cevaplar.(s.72)

Müellif risalesini tetimme yani tamamlayıcı bir ekle bitirir. Bu ekde şunlardan bahsetmiştir: Sultan IV. Murad’ın yasaklaması ve şiddeti zamanında bir çok insanlar tütün çubuğu ile içmeye yol bulmamış, yaprağı dövüp burnuna çekerek nefislerini tatmim ederlerdi. Sonra ahmaklıktan vazgeçip aleni içilmeye başlandı. Zira pervasızca içilir oldu. Bundan sonra bazı ehli vera sahibi dindar insanlar kendileri içmez içene de müdahale etmezlerdi. Evla budur ki bu konuda kimseye müdahale ve taarruzda bulunulmaya vesselam.(s.72)

3.1.2. Eserin Değerlendirilmesi

Katip Çelebi, eserinin sigaraya ayırdığı bölümünde sigaranın hükmüyle ilgili bir kanaate ulaşmak için yedi farklı ihtimal üzerinde fikir yürütmüştür.

Katip Çelebi sigara içmeyi mübah kabul etmek için üç gerekçe olabileceğini söylemektedir. Bu gerekçeler; Şeyhü’l-İslam Bahai Efendi’nin sigaranın helalliğine dair tek delili olan “Eşyada aslolan ibahadır” prensibi. Sigaranın haram kabul edilmesi durumunda tiryakilerin bile bile içerek ağır bir vebal altına girecekleri, bu yüzden de helal demenin evla olduğu. Tiryakilerin sigarayı kesinlikle bırakamayacağını, bu konuda yasaklamanın hiçbir fayda sağlamayacağı.

Katip Çelebi, sigara kullanmayı haram veya tahrimen mekruh kabul etmeyi gerektirecek sebepler olan tütünün kötü olması, pis olması, eziyet vermesi ve sağlığa

zararlı olması ile bid'at olması gibi gerekçeleri saymaktadır. Üstelik haram olduğuyla ilgili ihtimali de zikertmekte ancak bunu gerekçelerini söylemeden geçiştirmektedir.

Genel itibariyle Katip Çelebi, sigaranın zararlı olduğunu kabul etmektedir. Ancak genel bir çerçeve çizerek haram da diyemeyip tarafsız olmayı tercih ederek kararsız kalmıştır.

Bahai Efendi'nin helal fetvasının dayanağı olan "Eşyada aslanan ibahadır" prensibi sigara için geçerli olmamalıdır. Zira sigaranın verdiği zararlar mübah demeye engeldir. Ayrıca haram demek insanları vebal altında bırakacak olsa bile, helal deyip pek çok insanın sigara içmesine zemin hazırlamak ve kullananların bırakmamalarına sebep olmak açısından çok daha büyük vebaldir.

3.1.3. Müellif: Katip Çelebi

3.1.3.1. Doğumu

Şubat 1609'da İstanbul'da dünyaya geldi.⁹⁹ Babasının adı Abdullah'dır. Babası, Osmanlı döneminde önemli vazifeler alarak devlet ve siyâset adamlarının eğitildiği Enderûn kurumunda yetişmiş bir askerdir. Kâtip Çelebi'nin asıl ismi ise Mustafa bin Abdullah'tır. Ordu kâtipliğinde olduğu için alimler ve halk arasında Kâtip Çelebi lakabı ile bilinirdi. Diğer bilinen lakabı ise Hacı Halife'dir. Hac vazifesini ifa ettiği ve uzman memur (halife) olğu için bu lakap ile de tanınmıştır.¹⁰⁰

3.1.3.2. Eğitimi

6 yaşına ulaştığında, babası tarafından vazifelendirilen İmam İsa Halife El-Kırımı'den Kur'an-ı Kerim tilavetini, tecvid kaidelerinden Mukaddime-i Cezeriyye'yi ve namazın şartlarını tahsil etti. Bu kendisinin aldığı ilk eğitimdi.¹⁰¹ Zamanının gereği olduğu için, öğrendiği her şeyi Mesih Paşa Daru'l-Kurrasına giderek ezbere dinletti. Zekeriyya Ali İbrahim Efendi ile Nefes-zâde'den ders gördü. Kur'an'ın yarısını hıfzederek aynı Daru'l-kurrâ'da eğitim aldı. İlyas Hoca'dan sarf ve avâmil ilimlerini öğrendi.

⁹⁹ Orhan Şaik Gökyay, "Kâtip Çelebi", *DİA*, 2002, Cilt: 25, S: 36-40

¹⁰⁰ Orhan Şaik Gökyay, "Kâtip Çelebi-Hayati-Şahsiyeti-Eserleri", Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1991

¹⁰¹ Orhan Şaik Gökyay, a.g.e. s. 36-40

Böğrü Ahmet Çelebi isimli hat ustasından hat eğitimi gördü.¹⁰² 1622-23 senesinde 14 yaşına ulaştığında, babasının maaşından 14 dirhem harçlık bağlanılarak, babasının yanında Anadolu Muhasebesi Kalemî'nde şakird (stajyer) olarak devletteki vazifesine başlamış oldu. Bu görevde iken halifelerin (uzman memur) birinden hesap-muhasebe sistemini, Erkam ismi verilen yazışma esaslarını ve zamanının devlet belgelerinde kullanılan Siyakat yazısını öğrendi.

3.1.3.3. Vefatı

Kâtib Çelebi 1657 senesinde vefat etti. Mezarı, İstanbul Unkapanı'ndaki Unkapanı Köprüsü'ne inen büyük caddenin sağ kenarındadır.¹⁰³

4. SİGARAYI FARKLI YÖNLERİYLE ELE ALAN ESERLER

Değerlendirdiğimiz eserlerden iki tanesi sigarayı fikhî yönü dışında başka özellikleri ve hususiyetleri itibariyle ele almış ve bu yönde bilgiler vermiştir.

4.1. Risaletün fi'ş-Şây ve'l-Kahve ve'd-Duhân

Risaletün fi'ş-Şây ve'l-Kahve ve'd-Duhân, Cemaleddin Kasimî, Matbu, Şam, 7 Safer 1322, 56 sayfa. Bu esere Atatürk Kütüphanesinde bulunan nüshadan ulaşılmıştır. Arapçadır.

4.1.1. Eserin Kısaca Tanıtılması

Çay, kahve ve sigara hakkında bilgiler içermektedir. Müellif birinci bölümde çayı ele almaktadır.

İlk bölümlerde çayın adını, hangi maddeleri içerdiğini, başlangıcını ve insanlar arasında yayılmaya başlamasını anlatmaktadır.

3. bölümde çayın bitkisel özelliklerinden, 4. bölümde onun gelişiminden, 5. bölümde onun kullanımına hazırlanması ve ticaretinden, 6. bölümde onun en iyi

¹⁰² Orhan Şaik Gökyay, a.g.e. s. 36-40

¹⁰³ Orhan Şaik Gökyay, a.g.e. s. 36-40

vasfından, 7. bölümde çayın vasıflarından, 8. bölümde nasıl hazırlanacağından ve 9. bölümde özelliklerinden bahsetmektedir.

Son bölüm olan 10. bölümde ise çayı ögen şiiirle çay kısmını tamamlamıştır. (s.3-14)

İkinci başlıkta ki kahve bölümü altı kısımdan oluşmaktadır. Kahvenin kaynağı hakkında bilgi veriyor. Sonra bitkisel özelliklerini, kahvenin tabii vasıflarını, özelliklerini, içilmesinin kesin helal olduğuna dair bilgi veriyor. Son bölümde edebiyatçıların ve faziletli insanların kahve hakkındaki medhiyyelerinden örnekler veriyor. (s.14-32)

Üçüncü başlıkta bizim konumuz olan sigarayı ele almaktadır. Toplam 7 bölümde bilgi veriyor. (s.32)

1. bölümde sigaranın adı, meşhur olması ve kaynağı hakkında, (s.32), 2. bölümde sigaranın ortaya çıkış tarihi hakkında, (33-34), 3. bölümde sigaranın kullanma edavatlari (puro, pipo vb.) hakkında (s.34-35), 4. bölümde sigaranın zararları hakkında beyanlarda bulunuyor. (s.35-38)

Alt başlıklar olarak insanın vücudu üzerine sigaranın etkisinin incelenmesini, mideye ve ağza olan etkisini, kana olan etkisini, ifrazata yani (kan, irin, ter, balgam vb. salgılar) üzerine etkisini, insanın sinirlerine ve kaslarına olan etkisini anlatıyor. (s.38-44)

5. bölümde insanın solunum yollarına etkisinden bahsediyor. (s.44-45), 6. bölümde sigara hakkında yazılan nükteli şiiirlerden örnekler veriyor. (45-48), 7. bölümde sigaranın hükmü hakkında bilgi vermektedir. (s.48-51)

Son söz olarak müellif Cemaleddin Kasimî ağız temizliğinin ve hava temizliğinin önemi hakkında duruyor. (s.51-52)

4.1.2. Eserin Değerlendirilmesi

Cemaleddin Kasimî'nin bu eseri çay, kahve ve sigara ile ilgili olup folklorik (hayatımızdaki etkisi) açısından ele alınmıştır.

Sigara ile ilgili fikhî bir hüküm vermese de sağlığa zararı ile ilgili geniş bilgilere yer ayırmıştır. Bu bakış açısının sigarayı en azından mekruh kabul edeceği fikrini bize çağrıştırmaktadır.

4.1.3. Müellif: Cemaleddin el-Kasimî

4.1.3.1. Hayatı¹⁰⁴

Cemaleddin el-Kasimî 1280-1332/1866-1914 yıllarında Osmanlı Devleti zamanında Suriye de önemli ilim ve fikir adamlarındandır. Dünyaya geldiği bölgeden dolayı dımeşkî, dedesi Kasım el-Hallâk'tan dolayıda Kasimî nisbeleri ile tanınmıştır.¹⁰⁵

İlk öğretmeni olan babasından aldığı eğitimden sonra Zahiriyye Medresesi'nde talebe olarak başlar ve burada sarf, nahiv, akaid, mantık, beyan, tecvid, arûz gibi başlıca ilimleri tahsil eder.¹⁰⁶ Bu arada başta Selim b. El-Attâr, Şeyh Muhammed el-Hâni gibi zamanının büyük alimlerinden gramer, tefsir, hadis, fıkıh, tasavvuf gibi önemli ilimler okur ve her birisinden icazet alacak seviyeye gelir.¹⁰⁷ Bununla birlikte meraklı ve gayretli birisi olduğundan dolayı İslami ilimlerin yanısıra matematik, felsefe, mantık, tarih, edebiyat, sosyoloji, İslam medeniyeti, hukuk gibi konulu eserler okuyarak ilim ve fikir dağarcığını geliştirir.¹⁰⁸

Daha 14 yaşına ulaştığında ders vermeye ve cami dersleri yapan babasına yardımcı olmaya başlayan Kasimî,¹⁰⁹ hep arzuladığı mesleği olan imamlığa 1303/1885 senesinde ve 20 yaşında iken Bâb'ü-Serîce'deki Annâbe Cami'inde başlar.¹¹⁰

Vilayet İdare Meclisi'nin vazifelendirmesinden sonra 4 yıl süreyle 1309-12/1891-94 Ramazan-ı Şerif aylarında Şam'a yakın bölgelerde bulunan çeşitli köy ve

¹⁰⁴ Kasimî'nin hayatı hakkındaki en güvenilir kaynak, bizzat kendi eliyle kaleme aldığı ve halen şahsî kütüphanesinde mevcut bulunan otobiyografidir. Takriben 50 sayfa olan bu yazısına bir isim vermemiştir. Ancak biz bu eseri kaynak gösterirken **Tercemetü'l Kasimî** ifadesini kullanacağız.

¹⁰⁵ Kasimî, **Tercemetü'l Kasimî**, s.1

¹⁰⁶ Kasimî, a.g.e. s.1 vd.

¹⁰⁷ Kasimî'nin ders gördüğü hocaları ve hal tercümelere için bk. **Tercemetü'l Kasimî**, s.1 vd.

¹⁰⁸ Zafir, 1965, s. 30-31, 79-87.

¹⁰⁹ Kasimî, a.g.e. s.6, Zafir, 1965, s.35

¹¹⁰ Kasimî, a.g.e. s.6

kasabalarda talebelere dersler okutur ve Müslümanlara nasihatlerde bulunurdu.¹¹¹ 1317/1899-1900'de babasının vefatı üzerine onun Sinâniyye Camii'ndeki Şâfi imamlığı, vaizlik ve ders okutma vazifesini üstlenir ve bu vazifeleri son nefesine kadar devam ettirir.¹¹²

1321/1903-1904'de sevdiği arkadaşı ve Suriye selefliğinin bir başka yüzü Abdurrezzâk el-Bîtâr ile beraber Mısır'a giden Kasimî, burada düşüncelerinin büyük kısmını paylaştığı ve kendisine son derece hürmet ve muhabbet duyduğu zamanının Mısır müftüsü Muhammed Abduh'la vakit geçirme ve tefsir ile alakalı bazı derslerine katılma imkanı elde eder.¹¹³ Ayrıca burada daha sonra çok yakın ilişki içinde olacakları Reşit Rıza ile de tanışmış olur.¹¹⁴ Kasimî'nin Mısır gazete ve dergi gibi yayınlarında özellikle Reşit Rıza'nın el-Menâr isimli dergisinde yazdığı yazıların ve Mısır matbaalarında kaleme aldığı eserlerinin basılması bu yolculuğun en büyük kazanımları olmuştur. Mısır yolculuğu bitip tekrar Suriye'ye dönmek için yola çıkan Kasimî ve Bîtâr Beyrut'a giderler; Beyrut'ta bazı Müslüman ıslahçılar ve Kasimî'yi İbni Teymiye'nin kaleme aldığı eserler ile ilk defa buluşturan Muhammed Ebu Talip el-Cezâirî ile tanışıp görüşme fırsatı bulurlar.¹¹⁵

1328/1910 senesinde de Medine-i Münevvere'yi ziyaret eden Kasimî, bu güzel şehirde ehl-i sünnet alimler ile görüşür ve kütüphaneleri ziyaret ederek istifadelere bulunur.¹¹⁶

4.1.3.2. Vefatı

Sert mizaçlı olmayan, yumuşak, vakarlı, ahlaklı ve itidal üzere bir kimse olarak bilinen Kasimî 23 Cemaziyelevvel 1332/19 Nisan 1914' te 49 yaşındayiken ruhunu teslim eder ve Dimeşk'teki Bâbu's Sağır mezarlığına defnolunur.¹¹⁷

4.2. Tütünü Terk Etmenin Çaresi

¹¹¹ Kasimî, a.g.e. s.7, Zafirs.36 vd.

¹¹² Kasimî, a.g.e. s.24,Zafir, s.37, 42.

¹¹³ Kasimî bu yolculuğunu, kaleme aldığı eserleri ve düşünceleri için bir dönüm noktası olduğunu dile getirmektedir. (Zafir,va.g.e., s.88)

¹¹⁴ Zafir, a.g.e., s.125 vd. **Tarihu 'Ulemâi Dimeşk**, I, 299; Mahmud Mehdî Şeyhu 'ş-Şam Cemaleddin Kasimî, Beyrut, 1985

¹¹⁵ Kasimî , **Tercemetü'l Kasimî**, s. 63

¹¹⁶ Zafir, s.161 vd.

¹¹⁷ İstanbulî, **Mahmud Mehdî Şeyhu 'ş-Şam Cemaleddin Kasimî**, Beyrut, 1985 ,s.95

Tütünü Terk Etmenin Çaresi, (Yozgatlı) Zeynizâde Dr. Mehmet Hazık , 72 Sayfa, Matbu 2. Baskı, 1323/ 1907, İstanbul, Şirketi Mürettibiyye Matbaası. Türkçedir.

4.2.1. Eserin Kısaca Tanıtılması

Mukaddimesinde; tütün öyle bir dumandır ki saf havalarımızı bozar, sağlam vücutlarımızı ezer ve sıhhati alır. Yerine çeşitli habaseti (pisliği) getirir diyerek söze başlar. Sigaraya insanların mübtela olduğunu söyler ve insanlardan bu sigarayı bırakmak isteyenlere kuvvetli bir rehber olsun diye bu eseri yazmıştır.(s.3)

İlk başlıkta tütünün tarihinden bahsetmiştir. (s.6)

Bu eser şu başlıklardan meydana gelir.

Tütünün Tarihi (s.5)

Tütünün Fasilesi (Ailesi) ve İştikakı (Üretimi) (s.14)

Tütünün Kullanım Şekilleri (s.16)

Tütünün Sarfiyyatı (s.20)

Tütünün Yasaklanması(23)

Tütünün Terkib (Bileşenleri) ve Havası Sümmiyyesi (Zehirli Özellikleri) (s.25)

Tütünün Zararları(s.29)

Tütünden Kurtulma Çaresi (s.48)

Tütünü Terk Etmek İçin Uzman Bir Doktor Tedavisi (s.65)

4.2.2. Eserin Değerlendirilmesi

Dr. Mehmet Hazık, sigaranın tarihi ve tıbbi yönünü ele alarak zararlarını ortaya koymuştur. Bağımlılık yönüne vurgu yaparak, bu eserin sigara tiryakilerine bırakmaları için bir rehber kitap olmasını arzu etmiştir. Fıkâhî yönüne dair bilgi vermemiştir.

4.2.3. Müellif: (Yozgatlı) Zeynizâde Dr. Mehmet Hazık

4.2.3.1. Hayatı

Müellif Zeynizade Dr. Mehmet Hazık'ın yaşantısı ve şahsiyeti hakkında açık bir bilgi bulunamamıştır.¹¹⁸ Müellif ve şahsına ait bulduğumuz tek bilgi Bursalı Mehmet Tahir'in Ahlak Kitaplarımız adlı eserindedir. Bu eser Terbiye isimli kitap ve yazarı (Hazık adıyla), günümüzün (1909-1910) maarif ehlerinden bir ahlak yazarı tarafından kaleme alınmış matbu bir eser olarak zikredilmektedir.¹¹⁹ Osmanlı ulemasının hayat ve şahsiyetleri ile ilgili genel bilgilerin bulunduğu ve bu yönde en kapsamlı çalışma olarak bilinen Bursalı Mehmet Tahir'in Osmanlı Müellifleri¹²⁰ eserinde ise Zeynizade Dr. Mehmet Hazık'a ait bir bilgiye ulaşılamamıştır.

4.2.3.2. Eserleri

Yazarın eğitimin değişik usullerine dair fikirlerini içeren Terbiye adlı eseri ile birlikte Malûmât-ı Medeniye¹²¹ ve Malûmât-ı Medeniye ve Ahlakiye¹²² adlı iptidaiye, rüştiye ve idadilerde okutulmak için hazırlanmış edep ve vatandaşlıkla alakalı bilgilerin olduğu kitapları vardır. Yazar, Terbiye adlı çalışmanın başında basılan diğer bazı eserlerinin isimlerini de vermektedir. Buna göre: İlm-i İnsaniyat, İlm-i Hayat, İlm-i Ruh, Esîr ve Müessir ile Tulu-u Efkâr basılmış diğer çalışmalarıdır.¹²³

Ayrıca Zeynizade Dr. Mehmet Hazık Malumat-ı Medeniye adlı kitabının baş kısmında da yazmış olduğu beş eserinin genel manada içeriğini özetleyen yazı kaleme almıştır. Beş eserden üçü Terbiye, Malumatı Medeniye Birinci Kısım ve

¹¹⁸ Zeynizade Dr. Mehmet Hazık ve çalışmaları hakkında mevcut sınırlı bilgiler için bkz: [Cavit Binbaşoğlu, Türkiye'de Eğitim Bilimleri, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1995, s. 67.

¹¹⁹ Bursalı Mehmet Tahir, Ahlak Kitaplarımız, İstanbul: Necm İstikbal Matbaası, 1325, s.44.

¹²⁰ Bursalı Mehmet Tahir, **Osmanlı Müellifleri**, Ankara: Bizim Büro Basımevi, 2000.

¹²¹ Zeynizade Mehmet Hazık, **Malûmât-ı Medeniye**, Dersaadet: İkdam Matbaası, 1324.

¹²² Zeynizade Mehmet Hazık, **Malûmât-ı Medeniye ve Ahlakiye**, Dersaadet: Kasbar Matbaası, 1328.

¹²³ Aynı çalışmaların adları yazarın **Tütünü Terk Etmenin Çaresi** isimli kitabının baş tarafında da bulunmaktadır (Zeynizade Mehmet Hazık, **Tütünü Terk Etmenin Çaresi**, Şirket-i Mürettibiye Matbaası, 1323).

Malumat-ı Medeniye İkinci Kısım'dır. Diğerleri ise Tütünü Terk Etmenin Çaresi¹²⁴ ve Hürriyet¹²⁵ isimli kitaplardır.

¹²⁴ Zeynizade, **Tütünü Terk...** Eser 1325 senesinde tekrar basılmıştır. İkinci basılanın iç kapağında birinci basılana ait bilgilerin bulunduğu ikinci bir kapak daha yer almaktadır.

¹²⁵ Yapılan kütüphane incelemelerinde yazarın Hürriyet isimli eseri bulunamamış lakin dijital kütüphane incelemelerimizde eserin 1327 ve 1332 Dersaadet Kader Matbaası baskılarının bulunduğu belirlenmiştir. Bkz. <http://www.worldcat.org/> ve <http://catalog.hathitrust.org/> Erişim Tarihi: 12 Mayıs 2018

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
SİGARANIN HARAMLIĞI
HAKKINDA DAYANAK OLARAK
GÖSTERİLEN GEREKÇELER

Müellifler eserlerinde tütün ve sigara hakkındaki kanaatlerini belirli bir gerekçeye dayandırarak ifade etmektedirler. Bu bölümde sigaranın haramlığıyla alakalı savunulan bu gerekçeler maddeler halinde ele alınıp, tasnifi yapılarak izah edilecektir.

Müelliflerin çoğunun gerekçe kabul ettiğinden başlayarak aza doğru sıralama yapılacaktır. Her gerekçenin sonunda bu gerekçeyi savunan müellifler ile eserleri maddeler halinde yazılmıştır. Burdaki gerekçeler ya ayetlere ya hadis-i şeriflere ya da fukahanın ittifakla kabul ettikleri kurallara dayanmaktadır.

Sigaranın haramlığı ile ilgili öne sürülen on iki gerekçe tespit edilmiştir.

Tütün ve sigara hakkında âlimlerin gerekçeleri ile haram hükmünü verme sebeplerinden başlıcaları şunlardır:¹²⁶

1. Zarar Vermek ve Zarara Katlanmanın Yasak Olması Gerekçesi

Sigaranın haramlığını savunan alimlerin büyük çoğunluğu onun eza vermesi gerekçesini ileri sürmüşlerdir. Eziyet kişinin hem kendisine hem de başkasına verdiği sıkıntıdır. Buda ayet ve hadis-i şeriflerde yasaklanmıştır.

Eziyetin haramlığı hadis-i şerifte şu şekilde ifade edilmektedir.

“İslamda zarar ve mukabele-i bi’z-zarar caiz değildir.”¹²⁷

Fukahamız da bu ilkeyi “Zarar ve mukabele-i bi’z-zarar yoktur.”¹²⁸ şeklinde kural haline getirmişlerdir.

Sigaranın yasaklığı **“Eziyet Haramdır.”¹²⁹** ilkesine de dayandırılmaktadır.

Tütün kullanmak da çevresindekilere eziyet verdiği için haram kabul edilmiştir. Alimlerimizin bu hükmü Allah Teala’nın şu mübarek sözüne dayanır.

¹²⁶İbrahim El Lekani, **Nasihatü’l İhvân bi ictinâbi fi Şürbi’d-Duhân**, İbrahim el-Lekani; el-hâc Oflu Mehmed Emin Efendi, **Necatü’l-Müminîn**, Sadeleştiren: M. Rahmi, Akpınar Yayınevi, İstanbul, Cağaloğlu, 1975

¹²⁷ İmam Nevevî, Erbaîne’n Nevevî, 32. Hadis ; İbn Mâce, 2340, 2341 ; Darekutnî Sünen 3/77 ; Muvatta, 2/745, Müsned,5/56

¹²⁸Mecelle: Madde,18; Ömer Nasuhi Bilmen, **Hukuku İslamiyye ve Istılahı Fıkhiyye Kamusu**, Bilmen Basım ve Yayınevi, İstanbul, 1985

¹²⁹ Muhamed Hadimi, **Tarikatü’l Muhammediyye Şerhi “Berika”**, İkdam Matbaası, h.1326, s.111

“Sana kadınların ay hâlini sorarlar. De ki: "O bir ezadır. Ay hâlinde kadınlardan uzak durunuz.”¹³⁰

Hayız durumunda eşiyile cinsî münâsebette bulunmak, eziyet kabul edilmiş ve eziyet verici şeylerden uzak durulması emredilmiştir. Sigara içen kimseninde kendisine ve etrafına verdiği zararı kimse inkar edemez. Dolayısıyla tütün kullanmanın, sigara içmenin kişinin kendisine, müslümanlara ve meleklere¹³¹ büyük ezâ ve rahatsızlık verdiği şüphesizdir. Bu yüzden bunları kullanmanın haram olduğu hükmüne vrilmiştir.

Sigaranın kokusu hadislerde¹³² buyrulan soğan ve sarımsağın kokusundan daha az rahatsız edici değildir. Aksine daha sürekli ve kalıcıdır. Sigara içen insan kısa zamanda ağız kokusunu gideremez. İnsanlara zarar vermesi mümkündür. Dolayısıyla ağız koktuğu halde insanlara zarar vereceğinden dolayı camiye gelmesi yasaklanmıştır. Bu da sürekli camiden uzak durmasını gerektirir. Böyle sonuçlara sebep veren sigara haram olmalıdır.

Tütün içen kimsenin ağız, sakalı, elbisesi ve bütün bedeni çirkin kokularla pisleneceğinden dolayı camiye ve şer'an girilmesi makbul olan meclislere giremez.

Zira Rasulullah (sallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz:

“Fena kokulu ağaçlardan yiyenler, elbette mescidimize yakın olmasınlar. Çiğ soğan ve sarımsak yiyenler mescidimize yakın olmasınlar.”¹³³ buyurmuşlardır.

Soğan, sarımsak vb. yiyeceklerin insana faydası olurken, ağır ve pis kokusu olduğundan, kul hakkına sebep olacağından böyle hüküm verilmiştir. Bundan yola çıkarak aşağıda sıraladığımız üç müellifimiz eserlerinde tadı, kokusu ve rengi pis olan, kul hakkına girmeye müsait olan tütünü ve sigarayı kullanmanın da haram olduğu hükmünü vermişlerdir.

Yine bununla alakalı her türlü canlıya ve insana zarar vermek yasaklanmıştır. Sigara kullananlar, kullanmayanlar için büyük bir eziyettir. En önemlisi sigara kullanan bir eş, kullanmayan eş için devamlı surette rahatsızlık veren bir eziyettir. Bu kadar zarara sebep olan sigaranın helal olması düşünülemez. Özellikle günümüzde tıp alanında pasif içicilerin sigaradan içenlerden daha fazla zarar gördüklerini ifade etmektedirler.

¹³⁰ Bakara Suresi, 222

¹³¹ Peygamberimiz (sallahu aleyhi ve sellem) kötü kokudan meleklere rahatsız olduğunu şu şekilde ifade etmişlerdir. "Siz o yemekten yiyin. Ben sizden biri gibi değilim, ben yanımdaki melekle arkadaşımı o koku ile rahatsız edip incitmekten endişe ederim." Bkz: Müslim, Eşribe 31; İbn Mâce, Etme 59

¹³² Buhari, Zekat, 18; Müslim, Akdiye, 14.

¹³³ Ebû Dâvûd, Etme, 40

Bu Gerekçeyi Savunan Müellifler ve Eserleri

Muhammed Said Hadimi: Risaletani Ala Hazriyyeti'd-Duhan

Dr. Yüzbaşı Besim Ömer Paşa: Mükeyyifat ve Müskirattan Tütün

el-Hac Mehmed Emin b. Hasan el Ofi: Mürşidü'l-İhvan

eş-Şeyh Hasan Hilmi Efendi: Miftahu'l-Arifin

Süleyman İbni Abdurrahman el-Ömerî: el-Burhan Fi Tahrimi Şurbi'd-Duhan

İbrahim Lekani: Nasihatü'l-İhvan bi' ctinabi Şürbi'd-Duhan

2. Temiz ve Güzel Şeyler Helâl, Pis ve Kötü Şeylerin Haram Olması Gerekçesi

İslam dini temiz, faydalı ve güzel şeyleri helal, pis, zararlı ve kötü şeyleri haram kılmıştır.

Allah Teâla ayetinde pis şeyleri yasakladığını şu şekilde ifade buyurmuştur.

“Peygamber (aleyhisselam) kullar üzerine, habis olan, kötü ve pis olan her şeyi haram kılar.”¹³⁴

Peygamber Efendimiz (sallahu aleyhi ve sellem) ağır ve rahatsız edici kokuları sebebiyle soğan ve sarımsak bitkileri için “şu iki habis bitki”¹³⁵ ifadesini kullanmıştır. Burada soğan ve sarımsağın haram olduğu değil kötü kokusu ön plana çıkarılmıştır. Zira soğan ve sarımsağın pek çok faydası vardır. Buna rağmen toplum içerisine çıkarken kokusundan dolayı rahatsızlık vereceği için çıkılmaması tavsiye edilmiştir. Halbuki sigaranın kötü kokusu yanında pekçok zararı vardır ki bunların hepsi ezâ olarak nitelendirilebilir. Ezâ veren şey aynı zamanda hadisi şerif gereğince habistir. Habis ise yasaklama gerekçesi olabilir.

Alimlerimiz de sigaranın temiz, faydalı ve güzel bir şey olmadığını aksine pis, zararlı ve kötü bir şey olduğunu vurgulamışlardır. Sigaranın yasaklanmasıyla alakalı bu gerekçeyi yukarıda ifade ettiğimiz ayet ve hadis-i şerife dayandırmaktadırlar.

¹³⁴ Araf Suresi, 157

¹³⁵ Müslim, Mesacid, 76.

Müelliflerden Ofi¹³⁶ habis olan bir şeye besmele ile başlanamayacağını ve hamdele ile son verilemeyeceğini dolayısıyla caiz olmayacağını ifade eder. Hadimi¹³⁷ de sigarayı mübah kabul edenlere karşı habis olma özelliğine dikkat çekerek “Ben Peygamberimize (sallahu aleyhi ve sellem) içtiğim bu bal şerbetini ikram edebilirim peki siz içtiğiniz bu sigarayı Peygamberimize (sallahu aleyhi ve sellem) uzatarak sunabilirmisiniz” diye soru sormuştur. Hadimi bu dikkat çeken sözleriyle sigaraya mübah diyen alimlerin görüşlerinden rücu’ etmelerini sağlamıştır.

Bu Gerekçeyi Savunan Müellifler ve Eserleri

- a- Muhammed Said Hadimi: Risaletani Ala Hazriyyeti’ d-Duhan
- b- el-Hac Mehmed Emin b. Hasan el Ofi: Mürşidü’l-İhvan
- c- eş-Şeyh Hasan Hilmi Efendi: Miftahu’l-Arifin
- d- Süleyman İbni Abdurrahman el-Ömerî: el-Burhan Fi Tahrimi Şurbi’ d-Duhan

3. İsrafın Haram Olması Gerekçesi

Alimlerimizin sigaranın haramlığı ile alakalı ileri sürdükleri bir başka gerekçe de israf olmasıdır. Ayet ve hadis-i şeriflere dayandırarak bu gerekçeyi savunmuşlardır.

Allah Teala ayet-i kerimede israfı yasakladığını şöyle ifade buyurmuşlardır.

“Ey Âdemoğulları! Her mescitte ziynetinizi takının (güzel ve temiz giyinin). Yiyin için fakat israf etmeyin. Çünkü O, israf edenleri sevmez.”¹³⁸

Hadis-i şerifte ise Allah Rasulü (sallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuşlardır.

“Canının çektiği ve arzu ettiğin her şeyi yemen, şüphesiz israftır!”¹³⁹

Sigaranın zararı faydasıyla kıyas kabul etmeyecek kadar fazladır. Allah Teâla’nın hayatlarını devam ettirmek için insanlara verdiği malı¹⁴⁰ boş yere harcayarak ziyan

¹³⁶ el-Hac Mehmed Emin b. Hasan el Ofi, Mürşidü’l-İhvan, 1309/1892, İstanbul

¹³⁷ Muhammed Said Hadimi, Risaletani Ala Hazeriyyeti’ d-Duhan, (Mecmüatü’r-Resâil li Ebi Said el-Hadimi içerisinde), h.1302, İstanbul - Matbaa-ı Âmira

¹³⁸ A’raf Suresi, 31

¹³⁹ İbn-i Mâce, Et’ime, 51

¹⁴⁰ Nisa Suresi, 5.

ettiği bir şeydir. Gerek zikredilen ayette ve gerekse hadis-i şeriflerde hem israf hemde malı hebâ etmek yasaklanmıştır.¹⁴¹

Sigara ayrıca çoluk çocuğun nafakalarını kesmeye sebep olmaktadır. Nitekim sigaraya caiz diyenler dahi ailesinin nafakasını karşılayamayanların sigara içilmesini israf olacağından dolayı haram kabul etmişlerdir.

İslam hukukçularınca haram yollara harcanan para israf kabul edilmektedir. Buna göre sigarayı haram kabul edenler sigara için harcanan paranın haram ve israf olduğu söylemektedirler.

Sigara içmek faydasız yerde parayı telef etmektir. Zehirinden ve dumanından başka insanda kalan hiçbir şeyi yoktur.

Bu Gerekçeyi Savunan Müellifler ve Eserleri

- a- Muhammed Said Hadimi: Risaletani Ala Hazriyyeti'd-Duhan
- b- Elhac Mehmed Emin b. Hasan el Ofi: Mürşidü'l-İhvan
- c- eş-Şeyh Hasan Hilmi Efendi: Miftahu'l-Arifin
- d- Süleyman İbni Abdurrahman el-Ömerî: el-Burhan Fi Tahrimi Şurbi'd-Duhan
- e- Akhisarlı Şeyh Ahmed er-Rûmî: er-Risaleti'd-Duhaniyye

4. Bid'atlerden Uzak Durmanın Lüzûmu Gerekçesi

Dinimizde sonradan ortaya çıkan şeyler bid'at kabul edilmiştir. Alimlerimiz sigaranın sonradan çıkan bir bid'at olduğunu, bid'at işleminde yasaklandığını Peygamber Efendimiz'in (sallahu aleyhi ve sellem) şu hadis-i şerifine dayandırmaktadırlar.

“Her bidat dalalettir. Dalalet de cehennemdedir.”¹⁴²

Bu hadis-i şerif fukahamız tarafından da“**Bid'at Memnudur (Yasaktır).**”¹⁴³ şekilde kural haline gelmiştir.

¹⁴¹ A'raf Suresi, 31; Hadisler için bkz: Buhari, Zekat,18; Müslim, Akdiye,14.

¹⁴² Müslim, Cum'a, 43; Ebu Davud, Sünnet, 5.

¹⁴³ Muhamed Hadim, Tarikatü'l Muhammediyye Şerhi “Berika”, İkdam Matbaası, h.1326, s.111

Sigaranın bid'at olduğunu savunan alimlerce tütün kullanmanın dalâlet (sapıklık) ve fenalık olan bir iş olduğu, bundan dolayıda haram olduğu söylenmektedir. Çünkü bid'at olmasının en önemli göstergesi, mübarek bir sünnet olan misvakın meşruiyet hikmetini ve faydasını yok etmesidir. Misvakın meşruiyet gerekçesi, insan ağzında tabi olarak meydana gelen kokuyu yok ederek ağız temiz kılmasıdır.

Peygamberimiz'in (sallahu aleyhi ve sellem) sünneti olan misvaka muhalif ve karşıt olarak insanın kendi isteğiyle necasetten daha pis ve kötü bir kokusu olan sigarayı kullanıp ağız kokusunu bozup onu necis gibi kokar hale getirmesi caiz değildir.

Bu Gerekçeyi Savunan Müellifler ve Eserleri

- a- Muhammed Said Hadimi: Risaletani Ala Hazriyyeti'd-Duhan
- b- el-Hac Mehmed Emin b. Hasan el Ofi: Mürşidü'l-İhvan
- c- Süleyman İbni Abdurrahman el-Ömerî: el-Burhan Fi Tahrimi Şurbu'd-Duhan
- d- İbrahim Lekani: Nasîhatü'l-İhvân bi ictinâbi Şürbi'd-Duhân

5. Sağlığa Zararlı Şeylerin Haram Olması Gerekçesi

Ayet-i kerimeler ve hadis-i şerifelere göre sağlığa zararlı olan şeyleri kullanmanın haram olacağı fakihler arasında adeta bir ittifak halindedir.

Cenab-ı Hak iki ayet-i kerime de şöyle buyurmaktadır. “kendi kendinizi öldürmeyin.”¹⁴⁴ ; “Kendinizi kendi elleriniz ile tehlikeye atmayın.”¹⁴⁵

Tütün ve sigara, insanın kendisine, Allah'ın en büyük emaneti olan bedenine ve sağlığına zararı olduğu için haramdır. Zira beden ibadet aletidir.

Sigara insan için zararlı bir şeydir. Gerçekten de bugün artık yapılan istatistiklerler ve ilmi çalışmalar, sigaranın sağlığa zararını açık ve net bir şekilde ortaya koymuştur.¹⁴⁶

Sigaranın sağlığa olan zararı bugünkü kadar bilinmiyordu sözü kısmen doğrudur. Fakat tütünün ilk ortaya çıkışından itibaren yasaklığını savunan alimler bu yönüne hep dikkat çekmişlerdir.

¹⁴⁴ Nisa Suresi, 29

¹⁴⁵ Bakara Suresi, 195

¹⁴⁶ Sigaranın zararları hakkında İSAV'da tertip edilen (26.10.1991) Sempozyuma sunulan tebliğlere ek olarak ayrıca bkz. En-Nesimî, a.g.e., I/343 vd.

Bu Gerekçeyi Savunan Müellifler ve Eserleri

Dr. Yüzbaşı Besim Ömer Paşa: Mükeyyifat ve Müskirattan Tütün

el-Hac Mehmed Emin b. Hasan el Ofi: Mürşidü'l-İhvan

İbrahim Lekani: Nasihatü'l-İhvan bi' ctinabi Şürbi'd-Duhan

Akhisarlı Şeyh Ahmed er-Rûmî: er-Risaleti'd-Duhaniyye

6. Sarhoşluk Veren Şeylerin Haram Olması Gerekçesi

Sigaranın haramlığını savunan bazı alimler bunun sarhoş edicilik özelliğinin bulunmasını gerekçe göstermişlerdir. Bazıları sarhoş edicilik yönüyle ilgili sebepler zikrederken bazıları da sebep zikretmemişlerdir.

Müelliflerimizden Ofi sigaranın sarhoşluk gerekçesini şu şekilde izah etmektedir.

“Sigara sarhoş edicidir. Zira tütünü içmeye ilk başlayan kişinin başı dönmeye başlar. Ancak her ilk kullanan insanda böyle olmasa da yine “cinsinden itibar olup” bir kişide bu sarhoşluğu gösteriyor olması usul ve kaide kabul edilmesine yeterlidir.”¹⁴⁷

Müelliflerimizden Ömerî ise sigaranın haramlığını savunduğu risalesini büyük ölçüde sigaranın sarhoş ediciliği özelliğine dayandırmaktadır. Fakat sigaranın nasıl sarhoş ettiğiyle ilgili hiçbir bilgi vermemektedir.¹⁴⁸

Sigaranın sarhoş edici özelliği olduğu ve bu yüzden yasaklanması gerektiği isabetli bir tesbit görülmemektedir. Çünkü sarhoşluğun bir takım tezahürleri vardır ki bunlar sigara içen kimsede görülmemektedir. Tütünün ilk defa içenlerde baş dönmesi yaptığı, baş dönmesinde sarhoşluk alameti olduğu iddiası doğru değildir. Nitekim tütünün içerisinde sarhoş edici özelliği olan herhangi bir madde bulunmamaktadır.

Bu Gerekçeyi Savunan Müellifler ve Eserleri

a- el-Hac Mehmed Emin b. Hasan el Ofi: Mürşidü'l-İhvan

b- Süleyman İbni Abdurrahman el-Ömerî: el-Burhan Fi Tahrimi Şürbi'd-Duhan

c- İbrahim Lekani: Nasihatü'l-İhvan bi' ctinabi Şürbi'd-Duhan

d- Akhisarlı Şeyh Ahmed er-Rûmî: er-Risaleti'd-Duhaniyye

¹⁴⁷ Elhac Mehmed Emin b. Hasan el Ofi, Mürşidü'l İhvan, 1309/1892, İstanbul, , s: 24

¹⁴⁸ Süleyman b. Abdurrahman el-Ömerî el-Burhan fi Tahrimi Şürbi'd-Duhan, Câmîatü'l Melik Suûd

7. Şüphelilerden Uzak Durmanın Lüzûmu Gerekçesi

İslam dininde helaller belli, haramlar bellidir. Bu ikisi arasında şüpheliler vardır. Zira Peygamber Efendimiz (sallahu aleyhi ve sellem) bu şüpheli şeylerden sakınılmasını emretmiş ve şöyle buyurmuştur.

“Helâl olan şeyler belli, haram olan şeyler bellidir. Bu ikisi arasında, birçok kimsenin bilmediği şüpheli hususlar vardır. Kim şüpheli şeylerden sakınırsa, dinini ve ırzını korumuş olur. Kim de şüphelileri işlerse, zamanla harama düşer. Aynen sürüsünü başkasına ait bir arâzinin etrafında otlatan çoban gibi ki, koyunların bu arâziye girme tehlikesi vardır. Dikkat edin! Her sultanın girilmesi yasak bir arâzisi vardır.

Unutmayın ki, Allah’ın yasak arâzisi de haram kıldığı şeylerdir.

Şunu iyi bilin ki, insan vücudunda küçük bir et parçası vardır. Eğer bu sâlih olursa, bütün vücut sâlih olur. Eğer o bozulursa, bütün vücut bozulur. İşte bu et parçası kalptir.”¹⁴⁹

Fukahamızda bu hadisi şeriften yola çıkarak **“Helal ile haram ictima ettiğinde haram helale galebe çalar”**¹⁵⁰ ve **“Haramlar şüphelerle sabit olur”**¹⁵¹ kurallarını ortaya koymuşlardır.

Tütünün hükmü ile ilgili kesin ve bağlayıcı deliller bulunmadığı için helalliği-haramlığı konusunda alimler arasında ihtilaf ortaya çıkmıştır. Bu da sigaranın hükmünün şüpheli olduğunu göstermektedir. Onun için şüpheli şeylerin haramlığına delil olarak yukarıda zikrettiğimi ve şu hadisi şerifleri getirmişlerdir.

“Vâbisa İbni Ma’bed radiyallahu anh’dan nakledildiğine göre şöyle dedi: Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’in huzûruna varmıştım.

Bana:– “İyiliğin ne olduğunu sormaya mı geldin?” buyurdu.

Evet, dedim.

O zaman şunları buyurdu:

¹⁴⁹ Müslim, Müsâkat, 107, 108. Ayrıca bkz. Buhârî, İmân, 39; Büyû’, 2; Ebû Dâvûd, Büyû’, 3/3329; Tirmizî, Büyû’, 1/1205; Nesâî, Büyû’, 2; Kudât, 11; İbn-i Mâce, Fiten 14

¹⁵⁰ Şerhu’l Hatime Fi Kavaidi’l Fıkhiyye, Süleyman Kırkağacı, İstanbul, 2016, 3. Kaide.

¹⁵¹ Şerhu’l Hatime Fi Kavaidi’l Fıkhiyye, 61. Kaide.

– “Kalbine danış. İyilik, nefsin uygun gördüğü ve yapılmasını kalbin onayladığı şeydir. Günah ise içini tırmalayan ve başkaları sana yap diye nice nice fetvâlar verse bile içinde şüphe ve tereddüt uyandıran şeydir.”¹⁵²

Diğer hadis-i şerifte ise:

“Sana şüphe veren şeyi bırak, şüphe vermeyene bak!”¹⁵³

Hadis-i Şeriflerde görüldüğü üzere şüphelilerden uzak durulması gerektiği, şüphelilere düşenin harama düşeceği Allah Rasulü (sallahu aleyhi ve sellem) tarafından haber verilmiştir.¹⁵⁴ Sigara ise en azından böyle şüphede olduğu için netice itibariyle harama götürür.

Müelliflerimizden Hasan Hilmi Efendi şüpheli bir şey olan sigaradan uzak durmanın ihtiyat ve takva gereği olduğunu ve bu gibi şüpheli durumlarda o işin yapılmasının haram olabileceğini ifade etmiştir.¹⁵⁵

Bu Gerekçeyi Savunan Müellifler ve Eserleri

- a- Muhammed Said Hadimi: Risaletani Ala Hazriyyeti'd-Duhan
- b- el-Hac Mehmed Emin b. Hasan el Ofi: Mürşidü'l-İhvan
- c- eş-Şeyh Hasan Hilmi Efendi: Miftahu'l-Arifin

8. Ulu'l Emre (Sultan) İtaat Gerekçesi

Fıkıh, hukuki hayatı düzenleyen kurallar bütünüdür. Halkın maslahatını gözeterek, sebep olacağı zararlara engel olmak için İslam devlet başkanı toplum hayatını düzene sokmak için bir takım kısıtlamalar ve yasaklamalar getirebilir. Nitekim fukahamız bu konuda şu kuralları getirmiştir. **“Sultanın maslahat için (umumun yararı) nehyinin (yasaklanmasının) varid olduğu her meşru işte, o emre ittiba etmek**

¹⁵² Ahmed b. Hanbel, Müsned, IV, 227–228; Dârimî, Büyû' 2.

¹⁵³ Tirmizî, Kıyâmet 60. Ayrıca bkz. Buhârî, Büyû' 3; Nesâî, Kazâ 11.

¹⁵⁴ Buhari, İman, 39; Müslim, Musakât, 107.

¹⁵⁵ eş-Şeyh Hasan Hilmi Efendi, Miftahu'l-Arifin (Sigara Risalesi), 259-284. sayfalar arasındadır. 1328/1910, Raif Efendi Matbaası, İsam Kütüphanesi

vaciptir.”¹⁵⁶ Ayrıca “Sultana masiyette itaat yoktur. Ancak iyilikte itaat vardır”¹⁵⁷

İslam tarihinde islam devlet başkanı IV. Murad Şeyhu'l İslam'dan aldığı haramlık fetvası ile sigarayı yasaklamış¹⁵⁸ ve içenleri cezalandırmıştır. Padişah bu yasaklamasına sağlığa zararlı olması, sigaranın İstanbul'da büyük bir yangına sebebiyet vermesi ve sigara içilen yerlerin devlet aleyhine fitne mekanları haline gelmesini gerekçe göstermiştir.

Şeriata muhalif olmayan durumlarda devlet başkanının emirlerine uymak zorunludur. Aksine hareket etmek ise Kur'an ve sünnette haram kılınmıştır. Binaenaleyh sigaranın da haram olması gerekir.

Yine fakihlerimiz Sultan'ın vefatı ile emri nesh olmaz demişlerdir.¹⁵⁹

Günümüzde de devlet başkanları sigarayı tamamen yasaklamasa da kullanımına birtakım kısıtlamalar getirerek sebep olduğu zararları asgariye indirmeye çalışmaktadır.

Bu İlkeyi Savunan Müellifler ve Eserleri

Muhammed Said Hadimi: Risaletani Ala Hazriyyeti'd-Duhan

el-Hac Mehmed Emin b. Hasan el Ofi: Mürşidü'l-İhvan

9. Allah'ın Zikrinden Alıkoyan Şeylerin Batıl Olması Gerekçesi

Sigaranın haramlığını savunan müelliflerimizden bir kaçı tütün kullanmanın insanı Allah'a karşı kulluk vazifelerinden uzaklaştırdığını ve ibadetleri geciktirmesine yol açtığını bu yüzden de haram olacağını ifade etmişlerdir. Nitekim ayet-i celilelerde Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

“Ey iman edenler! Mallarınız ve evlatlarınız sizi, Allah'ı zikretmekten alıkoymasın. Her kim bunu yaparsa, işte onlar ziyana uğrayanların ta kendileridir.”¹⁶⁰

¹⁵⁶ Muhamed Hadim, **Tarikatü'l Muhammediyye Şerhi “Berika”**, İkdam Matbaası, h.1326

¹⁵⁷ **Şerhu'l Hatime Fi Kavaidi'l Fıkhiyye**, 132. kaide

¹⁵⁸ Sultan 4.Murad, **Trabzon Şer'iyye Sicilleri**, imğ no: 2544, Ayrıca bkz. Akademik Sayfalar, Cilt 15, Sayı 5, Yeşilay Haftası Özel Sayısı, Sayfa 75-76

¹⁵⁹ Elhac Mehmed Emin b. Hasan el Ofi, a.g.e., s. 24

¹⁶⁰ Münafikûn Sûresi, 9

“Allah’ın, yüceltilmesine ve içlerinde adının anılmasına izin verdiği evlerde hiçbir ticaretin ve hiçbir alışverişin kendilerini, Allah’ı anmaktan, namazı kılmaktan, zekâtı vermekten alıkoymadığı birtakım adamlar, buralarda sabah akşam O’nu tesbih ederler. Onlar, kalplerin ve gözlerin dikilip kalacağı bir günden korkarlar.”¹⁶¹

Müelliflerimizin gerekçesi şudur: Sigara kullanan kişinin ağzında kalıcı ve sürekli ağır bir koku meydana gelir. Ayrıca sakalına, elbisesine rahatsız edici kötü bir koku siner. Bu şekilde cemaate gittiği zaman cemaati rahatsız eder. Aynı soğan ve sarımsak yiğenin camiye gitmesinin yasaklanması gibi sigara içeninde camiye gitmesi yasaklanır. Dolayısıyla sigara içmek namazı cemaatle kılmak gibi büyük bir sünnetten insanı mahrum bırakmaktadır. Böylece sigara bu insanları Allah’ın zikrinden alıkoyar.

Müelliflerin bu başlık altında zikrettikleri bu gerekçe eziyet başlığı altında zikredilen gerekçelerin bir devamı gibidir. Müstakil bir gerekçe olmayıp, eziyet gerekçesinin devamı kabul edilmesi daha uygun kabul edilmektedir.

Bu İlkeyi Savunan Müellifler ve Eserleri

- a- el-Hac Mehmed Emin b. Hasan el Ofi: Mürşidü’l İhvan
- b- Süleyman İbni Abdurrahman el-Ömerî: el-Burhan Fi Tahrimi Şurbi’d-Duhan
- c- Akhisarlı Şeyh Ahmed er-Rûmî: er-Risaleti’d-Duhaniyye

10. Müslümanın Gayr-i Müslimlere Benzemesinin Yasak Olması Gerekçesi

Tütün illetinin tarihine bakıldığında, İslam dünyasına Avrupa’dan oraya da Amerika’dan gelmiştir. Çoğunlukla ilk zamanlarda Avrupalıların kullandığı birşeyken daha sonra yaygınlaşıp İslam dünyasına gelerek Müslümanların da kullandığı bir şey haline gelmiştir. Dolayısıyla müelliflerimiz bu gerçeklere dayanarak Avrupalılardan gelen bu tütünü kullanmanın onlara benzemek olduğunu, hadis-i şerif ¹⁶² gereğince Müslümanın başkasına benzemesinin yasaklandığını, sigaranın bu yönüne bakarak haram hükmünün verileceğini söylemişlerdir.

¹⁶¹ Nûr Sûresi, 37

¹⁶² Ebû Dâvûd, Libâs, 4/4031

Yine ulemamız sigara kullanarak, gayr-i müslimlerin kötü adet ve usullerinin benimsenip yaşatıldığını, habis sigaranın yok edilmesi gerekirken kullanılarak şöhretine sebep olunduğunu dolayısıyla bu davranışlarında Peygamber Efendimiz'in (sallahu aleyhi ve sellem) ümmetine yakışan şeylerden olmayıp sigara içilmesinin caiz olamayacağını söylemişlerdir.

Bu Gerekçeyi Savunan Müellifler ve Eserleri

- a- Muhammed Said Hadimi: Risaletani Ala Hazriyyeti'd-Duhan
- b- el-Hac Mehmed Emin b. Hasan el Ofi: Mürşidü'l-İhvan
- c- Akhisarlı Şeyh Ahmed er-Rûmî: er-Risaleti'd-Duhaniyye

11. Ateş Yemenin, Duman Çekmenin Haram Olması Gerekçesi

Bu başlığın altında alimlerimizden bazıları sigaranın yasaklanması ile ilgili gerekçenin ateş olduğunu, bazıları ise sigaranın dumanı olduğunu söylemişlerdir.

Sigaranın yasak olma gerekçesinin ateş olduğunu söyleyenler, tütün ateşten bir parçadır, ateş haram olduğuna göre tütün de haramdır demişlerdir.

Ateşi yemenin haram olmasına da şu ayet-i kerimeyi delil getirmişlerdir.

“Yetimlerin mallarını haksız yere yiyenler, ancak ve ancak karınlarını doldurmasıya ateş yemiş olurlar ve zaten onlar çılgın bir ateşe (cehenneme) gireceklerdir.”¹⁶³

Mesela pişirilirken yanmış olan ekmeğin yanık kısmının yenmesinin haram olduğunu, ateşle yanan şeyi yemenin de haram olduğunu savunmuşlardır.

Bu habis tütün ve sigarada, yanarak kullanıldığı için ateşin bir parçası haline gelmiş bir nevi aynısı olmuştur. Bu yüzden haram olması gerekir demişlerdir. Zira bunları

¹⁶³ Nisa Suresi,10

kullanmaya ısrar edip, gece gündüz her istediğinde ağzından düşürmemekle büyük günaha girmiş olur.

Sigaranın yasak olma gerekçesinin duman olduğunu söyleyenler ise, sigaranın ağızdan boğaza doğru çekilen kısmı dumandır yani ateştir. Oysa dumanın, ateşin vb. şeylerin yenilmesi ve içilmesi haramdırcdemişleridr. Dumanın Kur'an-ı Kerim'de¹⁶⁴ helak olan bir kavim için ceza aracı olduğunu, bir azap aracı olarak yaratılan şeyin insanlara fayda vermeyeceğini, kullanılmasının da uygun olmayacağını söylemektedirler.

Gerçekten de sigara dumanının hem içene hemde içen kişinin yanındaki pasif içiciye zararlı olduğunu, soluduğumuz havayı kirletmesi sebebiyle akciğer kanseri başta olmak üzere inmsan vücuduna büyük tahribatlar yaptığı tıbben de ispat edilmiştir. Sigara içmek duman çekmek olduğu için yasak olması gerekçesi yerinde bir tespittir.

Bu Gerekçeyi Savunan Tek Müellif ve Eseri

- a- Elhac Mehmed Emin b. Hasan el Ofi: Mürşidü'l-İhvan
- b- Akhisarlı Şeyh Ahmed er-Rûmî: er-Risaleti'd-Duhaniyye

12. Boş İşlerle Meşgul Olmanın Yasak Olması Gerekçesi

Müellifimiz Akhisarlı Şeyh Ahmed er-Rûmî sigaranın abes, laib ve lehv (boş iş-oyun-eğlence) olması gerekçesiyle haram olduğunu diğer eserlerden farklı olarak çok genişçe ele almıştır.¹⁶⁵ Ayrıca müellifimiz Ofi'de bu konu üzerine vurgu yapmıştır.

Bu iki alimimiz tütün kullanmanın, ya abes (boş şey) ya da eğlence olduğu için haram olduğunu, bunların her birinin Allah Teala tarafından ayetler ve hadisler ile yasak kılındığını, tütünün, sigaranın vb. tütün mamullerinin bu sınıflardan olduğunda hiç bir şüphenin olmadığını söylemişlerdir.

Binaanaleyh sigara abesle iştigaldır yani ne dünyaya faydası olan ne de ahirete faydası olan boş bir iştir. Kur'an'da Allah Teala insanı boş yere (abesle iştigal için) yaratmadığını şu mübarek ayetinde bildirmiştir.

¹⁶⁴ Duhan Suresi, 10

¹⁶⁵ Akhisarlı Şeyh Ahmed er-Rûmî, er-Risaleti'd-Duhaniyye, (Tütün İçmek Haram mıdır?), Kitap Yayınevi, 2015, İstanbul

"Sizi boşuna yarattığımızı ve bize tekrar döndürülmeyeceğinizi mi sandınız?"¹⁶⁶

Tütün de, sigara da vb. tütün mamulleri de şer'an asla fayda yoktur hatta zararı çok fazladır diyerek mü'minleri tütün mamullerinden sakındırmışlardır.

Bu Gerekçeyi Savunan Müellif ve Eseri

a- El-Hâc Mehmed Emin b. Hasan el-Ofi: Mürşidü'l-İhvan

b- Akhisarlı Şeyh Ahmed er-Rûmî: er-Risaleti'd-Duhaniyye

¹⁶⁶ Mü'minun Suresi, 115.

SONUÇ

Tütün maddesi ve bundan yapılan sigaranın tarih sahnesinde yer alması Amerika'nın 1492'de keşfinden sonra olmuştur. 1518 yılında Avrupaya getirilmiş ve ekilmeye başlamıştır. Yaklaşık yarım asır sonra zararlarının göz ardı edilemeyecek derecede fazla olması sebebiyle 1580 yılında İngiltere Kraliçesi tarafından yasaklanmış, 1600 yılında Papa tarafından da aynı şekilde yasaklanmıştır.

İslam coğrafyasının tütün ve sigara ile tanışması 1601 tarihinde gemilerle istanbul'a getirilmesiyle olmuştur. Çok geçmeden Genç Osman tarafından 1621'de yasaklanmıştır.

1631 yılında Sultan IV. Murad sigarayı yasaklamış ve içenlere ağır cezalar verilmiştir. O'nun ölümünden bir süre sonra Şeyhü'l-İslâm Bahai Mehmed efendinin bir fetvası ile tütün serbest bırakılmış ve sonra yaygınlaşmıştır. Dolayısıyla 1600 tarihinden önce İslam coğrafyasında tanınmayan tütün hakkında fıkıh kitaplarımızda lehte aleyhte bir değerlendirme ve hüküm bulunmamaktadır.

Tütünün İslam dünyasına girmesi ve halkın sigara ve nargile olarak kullanmaya başlamasıyla birlikte fukahanın da gündemine girmiştir. Fukaha genel olarak tütün özel olarak da sigara kullanımı ile ilgili risâleler kaleme almıştır. Bazısı çok kısa bazısı daha geniş olmak üzere pekçok çalışma yapılmıştır.

Tütün, sanayide kolonyo yapımında ve tıpta nikotin maddesinin temininde kullanılsa da ağırlıklı olarak sigara ve benzeri keyif verici maddelerde kullanılmaktadır. Tütünün fikhî hükmü konusundaki fetvalar keyif verici madde olması yönüyle ilgilidir. Diğer kullanım alanları meşrudur.

Sigaranın hükmü ile ilgili genel kanaat eskiden insanların sigaranın zararlarını ilmî olarak bilemedikleri için mekruh saydıkları şeklindedir. Halbuki bu çalışma ile sigaranın İslam dünyasına ilk girişinden itibaren fukahanın büyük bir kısmının haram veya tahrimen mekruh saydığını, sigaranın sağlığa zararını isabetle tespit ettikleri

görüldü. Haram veya mekruh hükmü verenlerin öncelikli gerekçesi sağlığa zararlı olmasıdır.

Tütün ve sigara ile ilgili yazılmış toplam oniki eser tespit edilmiştir. Tespit edilen bu risalelerden, iki tanesi tütün kullanımını helal sayarken, yedi tanesi haram saymış, bir tanesi net hüküm belirtmeyerek tarafsız kalmış (kanaatimizce bu davranışıyla dolaylı olarak helal saymıştır), iki tanesi de tütünün fikhî yönü dışında farklı yönlerini ele almıştır. Dolayısıyla yazılan bu risalelerin genel anlamda dört grup olduğu görülmektedir.

Sigaranın hükmü ile ilgili görüş bildirenler bu görüşlerini destekler mahiyette bir takım deliller getirmiştir. Sigarayı haram kabul edenler bir takım gerekçeler ileri sürmüştür. Mübah görenler, sigarayı haram kabul edenlerin delillerine ikna edici cevaplar verememişlerdir. Helalliğiyle ilgili çok genel ilkelere dayandıklarını belirtmişlerdir.

Sigarayı haram sayanlar, pis (necis) olması, israf olması, bidat olması, sağlığa zararlı olması, muhaddirat (sarhoş ediciler) kategorisinde değerlendirilmesi, şüpheli şeylerden uzak durulması, sigarayı yasaklayan devlet başkanının (ulu'l-emr) yasağına uymanın gerekli olması gibi gerekçeleri ileri sürmüşlerdir. Tarihte bu konuda yazılan eserlerde bulunan gerekçeler içinde sağlığa zararı, israf olması, kötü kokusu ve zararı sebebiyle içmeyenlere de zararının dokunması hususları günümüzde sigaranın haramlığına hükmedenlerce de kullanılmaktadır.

Sigarayı haram sayanlar bu hükümlerine ilmî gerekçeler sundukları gibi bazen duygusal, ahlakî, edebî, sübjektif gerekçeler de göstermişlerdir. Bazı eserler meseleyi ilmî olarak ele almaktan ziyade vaaz ve nasihat uslûbu ile ele almıştır. Bunun için sigaranın haramlığı ile ilgili ileri sürülen bazı gerekçelerin fikhî olmaktan ziyade sigarayla mücadelede kullanmak üzere slogan üretme çabası olarak değerlendirilebilir. Sigaranın ateş içmek olduğu gerekçesi buna misal olarak getirilebilir.

Sigaranın hükmünün mübah veya mekruh olacağını söyleyenler insanların yaygın olarak kullanması sebebiyle kesin bir tavır alamamıştır. Zararlarının olduğunu kabul etmekle birlikte bunun haram derecesine ulaştığını rahatlıkla söyleyememişlerdir.

Sigara için âlimlerin, hocaların, mütefekkir ve devlet ricalinin olması bu konuda daha katı bir tavır takınmaya engel olmuştur.

Sonuç olarak denebilir ki; sigaranın haramlığını kabul eden müelliflerin dayanmış oldukları deliller gerçekten de göz ardı edilebilecek cinsten deliler değildir. Hiç biri olmasa bile, sigara ve tütün ürünlerinin açık bir şekilde sağlığa olan zararı göz önünde bulundurulduğunda, sigara ve tütün ürünlerinin kullanımının haramlar sınıfına dahil edilmesi daha tutarlıdır.

Günümüzde de fakihler arasında sigarayı mübah, mekruh ve haram kabul edenler vardır. Bugün açık bir şekilde ortaya konan insan sağlığına verdiği zararları dikkate alarak sigarayı haram olarak gören fakihlerimize iştirak edilebilir.

KAYNAKLAR

4. Murad, Trabzon Şer'iyye Sicilleri, img no: 2544

Abdurrahman ibni Abdullatif, *Meşahiru Ulemai Necid Ve Ğayrihim*, Daru'l-Yemame, 1394

Akalin, Besim Ömer, *Hastabakıcılığa Dair*, Evkaf-ı İslamiye Matbaası, İstanbul 1337.

Akalin, Besim Ömer, *Müskirattan ve Mukeyyifattan Tütün*, (A. Mavyan) Şirketi Mürettibiyye Matbaası İstanbul, h. 1304 /1886.

Bağdatlı İsmail Paşa, *Hediyetü'l- Arifin*, Maarif Basımevi, İstanbul, 1955.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Yıldız Tasnifi Perakende Evrakı Askerî Maruzat

Bekri Alaaddin, *Bir Çağın Öncüsü Abdülğani Nablusî, Hayatı ve Fikirleri* (Çeviren: Veysel Uysal), İnsan Yayınları, İstanbul 1995.

Berkavi, Züheyr Halil, *Abdulğani en-Nablusî ve Tasavvufuhû*, Ammân 2003.

Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, (Sad: A.F. Yavuz-İsmail Özen), Meral Yayınları, ty.

Bursalı Mehmet Tahir, *Ahlak Kitaplarımız*, İstanbul: Necm İstikbal Matbaası, 1325.

Cihan, Ahmet Kamil, "*Abdulğani Nablusî'nin Hayatı ve Kelâmî Görüşleri*", Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri,1988.

Çalış, Halit, *Günümüz Fıkıh Problemleri*, (Editör: Hacı Mehmet Günay) Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 2010.

Doğan, Lütfi, "*Büyük Hâdimî*", Diyanet Gazetesi, Ankara, 10 Aralık, 1971.

Ertan, Veli, Vefatının 211. yılı Münasebetiyle Büyük Hâdimî Hayatı, Eserleri ve Tesirleri, *İslâm Medeniyeti*, 1973 sy. 33, s. 39.

Fergalî, Ali Ma'bed, 'Abdulganî en-Nablusî: Hayâtühû ve Ârâ'uh, Kâhire, 1426/2005

Göktaş, Salih, *Ebû Saîd Hâdimî ve Hâdim*, Konya ty.

Gökyay, Orhan Şaik, Kâtip Çelebi, Hayatı-Şahsiyeti-Eserleri, Katip Çelebi - Hayatı ve Eserleri Hakkında İncelemeler, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1991

Gündüz, İrfan, Miftahu'l Arifin, Şelale Yayınları, No: 29, Yaylacık Matbaası, İstanbul, 1981

Güvenç, Halil, Sigara ve İslam, Sigara Ve insan Sağlığı, İslami İlimler Araştırma Vakfı, İstanbul, 1993

Hâdimî, Ebû Saîd, *Tarîku's-Saâde*, Süleymaniye Kütüphanesi, Reşid Efendi nr: 1017.

Hadimoğlu, Numan, Hâdim ve Hâdimliler Bibliyografyası, Ankara, 1983

Hazık, Zeynizade Dr. Mehmet, *Malûmât-ı Medeniye ve Ahlakiye*, Dersaadet: Kasbar Matbaası, 1328.

Hazık, Zeynizade Dr. Mehmet, *Tütünü Terk Etmenin Çaresi*, Şirketi Mürettibiyye Matbaası, İstanbul 1323 h. / 1907.

İhsan, Ahmed, *1312 Senesine Mahsus Nevsal-i Serveti Fünun*, Kostantiniyye, t.y.

Kemal, Yahya, *Çocukluğum, Gençliğim, Siyasi ve Edebi Hatıralarım*, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul, 6. Baskı, 2012.

Lekani, İbrahim, *Nasihatü'l ihvan bi'ctinabi fi şurbi'd-duhan*, Dâru's-Şurûki'l-İslâmî, Cidde 1998

Mahmud Mehdî, *Şeyhu's-Şam Cemaleddin Kasımî*, Beyrut, 1985

Mardin, Ebû'l-Alâ, *Huzur Dersleri*, İsmail Akgün Matbaası, İstanbul, 1966

Mehmed Emin Efendi (el-Hâc), *Necatü'l Müminîn*, (Sadeleştiren: M. Rahmi,) Akpınar Yayınevi, İstanbul, Çağaloğlu, 1975.

Meraği, Abdullah Mustafa, *Fethü'l-Mübîn*, 2. Baskı, Beyrut 1394

Muslu, Ramazan, *Ebû Saîd Muhammed Hâdimî ve Nakşibendilik Risâlesinin Tahlili*, Sakarya Üniv. İlahiyat Fak Degisi, 2001

Sâmi, Şemseddin, *Kâmûs-ı Alâm*, Mihran Matbaası, İstanbul, 1898

Şak, İzzet, *Osmanlı Döneminde ve Günümüzde Hâdim*, Bağ Bozumu Kültür ve Turizm Senlikleri Bildirisi, 1987.

Tekle, Muhammed Ziyad İbn Ömer, *Fethu'l Celil Fi Tercemeti ve Sebti Şeyhu'l Hanabile Abdillâh İbn Abdilaziz*, s. 383

Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) Albümü 1920-2010, Cilt I 1920-1950, , TBMM Basın ve Halka İlişkiler Müdürlüğü Yayınları, Ankara 2010

Uyan, Abdullatif, *İslam Meşhurları Ansiklopedisi*, Bereket Yayınevi, İstanbul, 1993

EKLER

EK.1. IV. Murad'ın Tütün Yasağı Fermanı

“Duhanın Men'ine Varid Olan Emr-İ Şerifdir (Tütünü Yasaklayan Emir)

Düstur-ı mükerrerem müşir-i müfaham nizamü'l-alem müdebbiru ümuri'l-cumhuri bil fikri's-sakibi mütemmimü mehammi'l-enami bi'l-re'yi's-saibi mühemmidü bünyâni'd-devleti ve'l-ikbali müşeyyidü erkâni'l-izzeti ve'l-iclali el-muhtassûne bi-sunufi avatifi'l-meliki'l-a'la Batum eyaletine mutasarrıf olan vezirim Ömer Paşa edamallahü Teâlâ iclalehü ve mefahiru'l-kuzati ve'l-hukkam meadinü'l-fazli vel kalam Trabzon kadısı ve eyalet-i mezburede vaki olan kadılar zide fazlühüm tevki-i refi-i hümayunum vasıl olıcak malum ola ki bundan akdem defaatla evamir-i şerifem gönderilüp birkaç seneden beru zuhur eden dühan nası kar ve kesbinden ta'til idüp nice ihrak ve enva-ı fesadâta müeddi olup def'i ve izalesi mehamm-i umurumuzdan olmağla muhkem tembih ve tekid olunup min ba'd bir ferd dühan yaprağı ziraat ve haraset ve bey ve şira ve isti'mal etmeyeler deyu fermanım olmuş iken kazanızın adem-i tekayyüdü mübaşirinin ihmal ve tama'ları sebebiyle geru liva-i mezburede vaki kasabât ve kurada dühan yaprağı ziraat ve bey ve şira ve istimal olunduğu mesmu-ı hümayunum olmağın bu babda ziyade ... olmuş ... imdi bu babda mukaddemen gönderilen evamir-i şerifem ala ma kâne mukarrerdür bir yerde dühan yaprağı ekilmeyüb dikilmeyüb ve içilmeyüp ve bey ve şira olunduğuna kat'a rıza-yı hümayunum yoktur bu defa memalik-i mahrusemden dühan isti'mali bilkülliyye men ve ref olunmak babında ferman-ı âlişanım sadır olmuştur buyurdum ki Vusul buldukda bu babda mukaddemen ve halen sadır olan ferman-ı celilü'l-kadrim mucibince amel idüb dahi husus-ı mezburda her birinizin gereği gibi liva-i mezburda vaki kasabat ve kurada ve mecma-i nas olan mahallerde muhkem tembih ve nida ettüresiz ki bir ferd dühan yaprağı ziraat ve haraset ve bey ve şira ve isti'mal etmeyeler ve ettürmeyüp duhanın vücudu nâ bud nâ peydâ olmağa sa'y ikdam eylesesiz memalik-i mahrusemde eğer asakir taifesi ve eğer gayride bir ferdi duhan

istimal eylediklerine kat'â rıza-yı şerifim yoktur “Etiulllahe ve etiu'r-rasule ve üli'l-emri minküm” fahva-yı şerifi amme-i nasa varid ve şamildir. Bundan sonra itaat-ı emr-i şerif etmeyenlerin şer' ve kanun üzere cezalarını virüp emr-i şerifim icrasında dikkat ve ihtimam eylesesiz ba'de't-tembih bir ferдин tarlasında ve bağ ve bağçesinde ve gayri yerlerinde dühan ziraat olunmuş bulunursa ol makule dühan ekilmiş bulunan yerleri mîrî için girifte eylemeyüp fûruht oluna ve bu babda bir ferd himaye ve siyane olunmayup sadır olan emr-i şerifimin icrasına bezl-i makdur ve sa'y-i nâ mahsur eylesesiz ve sen ki bu emr-i şerifimle varan mübâriş şöyle ki emr-i şerifimi icra ettirmeyüp ... ve celb-i sa'yi ile ihmâl ve müsamaha idüp bundan sonra yine liva-yı mezburda duhan ziraat ve istimal olunduğu i'lâm oluna işbu siyâset ile saire mucib-i ibret için muhkem ... bilmiş ola amma bu bahaneyle duhan ekilmeyen yerlere dahl ve tecavüzden ziyade ihtiraz eylesesiz şöyle ki ...taht-ı hükümetinizde duhan yaprağı ziraat ve bey' ve şira olunmaya ve sen ki müşarunileyh vezirimsiz ... ve siz ki kadılsız her biriniz azlile ve nefyile ıkabınız mukarrerdür ana göre ibret ve intibah üzere olub sair emr-i şerifime kıyas eylemeyesiz şöyle bilesiz alamet-i şerife itimat kılâsız tahriran fi gurreti sene erbain ve elf¹⁶⁷

¹⁶⁷ Sultan 4.Murad, **Trabzon Şer'iyye Sicilleri**, imğ no: 2544, Ayrıca bkz. **Akademik Sayfalar**, Cilt 15, Sayı 5, **Yeşilay Haftası Özel Sayısı**, Sayfa 75-76

EK.2. Hasan Hilmi Efendi'den Sigara ve Kahve Hakkında Şiirler

“Duhana mübtela oldu, bu ümmet ya Resulallah
İçerler zehr-i zakkumu ne millet ya Resulallah

Emer şeytan memesinden sütü katranla karnı tok
Huzura varmağa yüz yok bu illet ya Resulallah

Duhan emzar-ı cismani, harap eyler ruh-i sultanı
Hevay-ı asli şeytanî ne hikmet ya Resulallah

Zuhuru üç yüz on yıldır ki geçti Nuh tuhfanı
Bu ümmet oldu tuğyanı ne kısmet ya Resulallah

Haya eder sema ehli içildikçe duhan yerde
Melekler kaçtılar gökte, bu ibret ya Resulallah

Nebiler içmedi bunu, veliler içmedi söyler
Muhabbet ehli çok ağlar, ne gayret ya Resulallah

Muhabbet ehli bir adam Muhammed ümmeti olsa
Duhan içmez memmat olsa ne nimet ya Resulallah

Kimi alim, kimi zalim, kimi şeyhtir kimi derviş
Duhanı içmeğe gelmiş, ne ğılzat ya Resulallah

Yanar ağzı buhurdanlık, duhan miski cehennemdir
Bakılsa ehl-i cennettir sefahay ya Resulallah

Hasan Hilmi duhan içme içeni dahi dahl etme
Zaman ehlini incitme, bu izzet ya Resulallah”

“Mecazi mezhebin zehri tütündür ya Resulallah
Beyaz kalbin siyah kömürü tütündür ya Resulallah

Tütün içse, satın alsa, yakarsa onu israftır.
Kıyasen hürmeti sabit tütündür ya Resulallah

Tütün içme kokar ağzın melekler seni sevmezler
Hasan Hilmi zehir zakkum tütündür ya Resulallah”

“Harab-ı din ü imanın duhandır ya Resulallah
Helak-ı ümmete badi duhandır ya Resulallah

Perişan oldu dünyada rezil olur mezarda
Yanar nar-ı cehennemde duhandır ya Resulallah

Beli şürbi sağıridir, ki ısrarı kebairdir.
Azaba müstehak finnar, duhandır ya Resulallah

Hasan Hilmi nasihat ver hakikat tevbesi vacip
Duhanı terk eden zada hüdadır ya Resulallah”

“İçer zakkum ölür sözü, dolar balgam ile göğsü
Bırakmaz nefs-i şeytanı, duhan içe o arifler

Dolar katran ile karnı, kararmış kalbi pek kasi
Olurlar ekseri asi, duhan içen o arifler

Gece gündüz duhan içer yatar içer gider içer
Gelir içer durur içer, duhan içen o arifler

Lakırdıyla pilav pişmez, nasihat bize kâr etmez
Şeriat emrini tutmaz, duhan içen o arifler

Getir ey kahveci kahve, içilsin duhanla kahve
Utanmayıp içer zifri, duhan içen o arifler

Doyurmaz karnını bir dem, şişer karnı dolar balgam
Bırakmaz öksürür sersem, duhan içen o arifler

Habistir zifr-i katranı duhan içme bırak onu
Karardır nur-i imanı, duhan içen o arifler

Ezadır hem haram demez, melekler yanına gelmez
Ne kördür gözleri görmez, duhan içen o arifler

Sual eyler duhan ister, inad eder delil ister
Hani bana bir er göster, duhan içen o arifler

Kimi yemez kimi giymez, alıp abdest namaz kılmaz
Duhanı içmeğe doymaz, duhan içen o arifler

Dolar kabri duhan ile, yanar cismi o nar ile
İçenler nargile bile, duhan içen o arifler

Gel içme tevbe et candan, gel azad ol cehennemden
Nasihat dinlesin benden, duhan içen o arifler

Hasan Hilmi sözün tatlı, sekiz cennetlerin ehli
Ölümler tevbesiz şimdi duhan içen o arifler”

“Duhanı terk eden adam, velidir ya Resulallah
Delilim şüphesiz bunda, nebidir ya Resulallah

Duhan içmez nebilerdir, ona tabi velilerdir
Tealallah ğufrana muîndir, ya Resulallah

Duhanın tevbesi vacip, dediler arif-i billah
Dedim amentü billah ben ki hakdır ya Resulallah

Hasan Hilmi verir fetva, muhibb-i gayretindendir
Duhanı terkine hâkmen sebibdir ya Resulallah”

“Duhan içmek şeriatta günahdır ya Resulallah
Duhan içmek tarikatta haramdır ya Resulallah

Duhan ehli şeriatla amel etmez günah işler
Hakikat, ehl-i insafa haberdır ya Resulallah

Duhanın marifet ehli kelamın istima’ etmez
Ekip biçmez, azab çekmez hayrıdır ya Resulallah

Hasan Hilmi sakın şerden duhan, ehli şeytanîdir
Canab-ı Hadiyel-Allam Hafızdır ya Resulallah

EK.3. TABLO

SİGARANIN HARAMLIĞI HAKKINDA 12 TEMEL İLKE VE BU İLKELERİ SAVUNAN ALİMLER												
	Pis Olma	İsraf	Zarar	Ateş	Boş İş	Bidat	Kafirlerle Benzeme	Sağlığa Zararlı	Sarhoşluk	Şüpheli	U'lul Emre İtaat	Allah'tan Ahkoyma
Muhammed Said Hadimi	X	X	X			X	X			X	X	
Dr. Yüzbaşı Besim Ömer			X					X				
Elhac Mehmed Emin b. Hasan el Ofi	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
eş Şeyh Hasan Hilmi Efendi	X	X	X							X		
Süleyman İbni Abdurrahman el-Ömerî	X	X	X			X			X			X
İbrahim Lekani			X			X		X	X			
Akhisarlı Şeyh Ahmed er-Rûmî		X			X		X	X	X			X

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Bilal AYDEMİR

Doğum Yeri ve Yılı : Nevşehir, 1989

Medeni Hali : Evli

Yabancı Dil : Arapça

E-posta : aydemir_bilal89@hotmail.com

Eğitim Durumu

Lise : Nevşehir Anadolu İmam Hatip Lisesi

Lisans : İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Mesleki Deneyim:

İş Yeri : İmam-Hatip – Mutlu Aksu Sanayi Sitesi Zeytinburnu/ İstanbul

İş Yeri: İmam-Hatip – Fatih Sultan Mehmet Camii Çekmeköy / İstanbul (halen)